

Kainuun sote

OSALLISUUTTA JA SOSIAALISTA VAHVISTUMISTA KAINUUSSA

Virta Kainuu -osahankkeen loppuraportti

Julkaisija:

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Virta Kainuu -osahanke (Koski ja Saari)

PL 400

87070 KAINUU

Puh. (08) 61 561

Faksi 08 6155 4260

kirjaamo@kainuu.fi

www.kainuu.fi

Etukannen kuva:

Mirja Kettunen

ISSN 2323-8194 (painettu)

ISSN 2323-8232 (verkkajulkaisu)

Julkaisusarja:

D:2

Kajaani 2013

Osallisuutta ja sosiaalista vahvistumista Kainuussa
Virta Kainuu -osahankkeen loppuraportti

Laatijat:
Mirja Kettunen
Anne Maaranen
Taina Piltonen
Mari Torvinen

Tiivistelmä

Toteutusaika:	1.4.2011–30.9.2013
Budjetti:	Koski-osio 120 085 € Saari-osio 348 665 €
Rahoitus:	Sosiaali- ja terveysministeriön sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (Kaste) 75 % Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 25 %
Hallinnoija:	Kainuun maakunta -kuntayhtymä/Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Internet-sivut:	http://maakunta.kainuu.fi/virta_kainuu
Virta-hanke	018/HTO/KH/2011

Virta Kainuu -osahanke toteutettiin osana pohjois-suomalaista Virta- Pidämme huolta työ- ja toimintakyvystämme sekä tulevaisuudestamme 2011–2013 -hanketta, joka vastaa alueellisiin ja paikallisiin kehittämistarpeisiin asiakkaiden syrjäytymisen ehkäisemiseksi, sosiaaliseksi vahvistamiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi. Virta-hanketta hallinnoi ja koordinoi koko Pohjois-Suomen alueella Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä. Virta-hanke jakaantui kolmeen osioon: Silta, Saari ja Koski, joista Silta oli kaikille yhteinen koordinaatiohanke.

Virta Kainuu -osahankkeessa olivat mukana Saari- ja Koski-osiot. Hanke toteutettiin Kainuussa maantieteellisesti laajalla ja harvaanasutulla kahdeksan kunnan alueella (Kajaani, Hyrynsalmi, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Suomussalmi ja Sotkamo) ajalla 1.4.2011–30.9.2013. Hanke toteutti Kainuun maakuntastrategian hyvinvoinnin osa-alueita.

Kainuussa Virta-hanke vastasi kehittämistarpeisiin, joita oli paikallistettu Vaikuttavuutta Kainuun rakennustyöttömyyden purkamiseen (KAIRA)-, Kainuulainen työ- ja terveyskunnan toimintamalli (KaiTo)-, Kainuun kuntouttava työtoiminta (KuTy) -hankkeissa. Hankkeet toivat esille tarpeen ohjattun virikkeellisen päivätoiminnan kehittämisestä yhteistyössä julkisen, yksityisen ja 3. sektorin kanssa.

Virta Kainuun Koski-osiossa kehitettiin palvelujärjestelmän toimivuutta ja toimijoiden yhteistyötä eri elämäntilanteissa olevien nuorten löytämiseksi ja tukemiseksi. Toimijoille kohdennettujen kyselyjen, seminaarien, koulutusten ja yhteistyön kautta nostettiin esille nuorten päihdepalvelujen tarpeita ja nuoria syrjäytymistä ehkäiseviä toimintatapoja. Nuorten arjenhallinnan ja sosiaalisen vahvistamisen tukemisen malleiksi pilotoitiin nuorten matalan kynnyksen ryhmätoimintaa ja toimittiin nuorten rinnalla kulkijana, luotsina.

Hankkeen Saari-osiossa pilotoitiin matalan kynnyksen päivätoimintaa työikäisille henkilöille, jotka eivät olleet työllistettävissä välityömarkkinoille tai avoimille työmarkkinoille, työkyvyttömyyseläkkeellä ja kuntoutustuella oleville ja nuorille syrjäytymisvaarassa oleville henkilöille. Osiossa selvitettiin päivätoiminnan palvelutarjontaa Kainuun kunnissa ja käynnistettiin toimijoiden yhteistyötä palveluaukkojen täydentämiseksi. Matalan kynnyksen kohtaamispaikoista ja päivätoiminnasta tehtiin sähköisessä muodossa oleva palvelutarjotin. Pilotoidut mallit löytyvät Innokylästä sekä Virta Kainuu -osahankkeen loppuraportista.

Virta Kainuun järjestämiin koulutuksiin ja seminaareihin osallistui yhteensä 373 henkilöä. Pilottiryhmiin Hyrynsalmella, Ristijärvellä ja Kajaanissa osallistui yhteensä 76 henkilöä. Lisäksi Virta Kainuu oli käynnistämässä klubitalotoimintaa. Syksyllä 2013 klubitalossa oli 66 jäsentä. Asiakkaita kohdattiin luotsitoiminnan, päivätoimintaretkien ja jalkautuvan asiakastyön kautta. Retkille osallistui yhteensä noin 60 henkilöä.

Sisältö

1	Johdanto	1
2	Toimintaympäristö	3
3	Virta Kainuu -osahanke	8
4	Koski-osio.....	16
4.1	Yhteistyötä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi	16
4.1.1	Huumeiden ja lääkkeiden väärinkäyttöön puuttuminen	16
4.1.2	Aikuissosiaalityön ja poliisin yhteistyö	23
4.1.3	NäytönPaikka-nettipalvelu	25
4.2	Nuorten arjenhallinnan tukeminen.....	26
4.2.1	Luotsitoiminta	26
4.2.2	Nuorten matalan kynnyksen päivätoiminta	31
4.2.3	Luontoteemainen ryhmä.....	35
5	Saari-osio	37
5.1	Matalan kynnyksen päivätoiminta	37
5.1.1	Ristijärvi	38
5.1.2	Hyrnsalmi.....	39
5.1.3	Klubitalotoiminta	44
5.2	Jalkautuva asiakastyö	52
5.3	Asuinalueen kehittämisestä.....	54
5.4	Palvelutarjotin.....	55
6	Pohdintaa ja jatkokehittäminen	56
7	Lähteet	61

Liitteet

- Liite 1 Hankehenkilöstö, sosiaalisen vahvistamisen kehittämisohjelman ohjausryhmä, Virta Kainuu -osahankkeen ohjausryhmä
- Liite 2 Asiakas-arvioinnin kysymyslomake
- Liite 3 Toimija-arvioinnin kysymyslomake

1 Johdanto

Virta Kainuu -osahanke toteutettiin osana pohjois-suomalaista Virta- Pidämme huolta työ- ja toimintakyvystämme sekä tulevaisuudestamme 2011–2013 -hanketta, joka vastaa alueellisiin ja paikallisiin kehittämistarpeisiin asiakkaiden syrjäytymisen ehkäisemiseksi, sosiaalisesti vahvistamiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö rahoitti hanketta Kaste-ohjelmasta. Virta-hanketta hallinnoi ja koordinoi koko Pohjois-Suomen alueella Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä. Virta-hanke jakaantui kolmeen osahankkeeseen: Silta, Saari ja Koski, joista Silta käsitti kaikille yhteisen koordinaatiohankkeen.

Muut Virta-hanketta toteuttavat alueet olivat Kuusamon kaupunki, Oulaisten kaupunki, Oulun kaupunki (Uusi Oulu), Oulunkaaren kuntayhtymä, Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä, Taivalkosken kunta ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin Lääkinnällisen kuntoutuksen yksikkö. Koordinaatiohanke Silta julkaisee lokakuun 2013 mennessä loppuraportin, joka on luettavissa Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän sivuilta (<http://maakunta.kainuu.fi/julkaisut>). Koordinaatiohanke varmisti hankekokonaisuuden eri osien sekä alueiden ja toimijoiden välisen yhteistyön edellytykset mm. tiedon, menetelmien ja yhteisten resurssien osalta. Se tuotti hankkeelle tukipalveluita sekä osan viestintään liittyvistä materiaaleista. Sen tehtävänä oli toimia yhteisen toimintamallin kehittämisalustana. Koordinaatiolla varmistettiin toimenpidekokonaisuuksien ja kehittämishankkeiden nivoutuminen toisiinsa ja hyvien käytäntöjen levittäminen. Hanke toimi myös linkkinä maakuntien kehittämisen muiden keskeisten hyvinvointihankkeiden välillä.

Virta Kainuu -osahankkeessa olivat mukana Saari- ja Koski-osiot. Hanke toteutettiin Kainuussa maantieteellisesti laajalla ja harvaanasutulla kahdeksan kunnan alueella (Kajaani, Hyrynsalmi, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Suomussalmi ja Sotkamo) ajalla 1.4.2011–30.9.2013. Hanke toteuttaa Kainuun maakuntastrategian hyvinvoinnin osa-alueita.

Kainuun maakuntaohjelman (2009–2014) keskeiset linjaukset liittyvät kainuulaisten hyvinvoinnin paranemiseen, joka muodostuu sosiaalisesta ja taloudellisesta hyvinvoinnista sekä ympäristön hyvästä tilasta. Taloudellisessa hyvinvoinnissa pyritään aluetalouden kasvuun. Siihen sisältyvät kasvuhaluisten yritysten kehittäminen, viennin ja vientiyritysten tukeminen ja osaamisen tason kohottaminen valituilla kärkialoilla. Taloudellisen hyvinvoinnin parantamiseen linkittyvät ympäristön hyvä tila, luonnonvarojen hyödyntävien elinkeinojen kehittäminen, energiaomavaraisuus ja ilmasto- vastuullisuus. Kainuun saavutettavuuden ja alueen vetovoimaisuuden paraneminen ovat haasteita. (Kainuun liitto 2013, 7.)

Virta Kainuu -osahankkeen toiminnan tavoitteet olivat kainuulaisten syrjäytymisen ehkäisy, sosiaalisen vahvistamisen ja osallisuuden lisäämisen tavoitteita. Hanke toteutti Kainuun maakuntaohjelman hyvinvoinnin osa-alueita. Sosiaalisen hyvinvoinnin paranemisessa pyritään palvelujen turvaamiseen koko maakunnassa, nuorten aseman tukemiseen ja terveyserojen kaventamiseen (Kainuun liitto 2013,7).

Osallisuuden lisäämisessä asiakas ymmärrettiin aktiivisena toimija, jolla on voimavaroja ja vahvuuksia osallistua itseään koskevan toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen, kehittämiseen ja arviointiin. Osallisuus-keskustelun lisääntyessä häipyi syrjäytymiskäsite taustalle ja matalan kynnyksen palvelujen sijasta keskustelu kääntyi palvelujen kynnysettömyyteen. Hankkeen toiminnan aikana selkiytyi mitä Kainuussa ja palveluissa ovat ne kynnyskäsitteet, joihin kompastutaan.

Hankkeen hyvät käytännöt

Prosessikuvaus: Kainuun huumetilanteen kartoittaminen, aiheesta tiedottaminen ja koulutuksen järjestäminen (s. 22)

Toimintamalli poliisin ja aikuissosiaalityön yhteistyölle koskien lakia 633/2010 "Esitutkintaviranomaisen on 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun nuori on kirjattu nuorena rikoksesta epäiltynä esitutkintaviranomaisen tietojärjestelmään, ilmoitettava nuoren rikoksesta syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle". Nuorella rikoksesta epäillyllä henkilöllä tarkoitetaan nuorta, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen 15–20-vuotiaana. (s. 23–25)

Luotsitoiminta (s. 26–31)

Jalkautuva asiakastyö (s. 52–53)

Matalan kynnyksen päivätoimintamallit:

- Nuorten matalan kynnyksen päivätoimintamalli (esimerkkinä Kajaanin pilotti) (s. 31–34).
- Matalan kynnyksen päivätoimintamalli kunnalle, jossa väestöpohja alle 3000 (esimerkkinä . Hyrynsalmella ja Ristijärvellä toteutettu toiminta). (s. 38–43)
- Toimintamalli julkisen sektorin ja järjestöjen yhteistyöstä Kaste-ohjelman alla. (s. 50).
- Syrjäytymisriskissä olevien ja osatyökykyisten henkilöiden toiminta- ja työkyvyn edistäminen matalan kynnyksen kohtaamispaikan kautta. (s. 51)

Toimintamalli huolta tuottavan asuinalueen toimijayhteistyön kehittämisestä. (s. 54)

Palvelutarjotin matalan kynnyksen palvelujen tuottajista Kainuun eri kunnissa. (s. 55)

http://maakunta.kainuu.fi/virta_kainuu

2 Toimintaympäristö

Kainuussa väestön työ- ja toimintakykyä ylläpitävälle kehittämistyölle tuovat haasteita kainuulaisten keskimääräistä huonompi terveydentila, työikäisten syrjäytymisvaara lomautus- ja irtisanomisuhkien vuoksi, pitkäaikaistyöttömyys ja varsinkin nuorten työttömyys. Kehittämistarpeisiin vaikuttavat myös monien kuntien heikkenevä kuntatalous, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos ja lainsäädäntöuudistus sekä muuttuva asiakkuus. (Virran hankesuunnitelma 2010.)

Virta Kainuu -hanke aloitti toimintansa Kainuun maakunta -kuntayhtymän toiminnan aikana. Kainuun kehittämistä ohjasi 1.1.2005 alkanut Kainuun hallintokokeilu (Laki Kainuun hallintokokeilusta 2003). Kainuun maakunta -kuntayhtymään kuuluivat Kajaani, Sotkamo, Kuhmo, Ristijärvi, Hyrynsalmi, Suomussalmi, Paltamo ja Puolanka. Hallintokokeilulle hyväksyttiin jatkolaki eduskunnassa, mutta maakuntamalli kaatui Puolangan valtuuston kielteiseen päätökseen syksyllä 2012. Hallintokokeilu päättyi 31.12.2012. Kainuussa muodostettiin Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 1.1.2013 alkaen, johon kuuluvat Kainuun kunnista Kajaani, Sotkamo, Kuhmo, Ristijärvi, Hyrynsalmi, Suomussalmi, Paltamo ja Puolanka osajäsenenä.

Väestörakenne

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän toiminta-alueen kunnissa oli vuoden 2012 lopussa asukkaita yhteensä 77 435. Vuoden 2011 lopussa väestöluku oli 77 984 henkilöä, joten yhden vuoden aikana väestö väheni 549 henkilöllä. Tilastokeskuksen 2012 väestöennusteen mukaan väestö vähenisi vuoteen 2020 3 233 henkilöllä. Ennusteen mukaan pienten kuntien väestömäärät ovat vähenemässä, Kajaanin ja Sotkamon väestömäärät ovat lisääntymässä.

Taulukko 1. Kainuun väestö 31.12.2012 ikäluokittain ja väestöennuste iän mukaan alueittain 2020.

paikkakunta	väestöluku	alle 14-vuotiaat	15–64-vuotiaat	yli 65-vuotiaat	väestöennuste vuonna 2020
Hyrynsalmi	2 603	257	1 573	773	2 242
Kajaani	37 973	6 233	24 635	7 105	37 991
Kuhmo	9 240	1 162	5 558	2 520	8 245
Paltamo	3 743	538	2 246	959	3 464
Puolanka	2 931	317	1 757	857	2 576
Ristijärvi	1 450	143	852	455	1 379
Sotkamo	10 682	1 665	6 728	2 289	10 695
Suomussalmi	8 813	1 007	5 390	2 416	7 610
Yhteensä	77 435	11 322	48 739	17 374	74 202

Lähde: Tilastokeskus 2012

Suomen väestökatsauksen 2010 mukaan nuorten määrä Kainuussa vähenee samoin kuin muualla Itä-Suomessa. Tähän vaikuttavat sekä syntyvyys että muuttotappiot. Kainuun maakunnassa on vuosina 2000-2010 jokaisena vuotena kuollut enemmän ihmisiä kuin syntynyt. Alle 15-vuotiaiden määrä on vuodesta 1980 vähentynyt Kainuussa Itä-Suomen maakunnista eniten, 44 prosenttia. (Punamäki 2013, 74-75.)

Pitkistä etäisyyksistä aiheutuu entistä enemmän vaikeuksia erityisesti harvaan asutulle maaseudulle. Kainuun maaseudun elinkeinoista tärkein on edelleen alkutuotanto. (Kainuun liitto 2013, 45.)

Kainuulaisten terveydentila

Sosioekonomiset terveys- ja hyvinvointierot ovat terveys- ja yhteiskuntapoliittisia ongelmia (Kaikkonen, Mäki, Hakulinen-Viita, Markkula, Wikström, Ovaskainen, Virtanen & Laatikainen 2012, 6). Niiden ratkaisemiselle riittää haasteita Kainuussa (Kaikkonen ym. 2008 ja 2012). Kainuussa oli vuonna 2011 väestön ikävakioidu sairastavuusindeksi 120,9, kun se koko maassa oli 100. Väestön hyvinvointia kuormittavat kansantaudit ja korkea työkäisten sairauspäivärahan oikeutettujen määrä. Työkyvyttömyyseläkettä saavien 16–64-vuotiaiden % -osuus oli korkea 11 %, kun se muualla maassa oli 7,3 %. Vuonna 2012 kansantautien vakioitu summaindeksi oli 129,3, kun se koko maassa oli 100. (Kainuun liitto 2013, 48.)

Kelan sairastavuusindeksillä mitattuna Kainuussa on Suomen korkein sairastavuus. Vuonna 2012 Kelan järjestämää kuntoutusta sai Kainuussa lähes 2 000 henkilöä. Asukaslukuun suhteutettuna se tarkoittaa, että Kainuussa sai kuntoutusta 23 henkilöä 1000:sta. Kainuulaisten kuntoutujien mediaani-ikä oli 48 vuotta, mikä on sama kuin maakunnan väestön mediaani-ikä. Kelan järjestämiä kuntoutukselle yleisimmät syyt ovat mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt. Mielenterveyskuntoutujien määrä on lähes kaksinkertaistunut viimeisen vuosikymmenen aikana. (Kela 2013.)

Taulukko 2. Kuntien työkyvyttömyyseläkkeiden saajat 12/2011 ja työttömyysasteet 02/2013.

paikkakunta	väestö-luku	työttö-myys-aste %	16–29 v. työkyvyttömyyseläkkeen saajat	16–29 v. työkyvyttömyyseläkkeellä mt-syistä *	16–69 v. työkyvyttömyyseläkkeen saajat	16–69 v. työkyvyttömyyseläkkeellä mt-syistä*
Hyrnsalmi	2 603	17,8	9	7	273	123
Kajaani	37 973	14,2	109	87	2 107	909
Kuhmo	9 240	20,8	21	17	721	293
Paltamo	3 743	6,9	6	6	341	135
Puolanka	2 931	19,1	5	5	312	132
Ristijärvi	1 450	10,3			122	55
Sotkamo	10 682	12,7	21	19	672	264
Suomussalmi	8 813	17,4	25	18	757	315
Yhteensä	77 435		196	159	5 305	2 226

*mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt (F00-F99)

Väestötilastot 31.12.2012, Työttömyysasteet helmikuulta 2013

Kelasto-raportit 12/2011 | Kela / tilastoryhmä / tilastot@kela.fi / NIT174B

Työttömillä ja työttömyyttä kokeneilla on usein enemmän terveyspulmia ja suurempi kuolleisuus kuin työssä käyvillä. Työttömyyden ja terveyden yhteys on vuorovaikutteinen; työttömyys huonontaa terveyttä, huono terveys johtaa työttömyyteen tai terveyteen liittyvät psyykkiset, fyysiset ja sosioekonomiset tekijät lisäävät samanaikaisesti sekä työttömyyden että terveysongelmien vaaraa. (Kaikkonen 2012.)

Kainuussa sosioekonomiset erot ovat pääosin muuta maata jyrkempiä. Työttömyys, pätkätyöt ja työllistymis- ja toimeentulotuella elämisen aiheuttama epävarmuus heijastuvat myös lapsiin. Työttömyys saattaa olla joissakin perheissä jatkunut jo kolmatta sukupolvea, jolloin siitä on tullut ns. normaalitila. (Kaikkonen, Kostiainen, Linnanmäki, Martelin, Prättälä & Koskinen 2008.) Kainuussa terveyserot nähdään syrjäytymiseen liittyvänä kysymyksenä. Terveellisten elämäntapojen noudattaminen voi olla vaikeaa tai siihen ei löydy edes halua, jos tulevaisuudennäkymät ovat synkät. (Hannikainen-Ingman 2010, 27.)

Terveyserojen kaventamiseksi Kainuussa on tehty paljon työtä. Esimerkiksi Kainuulainen työ- ja terveystarkastus (KaiTo-hanke) järjesti työttömille suunnattuja terveystarkastuksia, kuten terveystarkastuksia, lääkärintarkastuksia, fyysisen kunnon testaamista ja psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotot. (Hannikainen-Ingman 2010, 27.) Omahoidon ja terveyden edistämisen tukemiseksi kaikille terveysasemille on avattu omahoitopisteet, joissa asiakkaiden on mahdollista käyttää tietokonetta mm. tutustua omahoitosisivustoon, tehdä ajanvaraus laboratorioon, mitata omatoimisesti esim. verenpainetta ja saada tukimateriaalia oman terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen. (Kainuun liitto 2013, 49-50.)

Työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys

Rakennetyöttömyyteen luetaan pitkäaikaistyöttömät, toistuvaistyöttömät, palveluilta työttömäksi jääneet ja toistuvasti palveluille sijoittuneet. Näihin ryhmiin kuuluu eri-ikäisiä ja erilaista osaamista omaavia miehiä ja naisia. Heistä osalla on ammatillista koulutusta, osalta se puuttuu kokonaan. Joillakin työllistymistä vaikeuttaa alentunut työ- ja toimintakyky. Yhteistä heille ovat vaikeudet työllistyä avoimille työmarkkinoille ja tämän vuoksi riski syrjäytyä työmarkkinoilta. Heille tarvitaan kuntouttavia palveluja, joita ovat julkisten työvoimapaalveluiden lisäksi Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän järjestämistä vastaavalla olevat sosiaali- ja terveystarkastukset. (Kainuun liitto 2013, 43-44.)

Kainuussa rakennetyöttömyys oli korkeimmillaan 2000-luvun alussa, jolloin se oli noin 4 500 henkilöä. Rakennetyöttömyys on vähentynyt vuosi vuodelta ja oli vuonna 2012 noin 2 800 henkilöä. Työllisyyden heikentyessä vuoden 2012 jälkimmäisellä puoliskolla myös rakennetyöttömyys kääntyi kasvuun. (Kainuun liitto 2013, 43.) Kainuussa on viime vuosina 2009–2013 tapahtunut merkittäviä toiminto- ja yritystalouden muutoksia. Näitä ovat mm. UPM:n paperitehtaan lakkauttaminen, yliopistotason tutkintoon johtavan koulutuksen loppuminen, Talvivaaran kaivoksen tuotannon käynnistyminen ja siihen liittyvät ongelmat sekä valtion työpaikkojen väheneminen varsinkin Kehys-Kainuusta. (Kainuun liitto 2013, 6.)

Kainuun väestön osaaminen ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on noussut tasaisesti koko 2010-luvun. Silti koko maan keskimääräisen koulutustason saavuttaminen vuonna 2020 on suuri haaste. Vuonna 2010 peruskoulun jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus Kainuun 15-vuotta täyttäneistä oli 64,3 %, kun koko maan keskiarvo oli 67 %. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus vuonna 2010 oli 21,3 % ja koko maassa 27,8 %. (Kainuun liitto 2013, 14.)

Suhdannetilanteen heikentyminen näkyi heinäkuussa 2013 Kainuun työllisyyskehityksessä selvästi. Työttömyys kohosi roimasti ja paisui jo lähes viidenneksen vuoden takaista korkeammalle. Työttömyys on nyt kohonnut Kainuussa likipitään neljän vuoden takaiselle tasolle. Työllisyyden selvä heikentyminen on kasvattanut erityisesti nuorisotyöttömyyttä ja pitkäaikaistyöttömyyttä. Kainuun työ- ja elinkeinotoimistoon (TE-toimistoon) oli kirjoittautunut heinäkuun lopussa 5 638 työtöntä. Kainuussa työttömien osuus työvoimasta oli heinäkuun lopussa 15,8 %. Nuorisotyöttömyys on nyt Kainuussa erityisen vaikea. Alle 25-vuotiaita nuoria oli työttömänä 955. Kainuun ELY-keskuksen mukaan Kainuun työllisyyteen ei ole odotettavissa lähiaikoina merkittävää paranemista. Elo- ja syyskuussa työttömyys kuitenkin tavanomaisesti vähenee ja myös nuorisotyöttömyys laskee, kun osa nuorista jatkaa opintojaan. (Kainuun työllisyyskatsaus, heinäkuu 2013.)

Työttömyys on selvästi pitkittynyt vuoden takaisesta. Lähes viidennes Kainuun työttömistä eli 1 084 henkilöä oli ollut yhtäjaksoisesti yli vuoden työttömänä. Määrä kasvoi neljänneksen vuoden takaisesta. Erityisen vaikea tilanne on niillä lähes 430 henkilöllä, jotka olivat olleet yhtäjaksoisesti jo yli kaksi vuotta työttömänä. (Kainuun työllisyyskatsaus, heinäkuu 2013.)

Nuorisotyöttömyys kasvoi heinäkuussa 2013 Kainuussa vuoden takaisesta lähes kolmanneksen, kun se koko maassa kasvoi vajaat 17 %. Nuorisotyöttömyyden kasvu johtuu työllisyystilanteen selvästä heikentymisestä ja uuden työvoiman kysynnän vähenemisestä. Heikossa työllisyystilanteessa työmarkkinoille pyrkivät nuoret eivät ole työllistyneet. Nuorten työttömien joukossa oli hei-

näkuussa lähes 40 % sellaisia, joilla ei ole vielä ammattia. Ammatteihin luokiteltuja nuoria oli työttömänä eniten teollisuuden ammattiryhmissä, joissa oli mm. useita levyseppähitsaajia, auton asentajia ja sähköasentajia. Myös rakennusalan ja kaupallisen työn ammattiryhmissä on paljon nuoria työttömiä, lähinnä rakennustyöntekijöitä ja myyjiä. (Kainuun työllisyyskatsaus, heinäkuu 2013.)

Nuorten syrjäytyminen on laeva käsite. Syrjäytymisen näkökulmasta erityisiä riskiryhmiä ovat nuoret, joiden koulutus on keskeytynyt tai jotka ovat vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa, toimeentulovaikeuksissa olevat, pitkäaikaistyöttömät ja vajaakuntoiset, päihde- ja mielenterveysongelmaiset, vammaiset, rikoksiin syyllistyneet sekä asunnottomat, maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt (Kaste-ohjelma 2012–2015, 20).

Myrskylän (2012, 2) luokittelussa syrjäytyneiksi luokitellaan sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Tämän luokittelun mukaan Vuonna 2010 syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli maassamme yhteensä noin 51 300. Tämä on noin 5 % kaikista tämänikäisistä nuorista. Syrjäytyneistä nuorista työttömiä työnhakijoita oli 18 800 ja muita työvoiman ulkopuolisia 32 500. Syrjäytyneiksi luokitellaan sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta.

Syrjäytymisen kovassa ytimessä on Suomessa 32 500 ulkopuolista nuorta, jotka eivät ole rekisteröityneet edes työttömiksi työnhakijoiksi. He ovat nuoria, jotka eivät näy missään tilastoissa. Kukaan ei tarkkaan tiedä keitä he ovat ja mitä he tekevät. Ensijainen keino ehkäistä syrjäytymistä ja nostaa nuoria takaisin työmarkkinoille on koulutus. Ulkopuolisiksi tai työttömiksi päätyneistä nuorista 80 % ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Mitä kauemmin nuori on syrjäytynyt, sitä pienemmäksi koulutuksen suorittamisen todennäköisyys muuttuu. Niistä nuorista, jotka ovat syrjässä, enää 40 % suorittaa jonkin perusastetta korkeamman tutkinnon. (Myrskylä 2012, 2.)

Hallitusohjelmaan sisältyvä nuorisotakuu tuli täysimääräisesti voimaan vuoden 2013 alusta. Jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle voidaan tarjota työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta (Nuorten yhteiskuntatakuutyöryhmä). Osa nuorista tarvitsee monipuolista kuntoutusta päästäkseen opiskelemaan tai kiinni työelämään. Kuntoutus onkin olennainen ja tärkeä osa nuorisotakuuta. Pääsyä ammatilliseen kuntoutukseen helpotetaan vuoden 2014 alussa, kun kuntoutuksen myöntämisehtoja muutetaan. Tällä hetkellä Kansaneläkelaitoksen ammatillinen kuntoutus on tarkoitettu työssä käyvälle tai työelämään siirtyvälle henkilölle, jonka työkyky on jo heikentynyt tai jota uhkaa työkyvyttömyys. (Risikko 2013.)

Ammatilliseen kuntoutukseen eivät nyt pääse työelämään kiinnittymättömät nuoret. Kansaneläkelaitoksen ammatillisen kuntoutuksen kriteerien lieventäminen työkyvyttömyysuhan suhteen lisäisi kuntoutujia arviolta noin 1 000 henkilöllä. Kuntoutuskustannukset toki nousivat, mutta lisäinvestointi maksaisi itsensä nopeasti takaisin. On laskettu, että yhden syrjäytyneen nuoren kustannukset yhteiskunnalle ovat jopa miljoona euroa. (Risikko 2013.)

Virta Kainuu -osahankkeen aikana aloitti Kainuun useissa kunnissa etsivä nuorisotyö, jolla ehkäistään nuorten syrjäytymistä. Etsivän nuorisotyön idea on tavoittaa esimerkiksi koulunsa keskeyttäneet tai työttömät alle 29-vuotiaat nuoret ja tarjota heille apua elämän kuosiin saamisessa. Kouluilta ja viranomaisilla on lakimuutoksen myötä lupa luovuttaa nuoren yhteystiedot etsivää nuorisotyötä tekeville, mikä on helpottanut nuorten löytymistä.

Syrjäytymistä ehkäisevää työtä tekee osaltaan Virta Kainuu -osahankkeen aikana Kajaanissa ja Kuhmossa käynnistynyt kuntakokeilu-hanke. Hallitusohjelmaan sisältyvän kuntakokeilun tarkoituksena on löytää uusia paikalliseen kumppanuuteen perustuvia työmarkkinoille integroinnin malleja rakennetyöttömyyden alentamiseksi.

Palveluiden järjestämisessä meneillään olevat isot muutokset, kuten kunta- ja palvelurakenteen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön uudistaminen sekä työ- ja elinkeinotoimistojen palveluiden muutokset haastavat tarkastelemaan, mitä muutos merkitsee palveluiden ja asiakkuuden kannalta. Palveluissa rakenteiden ja organisaatioiden muutos merkitsee, että on haettava myös uusia toimintamalleja, jotka vastaavat näihin muutoksiin. Asiakkuuden kannalta olennainen kysymys on, mitä muutos tarkoittaa ihmisten itsenäisen pärjäämisen, elämänhallinnan ja syrjäytymisen näkökulmasta. (Virran hankesuunnitelma 2010.)

3 Virta Kainuu -osahanke

Kainuussa Virta Kainuu -osahanke vastasi kehittämistarpeisiin, joita oli paikallistettu Vaikuttavuutta Kainuun rakennustyöttömyyden purkamiseen (KAIRA), Kainuulainen työ- ja terveystuonnon toimintamalli (KaiTo), Kainuun kuntouttava työtoiminta (KuTy) -hankkeissa. Hankkeet toivat esille tarpeen ohjatun virikkeellisen päivätoiminnan kehittämisestä yhteistyössä julkisen, yksityisen ja 3. sektorin kanssa. KAIRA-hankkeessa kehitetyssä välityömarkkinoiden simpukkamallissa (kuvio 1) päivätoiminnalla tarkoitetaan palvelua, jonka tavoitteena on syrjäytymisen ehkäiseminen ja yleisen sosiaalisen pääoman lisääminen. Vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta ei varsinaisesti kuulu välityömarkkinoihin, joten päivätoiminnan kehittäminen tuli kyseeseen Kaste-ohjelman alla.

Virta Kainuu -osahanke toteutettiin Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän kehittämis- ja suunnitteluyksikössä, jossa siitä vastasi sosiaali- ja terveystoimialan kehittämisspäällikkö. Hankkeen toiminta-alueena olivat Kainuun kunnat: Kajaani, Hyrynsalmi, Kuhmo, Paltamo, (Puolanka), Ristijärvi ja Sotkamo. Hanke toteutti Kainuun maakuntastrategian hyvinvoinnin osa-alueen. (Virran hankesuunnitelma 2010, 37,39.) Hyvinvoinnin edellytysten parantamisen päästrategiat liittyvät rakennustyöttömyyden purkuun ja syrjäytymisen ehkäisyyn sekä hyvinvointipalvelujen turvaamiseen (Kainuun maakunta -kuntayhtymä 2005, 48).

Koski-osion tausta, tavoitteet ja kohderyhmä

Koski-osion tavoitteiden ja toimenpiteiden taustalla oli Virta-hankkeen suunnitelmavaiheessa tehty kysely nuorten kanssa työskenteleville tahoille. Kysely toi esille, että nuoriso on jakautunut kahtia. Osa nuorista edistyi hyvin palvelujärjestelmässä, mutta osalle kiinnittyminen koulutukseen ja työelämään oli epävarmaa. He tarvitsivat entistä enemmän tukea ja sosiaalista vahvistamista. Kainuussa on paljon ylisukupolvista työttömyyttä, mikä on riski myös nuoren kannalta. On myös nuoria, joista palvelujärjestelmässä ei tiedetä mitään. Vastuunjako toimijoiden kesken ei ole selkeää. Esimerkiksi kenen vastuulla ovat usean kerran opintonsa keskeyttäneet nuoret? Kyselystä kävi ilmi, että on kehitetty paljon erilaisia toimintamalleja, mutta niitä ei ole saatettu käytäntöön. Toimijoiden yhteistyö ei ole riittävää. Nuorten yhteiskuntatakuu ei toteudu. Virta Kainuu -osahanke vastasi näihin haasteisiin omalta osaltaan.

Koski-osion tavoitteena oli kehittää palvelujärjestelmän toimivuutta ja toimijoiden yhteistyötä siten, että

- 1) enemmän tukea tarvitseva nuori löydetään paremmin,
- 2) hänet ohjataan niihin palveluihin, jotka pystyvät parhaiten tukemaan häntä,
- 3) nuorta edistetään hänen osallisuutensa huomioiden ja suunnitelmallisesti toimijoiden yhteistyöllä ja
- 4) nimetään selkeä vastuutaho, joka kulkee nuoren rinnalla ja saattaa hänet itsenäiseen elämään.

Tavoitteena oli myös kehittää palvelujärjestelmää siten, että se toimii nuorta neuvoen, ohjaten, tukien, kannustaen, rohkaisten, oivalluttaen, voimaannuttaen, ratkaisuja etsien ja tarjoten sekä riittävän kauan hänestä kiinni pitäen.

Tavoitteena oli kartoittaa, mitä palveluja nuorille on tarjolla eri ikävaiheissa sekä millaiset resurssit ja toimintastrategia keskeisillä palveluilla oli käytettävissään. Tarkoituksena oli aktivoida olemassa olevia toimijoita sekä ottaa käyttöön uusia menetelmiä ja toimintatapoja perinteisen rinnalle, sekä etsiä keinoja saattaa ammatilliset osaajat aktiiviseen rooliin ohjaamaan toimijoiden työskentelyä sekä luovuuden ja arjenhallinnan alalla. Hankkeen toimintaan kuuluivat säännölliset, tavoitteelliset kokoontumiset kunkin prosessin vaiheen toimijoiden kanssa.

Tavoitteeksi asetettiin kehittää syrjäytymisvaarassa olevien nuorten palveluprosessia ”etsivä → toteuttava → edistävä → saattava → itsenäinen elämä” niiden nuorten osalta, joita ei voida ohjata työhallinnon toimenpiteisiin tai kuntouttavaan työtoimintaan. Lisäksi tavoitteena oli kehittää palvelujärjestelmää, uusia toimintamalleja ja -tapoja sekä nuorten kanssa työskentelevien yhteistyötä siten, että osataan räätälöidysti nuoren tarpeista lähtien koota eri vaiheissa toimivat viranomaiset, läheisverkosto ja vapaaehtoistoimijat verkostoksi häntä tukemaan.

Kohderyhmänä olivat 15-29-vuotiaat nuoret, joilla on vaikeuksia edetä koulutukseen tai kiinnittyä työelämään ja jotka tarvitsevat tukea ja sosiaalista vahvistamista. Toisena kohderyhmänä olivat nuorten kanssa sekä palvelujärjestelmässä että vapaaehtoistyössä työskentelevät toimijat.

Tavoitteiden täsmentäminen kuntatapaamisten pohjalta

Hankkeen alussa loka-joulukuulla 2011 aloitetuissa kuntatapaamisissa tuli esille, että toimijoita huolestuttaa erityisesti nuorten päihdetilanne ja siihen liittyvät ongelmat. Nuorten huumeiden käytön lisääntyminen huolestutti ja käytön tunnistaminen oli toimijoiden mielestä usein vaikeaa. Tältä pohjalta Koski-osion tavoitteita täsmennettiin siten, että päätettiin selvittää kainuulaisten nuorten huumeongelmaa, nostaa asiaa esille ja järjestää koulutusta toimijoille. Yhteistyötä lisättiin Tieto toiminnaksi - Lapsiperheiden päihdepalvelujärjestelmän kehittäminen Kainuuseen -hankkeen kanssa.

Koska etsivä nuorisotyö aloitti toiminnan muutamissa Kainuun kunnissa, päätettiin linjata Virta Kainuun toiminnan ulkopuolelle koulupudokkaiden kanssa tehtävä työ. Näistä lähtökohdista hankkeen tavoitteita täsmennettiin 15-29-vuotiaiden nuorten palvelujärjestelmän toimivuuden ja toimijoiden yhteistyön kehittämiseksi.

Edellä esitettyjä Virta Kainuun Koski-osion tavoitteita tarkennettiin Suunta-työkalun avulla ja ne hyväksyttiin Virta koordinaation ohjausryhmissä.

Virta Kainuun Koski-osion tarkennetut tavoitteet:

Tavoite 1. Palvelujärjestelmän toimivuuden ja toimijoiden yhteistyön kehittäminen eri elämäntilanteissa olevien nuorten löytämiseksi ja palvelemiseksi.

Alatavoite 1. Toimintatavat huumeita ja lääkkeitä käyttävien nuorten tukemiseksi.

Alatavoite 2. Alaikäisten puuttuvien päihdehoidon palvelutarpeiden ja päihdeettömyyttä tukevien palveluiden tarpeen esiin nostaminen.

Alatavoite 3. Syrjäytymisvaarassa/ syrjäytyneiden nuorten arjenhallintaa ja sosiaalista vahvistamista tukeva toimintamalli.

Saari-osion tausta, tavoitteet ja kohderyhmä

Suomessa käydään keskustelua työvoimapolitiikan ja sosiaalipolitiikan keskinäisestä työnjaosta mm. työ- ja elinkeinohallinnon asiakassegmentointiin liittyen. On vaarana, että osa työttömistä työnhakijoista syrjäytyy yhteiskunnan osallisuudesta. Kuntien paineet etsiä ratkaisuja tähän haasteeseen kasvavat.

Virta-hankkeen tekemä esiselvitys toi esille, että päivätoiminta on nykyään riittämätöntä, alueellisesti epätasaisesti jakautunutta eikä se vastaa kaikkien kohderyhmien tarpeisiin. Kenelläkään ei ole päivätoiminnan kentästä selkeää kuvaa. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystaloudissa ei ole tarpeeksi tietoa nykyisestä tarjonnasta. Päivätoiminta on palvelua, jonka tavoitteena on asiakkaiden syrjäytymisen ehkäiseminen ja sosiaalisen pääoman lisääminen. Siihen on tarpeen kytkeä tiiviisti asiakkaiden tarvitsevat mielenterveys-, päihde- ja muut tukipalvelut. Matalan kynnyksen päivätoimintakeskuksille on tilaus. (Virran hankesuunnitelma 2010, 19.)

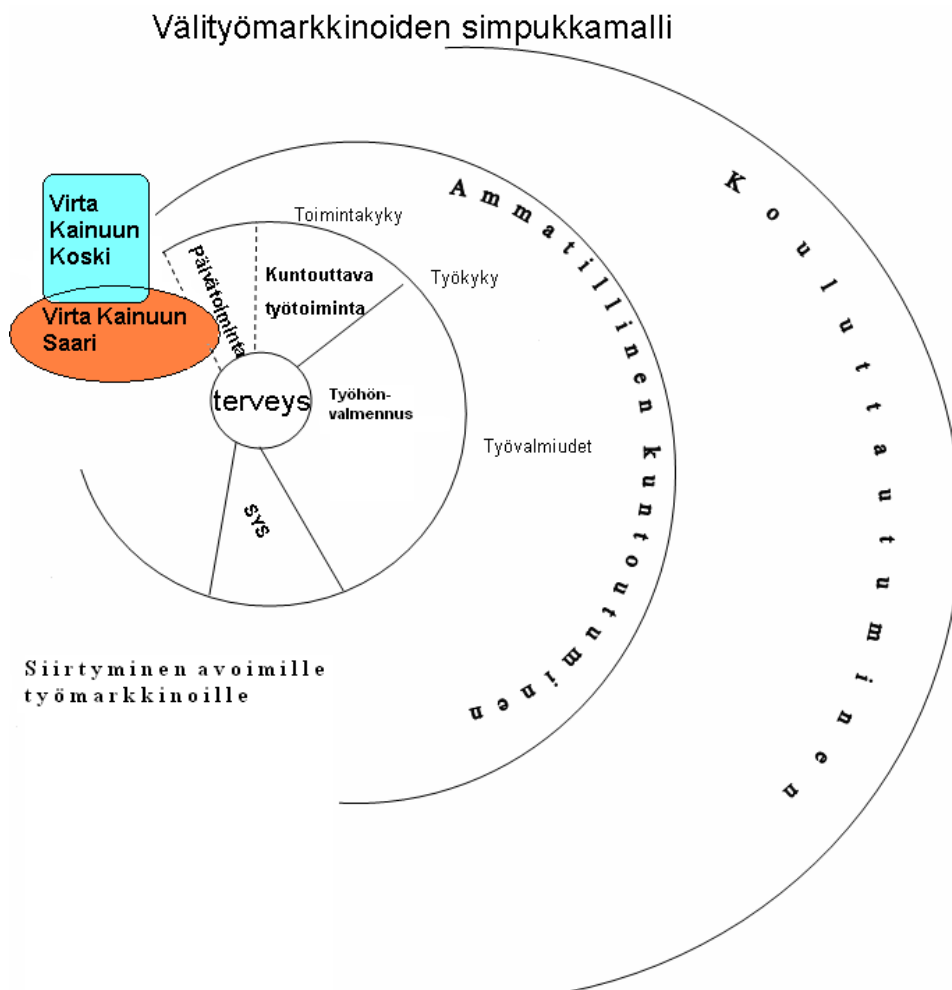
Virran hankesuunnitelmassa (2010, 37) määriteltiin Virta Kainuun Saari-osion tavoitteet seuraavasti ”Tavoitteena on kartoittaa ja koota yhteistyöhön eri kunnissa toimivat päivätoiminnan järjestäjät ja luoda yleiskuva päivätoiminnasta ja palveluaukoista kuntakohtaisesti. Toimijoiden yhteistyötä kehitetään ja etsitään ratkaisuja palveluaukkojen täydentämiseksi. Tavoitteena on kehittää toimintamalli, joka mahdollistaa kansalaisjärjestöjen osallistumisen Kaste-hankkeeseen. Mielenterveyskuntoutujille kehitettyä klubitalomallia pilotoidaan ja luodaan maakunnallinen Kainuun klubitalokonsepti. Kainuun maakunta -kuntayhtymän internet-sivuille kootaan yhteen päivätoimintaa koskeva tieto”.

Saari-osiossa kohderyhminä olivat työikäiset henkilöt, jotka eivät tällä hetkellä ole työllistettävissä välityömarkkinoille tai avoimille työmarkkinoille, työkyvyttömyyseläkkeellä ja kuntoutustuella olevat henkilöt ja nuoret syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt (Virran hankesuunnitelma 2010, 19).

Saari-osion tavoitteita tarkennettiin Suunta-työkalun avulla ja ne hyväksyttiin Virta koordinaation ohjausryhmissä.

Virta Kainuun Saari-osion tarkennetut tavoitteet:

- Tavoite 1. Kainuussa on tarjolla ohjattua virikkeellistä päivätoimintaa paikallisiin asiakastarpeisiin
- Alatavoite 1. Selvitetään nykyinen palvelutarjonta kaikissa Kainuun kunnissa.
  - Alatavoite 2. Yhteistyön käynnistäminen palveluaukkojen täydentämiseksi.
  - Alatavoite 3. Asiakkaat löytävät päivätoimintapalvelut (itse tai ohjattuna), toimijat tuntevat päivätoimintapalvelut ja ohjaavat niihin asiakkaita.
  - Alatavoite 4. Klubitalopilotti käynnistyy Kainuussa.

Kuvio 1. Välityömarkkinoiden simpukkamalli (KAIRA-hanke S10179).

Toimintaa ja käsitteitä

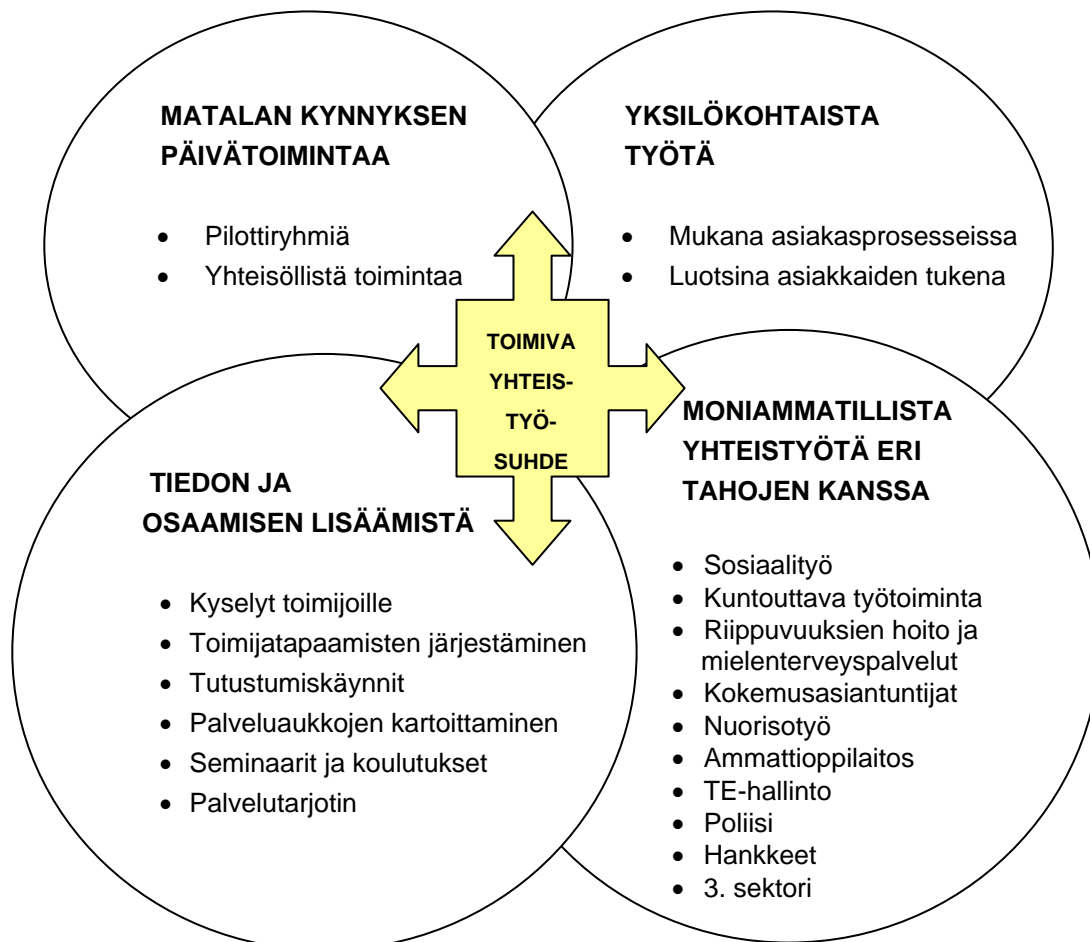
Hankkeen alussa tutustuttiin paikallistoimintoihin, verkostoihin ja strategioihin, mikä mahdollistaa juurruttamisen eri perusorganisaatioissa sekä paikkakunta-kohtaisesti että maakunnan tasolla. Avainyhteistyökumppaneita olivat terveys- ja sosiaali- ja koulutusalan edustajat sekä vakiintuneet ja uudet järjestösektorin toimijat. Muita yhteistyökumppaneita olivat seurakunnat, Kainuun työvoiman palvelukeskus (TYP) ja työ- ja elinkeinotoimistot (TE-toimistot).

Yhteistyömahdollisuuksia kartoitettiin Kainuun ulkopuolella. Tavoitteena oli soveltaa eri toimintamalleja Kainuun olosuhteisiin. Yhteistyö alkoi sekä eri Virta-osahankkeiden kanssa että toisten samoista kohderyhmistä kiinnostuneiden toimijoiden kanssa (esim. Oulun Nuorten Ystävät ry). Lisäksi seurattiin Kaste-ohjelman, muiden toimijoiden ja ministeriöiden tiedotteita ja linjauksia.

Hanke kutsui alueen toimijoita koolle kaikissa Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymään kuuluvissa kunnissa. Kuntien toimijatapaamisissa käsiteltiin sekä Koski- että Saari-osioiden asioita. Tapaamisissa keskusteltiin laajasti kohderyhmän tilanteesta ja tarpeista sekä tarjolla olevista palveluista.

Virta Kainuu osallistui myös Vaikuttavuutta Kainuun rakennustyöttömyyden purkamiseen (KAIRA)- ja Kainuun kuntouttava työtoiminta (KuTy)-hankkeiden seututapaamisiin sekä niiden järjestämiin tilaisuuksiin.

Kuviossa 2. kuvataan Virta Kainuu -osahankkeen kokonaisuutta. Hankkeessa kehitettiin matalan kynnyksen päivätoimintaa, tehtiin yksilökohtaista työtä ja moniammatillista yhteistyötä useiden tahojen kanssa sekä lisättiin monin eri tavoin alueen toimijoiden tietoa ja osaamista.

Kuvio 2. Virta Kainuu -osahankkeen toimintaa. Koski- ja Saari-osiot.

Käsitteitä

Syrjäytymisellä tarkoitetaan kasautunutta huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät pitkäaikainen ja usein toistuva työttömyys, toimeentulo-ongelmat, elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Syrjäytymiseen voi liittyä sairautta tai vammaisuutta, poikkeavaa käyttäytymistä, rikollisuutta ja pähteiden käyttöä. Mikään yksittäinen ongelma ei sinänsä aiheuta syrjäytymistä, vaan kysymys on kasaantuvista ongelmista ja eräänlaisen huono-osaisuuden kehän muodostumisesta. Syrjäytymisessä on siten kyse moniulotteisista, pitkäaikaisista ongelmista. (STM 2006:1, 85.)

Virta Kainuu -osahankkeessa *matalan kynnyksen päivätoiminta* tarkoittaa palvelua, jonka tavoitteena on asiakkaiden syrjäytymisen ehkäiseminen ja sosiaalisen pääoman lisääminen. Päivätoiminnan kehittämisessä sovellettiin matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen toimintaperiaatteita. Asiakkaille tarjottiin mahdollisuus yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksiin. Toimintaa kehitettiin asiakaslähtöisesti ja sitä muokattiin asiakkaiden mukaan. Toimintaan sai tulla ilman ajanvarausta, maksusitoumusta tai lähetettä. Asiakkaat saivat osallistua toimintaan myös anonyymisti. Matalan kynnyksen päivätoiminnan pilotoinnin sisältöön kuuluivat yhteisölliset pienryhmät, joihin liittyi sanallista ja toiminnallista vuorovaikutusta, yhdessä olemista, tekemistä ja kokemista. Hankkeen ryhmätoiminnoissa asiakkaita osallistuivat toiminnan sisällön suunnitteluun yhdessä ohjaajien kanssa.

Sosiaalihuollossa *päivätoiminta* on sosiaalipalvelua, jossa järjestetään asiakkaan toimintakykyä, henkistä vireyttä ja sosiaalisia suhteita edistävää toimintaa säännöllisesti päiväsaikaan tietyissä tiloissa. Päivätoimintaa annetaan kehitysvammaisten erityishuollon, omaishoidon tuen, päihdehuollon, sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen ja vammaispalvelujen palvelutehtävien perusteella. (THL 2012 a.)

Välityömarkkinoiden simpukkamallin (kuvio 1) mukaan päivätoiminta ja kuntouttava työtoiminta kytkeytyvät luontevasti toisiinsa. Asiakas voi kuntoutua päivätoiminnassa niin, että siirtyy kuntouttavaan työtoimintaan. Päivätoiminnasta voi löytyä myös sijoituspaikkoja kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille. Päivätoiminnan tarjoajilla saattaa olla lisäksi henkilöitä palkkatuetussa työssä. Tältä osin päivätoimintaa tarjoavan tahon rooli saattaa olla kahdensuuntainen ja liittyä myös työvalmen-
nuksen lohkoon.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812) on tuonut kansalaisille lain mukaisen oikeuden odottaa sosiaalialan työntekijöiltä paitsi asiantuntijuutta ja osaamista, myös palveluasennetta ja hyvää kohtelua. Jo lain ensimmäisessä pykälässä (1 §) yhdeksi lain tarkoitukseksi nimetään *asiakaslähtöisyyden edistäminen* sosiaalihuollossa.

Käytännössä *asiakaslähtöisyys* näkyy asiakkaan ja ammattilaisen välille syntyvänä aitona, tasa-arvoisena ja kahdensuuntaisena vaikuttamisena ja vuoropuheluna. Tällöin toiminnan sääntöjen on oltava avoimia ja molempien tiedossa. Jokaisella on oltava mahdollisuus tehdä aloitteita, jotka todella käsitellään. Asiakaslähtöinen toiminta vastaa asiakkaiden tarpeisiin ennen kaikkea heidän omasta näkökulmastaan, eikä sitä suunnitella yksinomaan ammattilaisten tai organisaation tarpeista käsin. Konkreettinen vaatimus asiakaslähtöisyyden edistämiseksi suosituksessa on, että jokaisen organisaation tulee kehittää toimiva asiakaspalautejärjestelmä, jonka kautta sekä asiakas että palveluiden tuottaja voi saada palautetta ja tietoa annetun palautteen vaikutuksesta palveluiden kehitykseen. Suosituksessa asiakaslähtöisyyden toteutumisen erityisenä haasteena pidetään asiakkaiden erilaisuutta. Asiakkaiden kyvyt, mahdollisuudet ja halu tasavertaiseen kumppanuuteen vaihtelevat. Asiakkuus voi syntyä jopa ilman asiakkaan omaa tahtoa. Tämän haasteen rinnalla työntekijöiltä edellytetään jatkuvaa herkkyyttä tunnistaa ihmisten ja tilanteiden erilaisuutta sekä valmiutta muuttaa omaa toimintatapaansa. (Outinen & Lindqvist 1999, 12.)

Osallisuus on yksilön omakohtainen ja voimaannuttava kokemus. Tieto-osallisuus tarkoittaa, että ihmisillä on saatavilla tietoa kaikista asioista, jotka koskevat heitä ja joista he ovat oikeutettuja ole-

maan tietoisia. Esimerkiksi palveluista, joita heidän on mahdollista saada ja asioista, joita kunnassa valmistellaan. Suunnitteluosallisuus liittyy asioiden valmisteluvaiheeseen, jossa ihmiset osallistuvat itseään koskevan toiminnan suunnitteluun ja kertovat näkemyksiään. Toimintaosallisuus on ihmisten omaa toimintaa ja konkreettista osallistumista erilaisiin tehtäviin, jotka kokevat mielekkäiksi. Toiminta tuottaa hyvää mieltä, vahvistaa resursseja ja voimavaroja ja kannustaa jatkossakin osallistumaan. Päätöksenteko-osallisuus mahdollistaa ihmisten osallistumisen itseään koskeviin päätöksiin. Tähän liittyy toimeenpano-osallisuus silloin kun tehdään myös yhteinen päätös siitä, miten sovittu päätös toteutetaan ja mitä se edellyttää. (Rouvinen-Wilenius, Aalto-Kallio, Koskinen-Ollonqvist & Nikula 2011, 50-53.)

Osallisuus palvelujen kehittämisessä mahdollistaa palvelujen käyttäjille merkittävän roolin. Osallistavaan palvelujen kehittämiseen kuuluvat palvelumuotoilu, kokemusasiantuntijat, yhteistutkijuus, kehittäjäasiakkaat. Kehittämisen kohteena ovat yhteiset asiat, vaikka ajatukset ja näkemykset pohjautuvatkin kehittäjäasiakkaiden yksilöllisiin kokemuksiin. (Kaste-ohjelma 2012–2015.)

Osallisuudella on yhteys terveyteen, tasa-arvoon ja terveyden taustatekijöihin. Osallisuuden kokemus syntyy, kun ihmisissä herää tietoisuus ja kokemus muutoksen mahdollisuudesta. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011 50-53.)

Osallisuutta lisäävissä yhteisöissä jäsenet ovat tasavertaisia ja luottavat toisiinsa. He kuuntelevat ja kunnioittavat toisiaan. *Yhteisöllisyys* syntyy ihmisten läsnä olosta ja heidän käyttämästään ajasta toisilleen. Siihen liittyy yhteinen paikka, yhteiselle ajalle sekä pysyvyys ja muuttumattomuus. Kuumuminen yhteisöön, jossa tulee kuulluksi ja joka tukee oman identiteetin rakentumista ja eheyttä ilmentää osallisuutta parhaiten. (Rouvinen- Wilenius ym. 2011, 124.)

Palveluohjaus on yksi tapa lähestyä palvelutuotannon ongelmia asiakaslähtöisesti, asiakkaan elämismaailmasta käsin. Nimestään huolimatta palveluohjaus ei ensisijaisesti perustu palveluihin ohjaamiseen vaan hyvään kohtaamiseen (Nilsson 2006) ja luottamukselliseen suhteeseen asiakkaan ja palveluohjaajan välillä. Hyvän kohtaamisen kautta päästään selville asiakkaan voimavaroista ja luottamuksen syntymisen jälkeen myös hänen omista tavoitteistaan, joihin hän itse haluaa sitoutua. Vasta tämän jälkeen päästään selville siitä, mitkä palvelut parhaiten palvelisivat asiakkaan omia tavoitteita ja toimivaa arkea (Suominen ja Tuominen 2007). Liian varhain ja ilman asiakkaan kokonaisvaltaista kohtaamista toteutetut palvelut johtavat käsittääksemme useimmiten epäonnistumiseen (Koivisto ja Grönqvist 2008).

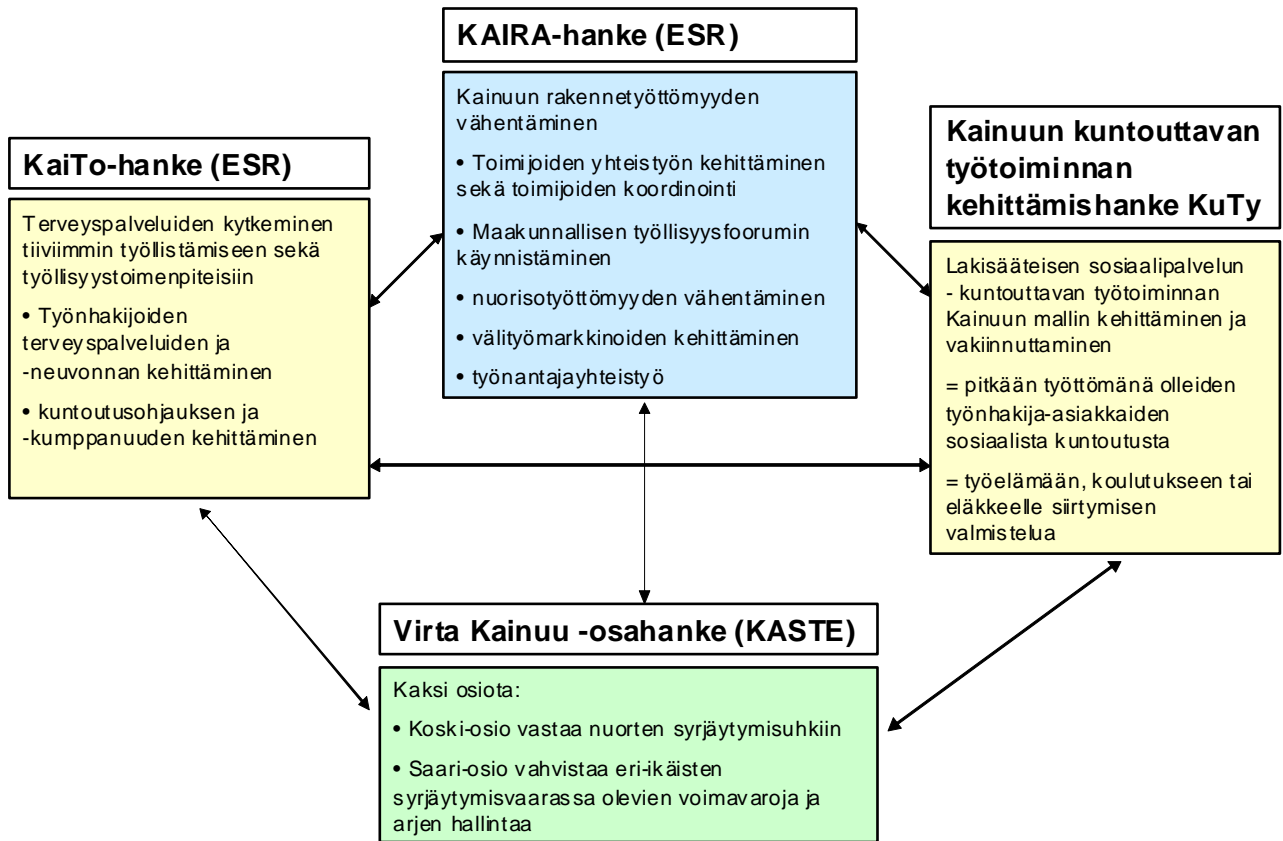
Virran omissa hankkeissa käytetään *luotsi*-käsitettä kuvamaan rinnalla kulkemista. Toiminta on intensiivistä palveluohjausta, jossa asiakasta ohjataan, tuetaan.

Ohjausryhmä ja sosiaalisen vahvistamisen kehittäminen

Hankkeen toimintaa ohjasi ja arvioi vuosien 2011–2012 aikana ohjausryhmä, joka koostui keskeisistä sidosryhmistä. Toukokuussa 2011 Kainuun maakunta -kuntayhtymän hallinnoimat työllisyyteen ja työelämäosallisuuteen liittyvät kehittämishankkeet yhdistettiin yhdeksi kehittämisohjelmaksi. Sosiaalisen vahvistamisen kehittämisohjelmaan sisältyi Virta Kainuu -osahankkeen lisäksi KaiTo-, Kainuulainen työ- ja terveystuonnon toimintamalli -hanke (S10073), KAIRA-, Vaikuttavuutta Kainuun rakennetyöttömyyden purkamiseen (S10179) ja KuTy - Kainuun kuntouttavan työtoiminnan kehittämishanke. Kainuun sosiaalisen vahvistamisen ohjausryhmä kokoontui yhteensä seitsemän kertaa. Kainuun sosiaalisen vahvistamisen kehittämisohjelma oli väliaikainen kehittämisväline (kuvio 3), jonka tarkoituksena oli hankkeissa syntyvien tulosten parempi hyödyntäminen ja juurruttaminen käytäntöön. Ohjausryhmän kokoonpano on mainittu liitteessä 1.

KAIRA- ja KaiTo-hankkeet päättyivät vuoden 2012 loppupuolella, jolloin Virta Kainuu -osahankkeelle perustettiin oma ohjausryhmä. Se kokoontui neljä kertaa. Ohjausryhmän kokoonpano on esitetty liitteessä 1.

Kainuun sosiaalisen vahvistamisen kehittämisohjelma

Kuvio 3. Kainuun sosiaalisen vahvistamisen kehittämisohjelma.

Hankehenkilöstö

Hankkeen organisaatioon kuului projektipäällikkö ja hänen työparinaan toimi projektisihteeri. Lisäksi hankkeessa työskenteli kolme projektityöntekijää. Heistä projektikoordinaattori keskittyi Koski-osioon. Toinen projektityöntekijä oli mielenterveys- ja päihdeosaaja. Hän oli läheisessä yhteydessä päihde- ja mielenterveyspalveluihin ja kokosi yhteen niihin liittyviä kolmannen sektorin toimijoita sekä osallistui Tieto toiminnaksi -hankkeen päihdetyöryhmien kokouksiin. Klubitalopilottivaiheen toteutti kolmas projektityöntekijä (kehittäjätyöntekijä). Henkilöstö on esitelty liitteessä 1.

Viestintä, arviointi ja raportointi

Hankkeessa noudatettiin Kaste-hankkeille annettua tiedotus-, arviointi- ja raportointiohjeistusta. Hankkeesta tiedotettiin Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän internet-sivuilla, paikallisilla esitteillä, suorilla yhteydenotoilla yhteistyökumppaneihin. Internet-sivuilla julkaistiin Sosiaalisen vahvistamisen kehittämisohjelman ja Virta Kainuu -osahankkeen uutiskirjeitä. Hankkeesta tiedotettiin myös erilaisissa seminaareissa ja muissa tapahtumissa. Hanketyöntekijöiden keskinäistä viestintää varten olivat käytössä web- ja videoneuvotteluvälineet, Moodle-kehittämisalusta, internet- ja puhelinyhteydet. Virran alahankkeiden yhteisiä Virtapäiviä ja teemaryhmien kokouksia pidettiin tarpeen mukaan. Viestinnän vastuuhenkilöitä olivat koko Virta-hankkeen projektijohtaja ja alahankkeiden projektipäälliköt. (Virta Kainuu- hankkeen viestintäsuunnitelma 2012.)

Virta-hankkeessa laadittiin arviointisuunnitelma (31.1.2012) arvioinnin toteuttamiseksi. Vaikuttavuustavoitteet olivat syrjäytymisen ehkäisyn, sosiaalisen vahvistamisen ja osallisuuden lisäämisen tavoitteita. Asiakastavoitteiden toteutumisen arvioijina olivat sekä asiakkaat että toimijat. Keskeinen arviointikysymys oli, onko hankkeen toimenpiteillä kyetty lisäämään asiakkaiden osallisuutta, vahvistamaan heitä sosiaalisesti ja ehkäisemään heidän syrjäytymistään. Työvälineitä ja työmenetel-

miä koskevia tavoitteita arvioivat toimijat ja asiantuntijat. Keskeinen arviointikysymys oli, onko kehitetyillä toimintamalleilla, työvälineillä ja menetelmillä kyetty ehkäisemään asiakkaiden syrjäytymistä.

Virta Kainuun Saari- ja Koski-osioissa arvioitiin niissä käynnistettyjen matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen ja päivätoiminnan merkityksiä syrjäytymisen ehkäisyssä, sosiaalisessa vahvistamisessa ja osallisuuden lisääntymisessä. Arvioinnit painottuvat asiakastason muutoksiin ja hyvinvointivaikutuksiin. Virta Kainuu -osahankkeen yhteisöllisessä toiminnassa mukana olleiden asiakkaiden kokemuksia selvitettiin tarkennetuilla arviointikysymyksillä (liite 2), jotka laadittiin yhteistyössä Virta-hankkeen muiden osahankkeiden kanssa. Asiakkaiden kokemuksia kuvataan päivätoimintakohtaisesti raportin kappaleissa 4.2. ja 5.1.

Toimijat, jotka osallistuivat Virta Kainuu -osahankkeen kehittämistyöhön tai joiden työkenttä oli läheisessä yhteydessä hankkeen kehittämistoimintaan, arvioivat hankkeen toimintaa ja tavoitteiden toteutumista matalan kynnyksen päivätoiminnassa (liite 3). Keskeinen arviointikysymys oli, onko kehitetyillä toimintamalleilla, työvälineillä ja menetelmillä kyetty ehkäisemään asiakkaiden syrjäytymistä. Kesällä 2013 30 toimijalle lähetettyyn kyselyyn vastasi 18. Toimijoiden arvioita kuvataan päivätoimintakohtaisesti raportin kappaleissa 4.2. ja 5.1.

4 Koski-osio

4.1 Yhteistyötä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi

Kainuun toimijat tunsivat huolta nuorten päihteiden käytöstä ja erityisesti lisääntyneestä huumeiden ja lääkkeiden väärinkäytöstä. Tästä syystä Koski-osiossa selvitettiin kainuulaisten nuorten huumeongelmaa, nostettiin asiaa esille ja järjestettiin koulutusta toimijoille. Hankkeen projektityöntekijä osallistui Tieto toiminnaksi - Lapsiperheiden päihdepalvelujärjestelmän kehittäminen Kainuuseen - hankkeen työryhmän 2011–2013 toimintaan.

4.1.1 Huumeiden ja lääkkeiden väärinkäyttöön puuttuminen

Kyselyt huumeiden ja lääkkeiden väärinkäytöstä

Virta Kainuun Koski-osiossa selvitettiin keväällä 2012 kainuulaisten 15-29-vuotiaiden nuorten huumeiden ja lääkkeiden väärinkäyttöä sekä HIV- ja hepatiittitartuntojen määrää. Kyselyn taustalla oli Virta Kainuun toteuttamien kuntatapaamisten yhteydessä toimijoiden esille nostama huoli asiasta. Tässä yhteydessä ei puututa nuorten alkoholin käyttöön, joka on myös merkittävä riskitekijä kainuulaisten nuorten arjessa.

Huumeita ja pääosin keskushermostoon vaikuttavia (PKV) lääkkeitä koskeva kysely lähetettiin helmikuussa 2012 noin 250 toimijalle henkilökohtaisesti maakunnan sosiaali- ja terveystoimialan eri yksiköihin (mm. perhepalvelut, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, aikuisten mielenterveyspalvelut ja riippuvuuksien hoito, nuoriso- ja vapaa-aika, Kainuun ammattioppilaitos), kuntiin, koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon, työ- ja elinkeinotoimistoihin, seurakuntiin, poliisille, kolmannen sektorin toimijoille sekä maakunnan hankkeille. Kyselyyn vastasi 79 toimijaa, mutta vastausprosentti on tätä parempi, sillä useissa yksiköissä kyselyyn vastattiin työttömyyteen.

Kyselyyn vastanneista 80 % arvioi huumeiden ja lääkkeiden väärinkäytön kasvaneen viimeisten viiden vuoden aikana. Yleisimmät käytetyt huumeet olivat kannabis, amfetamiini, opiaatit, heroini ja gamma (lakka). Myös MPDV, ekstaasi, sienet ja LSD mainittiin. Huumeita saatiin toimijoiden mukaan tuttavapiiriltä, kavereilta, katukaupasta joko paikkakunnalta tai isommista kaupungeista, kasvattamalla kotona sekä netistä. Pääosin keskushermostoon vaikuttavia lääkkeitä hankittiin reseptilääkkeinä lääkäreiltä, tuttavapiiristä, kavereilta, katukaupasta, varastamalla sukulaisilta sekä netistä.

Toimijat kommentoivat nuorten huumeiden ja PKV-lääkkeiden väärinkäytön näkyvän työssään muun muassa seuraavilla tavoin:

- *Nuorten huumeidenkäyttö on jokapäiväistä perustyötä. Se näkyy lisääntyneinä käyntimäärinä, elämän hallinnan ongelmina, sosiaalisina ongelmina, asunnottomuutena, rikollisuutena, syrjäytyneisyytenä, koulun/työn keskeytymisenä, työttömyytenä, parisuhdeongelmina, lasten menettämisenä. Ulkonäkö 'vanhenee' nopeasti nuorena.*
- *Nuoria on vaikea saada terveystarkastukseen. Eivät sitoudu jatkohoitoon.*
- *Huumeiden käyttö näkyy seisovina silminä, velkojen takia hätäantynyttä ja hermostunutta asiointia, arkielämän hallitsemattomuutena, passiivinen tai yliaktiivinen asioiden hoito.*
- *...Erittäin epävakaa käytöstä, ajoille saapumattomuutta, yhtäkkiä asiakasajalla tulee puhelinsoitto ja nuori häipyä kesken keskustelun, eikä nuorta tavoiteta päiväkausiin, eikä kukaan tiedä, missä on ...*
- *... Kannabiksen käytöstä on tullut muoti-ilmiö ja satunnaiskäyttöä ei pidetä nuorten keskuudessa mitenkään vaarallisena.*

Huumeita tai PKV-lääkkeitä käyttäviä kuvasivat toimijoiden mukaan seuraavat asiat: sekava käytös, hermostuneisuus, poissaolot koulusta, sitoutumattomuus palveluihin, velkaantuminen, elämänhallintaongelmat, rikollisuus, sosiaaliset ongelmat, syrjäytyneisyys, ahdistus, masentuneisuus, väsymys, uneliaisuus, välinpitämättömyys, lääkehakuisuus vastaanotolla, keskittymiskyvyttömyys.

Kyselyssä tiedusteltiin ideoita ja ajatuksia Kainuun päihdepalveluun liittyvistä asioista. Vastauksissa keskeisimmiksi nousivat seuraavat asiat:

- *Koulutus huumeista/ huumeiden käytön tunnistamiseen liittyvää koulutusta*
- *Riittämättömät päihdepalvelut, nuorille vierotus- ja päihdekuntoutusyksiköitä*
- *Alle 18-vuotiaille päihdepalveluita (puuttuu). Minne ohjataan? Jatkoahoito*
- *Päivätoimintaa, ryhmätoimintaa, matalan kynnyksen palveluita tarvitaan*
- *Verkostoituminen, yhteistyö eri tahojen kanssa, tiedon kulku*
- *Varhainen puuttuminen/ennaltaehkäisy, tieto ajoissa*
- *Kokemusasiantuntijoiden käyttäminen, ammatilliset tukihenkilöt, vertaistuki*
- *Kouluihin tietoa huumeista, lisää infoa nuorille esim. netin kautta*
- *Jalkautuva työote*
- *Perhe mukaan*

Kyselyn vastausten analysointi huumeita ja lääkkeitä väärinkäyttävien 15-29-vuotiaiden määrän suhteen oli haasteellista, sillä eri toimijoiden vastauksissa oli päällekkäisyyttä. Käyttäjien lukumäärätietojen suhteen päädyttiin siihen, että päällekkäisyydet poistettiin. Kyselyn mukaan Kainuussa arvioitiin olevan 338 huumeita ja 259 lääkkeitä väärinkäyttävää nuorta. Luvut eivät kerro, kuinka moni heistä lukeutuu molempiin ryhmiin eli on sekakäyttäjä. Mukana olivat vastaajien arviot sekä varmoista että väärinkäyttäjiksi arvioituista henkilöistä. Lukuihin otettiin mukaan paikkakunnan suurin lukumäärä.

Virta Kainuun esittämät huumeiden ja lääkkeiden väärinkäyttöä kuvaavat lukumäärätiedot ovat vain jäävuoren huippu todellisista käyttäjämääristä. Tämä tuli esille muun muassa Virta Kainuun syyskuussa 2012 järjestämässä ”Herätys! - Huumeiden ja lääkkeiden väärinkäyttö Kainuussa” -seminaarin puheenvuoroissa. Monet tutkimukset tukevat tätä. Käyttäjien määrää ei varmuudella tiedetä.

Kainuun huumeongelmasta kertoo karua kieltään kainuulaisten nuorten vastaukset Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuonna 2011 tekemään kouluterveyskyselyyn. Sen mukaan Kainuussa jo peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaista kuusi prosenttia ilmoitti kokeilleensa laittomia huumeita ainakin kerran. Kyselyyn vastasi 1 666, joten lukumäärä on lähes 100. Lukion ensimmäisen ja toisen vuosiluokan 729 vastanneesta oppilaasta 10 % eli 73 on kokeillut ainakin kerran ja Kainuun ammattioppilaitoksilla prosenttiosuus oli suurin, 21 %. Tämä tarkoittaa, että Kainuun ammatillisten oppilaitosten 810 kyselyyn vastanneesta nuoresta 170 on kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran. Yhteenlaskettuna lukumääräksi saadaan 343. THL:n tutkimus ei kerro, mitä huumeita on keikeltu. Kaikissa oppilaitoksissa käyttäjien prosentuaalinen osuus oli kasvanut verrattuna edelliseen vuonna 2009 toteutettuun kouluterveyskyselyyn.

Kyselyt HIV-infektioista ja hepatiitti-tartunnoista Kainuussa

HIV:n ja hepatiitin esiintyvyyttä Kainuussa selvitettiin 75 toimijalle henkilökohtaisesti lähetetyllä kyselyllä. Vastauksia saatiin 20. Vastanneista 25 % (N=5) ilmoitti, että hepatiittitartuntojen määrä oli kasvanut viimeisten viiden vuoden aikana. Sen sijaan HIV-positiivisten asiakkaiden määrä oli kasvanut 10 %:lla (N=2). Ennallaan tartuntojen määrä oli pysynyt hepatiitin osalta 55 %:n ja HIV:n osalta 70 %:n mielestä. Kukaan vastaajista ei ilmoittanut, että tartunnat olisivat vähentyneet.

Hepatiitti C on yleinen sairaus pistämällä huumeita käyttävien keskuudessa. Se esiintyy maassamme noin 50 %:lla käyttäjistä. Pääsyyinä tähän ovat yhteisesti käytetyt ruiskut ja neulat. Hoitamattomana se voi johtaa maksakirroosiin ja maksasyöpään.

Taulukko 3. Tilastoja Kainuun HIV-infektioista ja C-hepatiittitartunnoista Kainuun sairaanhoitopiirisä (Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005–2013).

	2010	2011	2012
Todettuja HIV-infektioita (kaikki tartuntatavat yhteensä)/100 000 asukasta kohti	0,0	0,0	3,9
Todettuja C-hepatiitti-infektioita (kaikki tartuntatavat yhteensä)/100 000 asukasta kohti	16,5	5,1	25,8

Mitä tartuntatautipalveluita tarvitaan Kainuuseen?

Toimijoilta tiedusteltiin, mitä tartuntatautipalveluita he toivoivat Kainuuseen sekä pyydettiin esittämään ideoita ja ajatuksia nuorten tartuntatautipalveluihin liittyvistä asioista. Seuraavassa esitetään kyselyyn vastanneiden antamia mielipiteitä:

- *Yksi keskitetty palvelupiste riittäisi.*
- *Tuskin olemme sen enempää turvassa hiviltä Kainuussa kuin missään muuallakaan, joten joku tukikeskus/-piste voisi olla hyvä. Se ehkä madaltaisi kynnystä hakeutua testeihin. Moni kokee testit terveysasemalla kiusallisiksi. Omassa työpisteessä iltapäivystyksessä testejä tehdään vain tietyissä tilanteissa.*
- *Neulojen ja ruiskujen vaihtopiste tarvitaan! Vähentää tehokkaasti tartuntatautien ja näin olen myös hoitokulujen lisääntymistä.*
- *Neuvontapisteitä enemmän, työntekijöille koulutusta eri ammattialoilla, tartuntatautipoliklinikka.*
- *Perusterveydenhuoltoon tarvitaan riittävää taudin tunnistamista ja ohjausta.*
- *Ohjauksen ja neuvontapalvelut myös terveydenhuoltoalan henkilöstölle että sairastuneille.*
- *Koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto on Perheiden palveluiden tulosalueella, joten luontevasti nuorten tai nuorisopoliklinikka tulisi perustaa keskitetysti. Se hoitaisi sekä ennaltaehkäisevän että hoitavan perustyön ja toimisi muiden nuorten parissa toimivien ammattihenkilöiden tietokeskuksena ja koordinaattorina.*
- *Nuorella on hätä, jos hän epäilee sairastavansa jotain. Keskustelumahdollisuus pitäisi järjestää mahdoll. pian, jossa nuori saa tietoa ja vastauksia kysymyksiinsä.*
- *Opiskeluterveydenhuoltoon lisää terveydenhoitajaresursseja ja maakuntaan nuorille suunnattua päivystävää puhelinneuvontaa.*
- *Olisi hyvä olla selvät ohjeet, miten menetellä tartuntatautitapauksissa.*
- *Valistusta tartuntataudeista on saatava huumevalistuksen yhteydessä.*
- *Kouluihin on lisättävä terveysneuvontaa. Vanhemmille on jaettava tietoa tartuntataudeista.*
- *Testauksia paljon lisää! Jokainen todentamaton tartunta lisää edelleen tartuttamisen riskiä.*
- *Palveluiden pitäisi olla mahdollisimman helposti saatavia ja kynnyksen hakeutua hoitoon tai tarkastukseen tulisi olla mahdollisimman matalan.*
- *Hyvät linkit / verkostot eri ammattihenkilöiden kesken.*
- *Tietoa ja osaamista niille henkilöille, jotka työskentelevät nuorten kanssa sekä osaamista hoitoon ohjaamista varten.*
- *Huumeiden ja päihteenkäytön ennaltaehkäisyä on lisättävä.*

Herätys!

Toimijoille lähetetyn nuorten huumeiden ja lääkkeiden väärinkäyttöä sekä HIV:n ja hepatiitin määrää koskevan kyselyn tulokset käsiteltiin ja esiteltiin syyskuussa 2012 Virta Kainuun järjestämässä ”Herätys! - Huumeiden ja lääkkeiden väärinkäyttö Kainuussa” -seminaarissa. Seminaarissa kuultiin

luennoitsijoita Järvenpään sosiaalisairaalaan, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta, poliisista ja Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän Tieto toiminnaksi -hankkeesta.

Seminaarin toivottiin oleva herätteenä toimijoille ja päättäjille kehitettäessä alueelle toimintatapoja huumeita ja lääkkeitä väärinkäyttävien nuorten tukemiseksi. Aihe kiinnosti laajasti: Seminaariin osallistui noin 180 henkilöä eri organisaatioista ja kolmannelta sektorilta. Useissa tiedotusvälineissä julkaistiin aiheeseen liittyviä artikkeleita ja luennoitsijoita haastateltiin paikallisradiossa. Huumeiden käyttö herätti vilkasta keskustelua Kainuun Sanomien yleisöpalstoilla. Seminaarin luennot ovat saatavilla osoitteessa http://maakunta.kainuu.fi/virta_kainuu.

Herätys! -seminariin osallistuneilta kerättiin seminaaripalautteen yhteydessä kehittämisehdotuksia päihdeongelmien ja huumehaittojen ratkaisemiseksi:

Riittämättömät päihdepalvelut

- *Avohoitoyhteisöjä tarvitaan.*
- *Kunnan roolia on tuotava voimakkaammin esille ehkäisevässä päihdetyössä. Lisää päihdetyöntekijöitä korjaavaan päihdetyöhön, jota Sotkamossa tekee 1,5 henkilöä ja Kuhmossa 1 henkilö.*
- *Avohoidon toimenpiteitä vahvistettava päihdehuollossa, tukiverkosto tulisi olla olemassa jo asiakkaan tullessa laitostuntoutuksesta, että vaikuttavuus hoidolla säilyisi myös laitoshoidon jälkeenkin. Nyt asiakas on usein omillaan tullessaan kotikuntaansa. Moniammatillinen työryhmä tulisi hänen ympärillään olla jo valmiina.*
- *A-klinikan palvelut on tarkoitettu valitettavasti ensisijaisesti kajaanilaisille.*
- *Resursseja lisää mielenterveys- ja riippuvuuksien hoitopuolelle.*
- *Selkeästi puuttuu kunnasta tarvittavat tahot, jotka hoitaa päihde, huumausaineiden käyttäjien ongelmia.*
- *Tekijöitä kentälle todella tarvitaan ja sellaisia etenkin joiden työaika ei ole sidottu klo 8-16. Tarve iltaan on lisinyt kovasti, tämä viesti tullut esim. perhetyöstä.*
- *Ihmisiä käytännön työhön. Virka-ajalla päihdetyöntekijän vastaanotto. Virka-ajan ulkopuolella jalkautumista.*
- *Kenttätöntekijöitä ja vaikka kuka sanoisi mitä niin pitää alkaa löytyä päihdealalla ihmisiä jotka opiskelleita ja omaavat omakohtaisen kokemuksen myös tai toipumisen kun myös samaa toivon lastensuojelun puolelle.*

Nuorille vierotus- ja päihdekuntoutusyksiköitä

- *Nuorille on perustettava oma päihdekuntoutusyksikkö, riittävän pitkät kuntoutusajat. Ei samanlaista 1kk mallia mikä Järvenpäässä, ei ihme, ettei se toimii.*
- *Tarvitaan akuutti vastaanotto nuorille päihdeongelmallisille joka kuntaan, nuorille oma päihdekuntoutusyksikkö Kainuuseen.*
- *Yksi suurimpia tarpeita on katkaisuhoidon toteutus siten, että siihen liittyy myös selviämisasema ja tomerampi/määrätietoisempi ja sinnikkäämpi vieroitusosio jota ei ole ympäyty tk- osastoille vaan kunnolliseen vieroitusyksikköön. Mallia voisi tarkastella vaikkapa lisälmen palveluiden valossa.*
- *Alaikäisten nuorten päihdeongelmien ennaltaehkäisy ja toimivan hoitoon ohjaus -mallin luominen on tämän hetken tärkeimpiä asioita.*
- *Katkaisuhoito pitäisi järjestää muualle kuin tk:n vuodeosastolle. Ei ole muille potilaille hyväksi eikä itselle katkossa olevalle.*
- *Myös märkäselviämispäivä on saatava pian.*

Neulanvaihtopisteet, testaukset

- *Terveysneuvontapisteitä, testauksia (HIV, hepatitti).*
- *Terveysneuvontapiste esim. Wanhalle vesilaitokselle (neulanvaihtopiste, rokotuksia ja ohjausta ja neuvontaa mahdollisuus asioida nimettömänä).*

- C- ja B-hepatiitti ja hiv -epäilyt pitäisi saada testattua ilman lääkärin lähetettä laboratorioon. Vain hoitajan arvio tarpeesta tulisi olla riittävä. Testaukseen tulisi olla mahdollisimman matala kynnyks.

Nuorille paikka/ryhmä, johon voi tulla myös päihtyneenä

- Olisi oltava paikka johon nuoret voisivat tulla myös päihtyneenä.
- Alaikäisille paikka johon voi mennä päihtyneenä ja siellä vastassa on asiantuntija henkilökuntaa ohjaamassa "oikealle tielle". Päihdetyöntekijöitä alaikäisille, selkeä toimintamalli, mihin ohjataan ja miten toimitaan.
- Puheenvuorojen joukossa oli ehdotus kahvilasta tms. matalan kynnyksen iltapaikasta jonne nuori voi mennä päihtyneenä, kannatan sellaista koska olen myös sitä mieltä että silloin nuori on herkässä mielentilassa ja voi kertoa ongelmistaan ja ajatuksistaan paremmin kuin muulloin ja sinne voi tulla sellaisetkin nuoret jotka eivät käy missään muussa toiminnassa.
- Nuorisokodin työntekijä piti puheen, jossa ehdotettiin nuorille paikkaa, johon voisi tulla myös päihtyneenä. Mielestäni tämä olisi ainut vaihtoehto "päästä" sisälle näiden nuorten maailmaan ja saada heille apua ja työntekijöille ajankohtaista tietoa "missä mennään.
- Minusta pitäisi kehittää toimintoja jossa joku alkaa selkeästi toimimaan päihtyneiden nuorten kanssa eli järjestää tilan ja resurssin johon päihtyneet nuoret voi mennä esim. perjantai-iltoina. Se ei tarkoita että suositaan nuorten päihteiden käyttöä vaan aletaan tekemään töitä heidän kanssaan. Saapas toiminta on ihan ok, mutta se ei tavoita kun pienen joukon nuoria satunnaisesti. Tämä toisenlainen toiminta olisi säännöllistä pitkäjänteistä päihtyneiden nuorten kohtaamista. Tiloilla voisi olla sitten muita aukioloaikoja viikolla jolloin nämä nuoret voi käydä myös kun eivät ole päihteissä tai sitten ovat. Tämä ei tässä varmasti aukea kaikkeen siihen liittyvineen mahdollisuuksineen. Asennemuutos ennen kaikkea nuorten parissa työskenteleville. Ei ne ongelma sillä mihinkään katoa että pidetään päihteitä käyttävät nuoret kaiken toiminnan ja tilojen ovien ulkopuolella vai onko tämä tähän mennessä ratkennut. Ne jotka puolustaa tiloja vain selville nuorille ajatuksella pitää pistää kertomaan miten se poistanut tai ratkaissut nuorten päihteiden käytön? Siten että heidän ei tarvitse niitä kohdata kun ovat puistoissa, kadulla, kotibileissä ym.

Työtavat

- Mietittävä uusia keinoja nuorten päihdeongelmien hoitoon, esim. toiminnallisuus, kotikäynnit jne.
- Tiiviimpää yhteistyötä toimijoiden ja nuorten välillä, jalkautumista nuorten pariin.
- Yhteisöhoidon ja -kasvatuksen ja ryhmämuotoisen toiminnan hyödyntäminen yksilötyön ohessa. Psykososiaalisen kuntoutuksen vahvistaminen lääkehoidon rinnalle.
- Jalkautuminen käytännön työhön ja vähemmän suunnittelua ja kokouksia.
- Nuorisokahvilatoiminnan uudelleen arviointi ja organisointi.
- Enemmän jalkautuvaa työtä asiakkaiden parissa virka-ajan ulkopuolella.

Varhainen puuttuminen, ennaltaehkäisy

- Ennaltaehkäisevä toimintasuunnitelma yhteistyössä tiiminä, jossa on eri ammattien ja nuorten kanssa toimivien tahojen ammattilaisia ja vanhempien edustus.
- Perheille kotiapua saataville. Tämä ehkäisisi varmasti tilanteiden ryöstäytymistä pahaksi. Pienten lasten vanhemmat voivat olla hukassa ja väsyneitä. Kodinhoitajan tuella saataisiin arjesta kiinni ja ongelma-perheet pääsisivät avun piiriin. Nyt autetaan vasta, kun perheet ovat jo syvällä ongelmassa ja joudutaan tekemään kalliita juttuja.
- Puheeksioton lisäämistä kaikissa palveluissa.
- Vanhempien koulu nuorien vanhemmille.
- Hoidetaan ennaltaehkäisevästi kolmivuorotyössä asioita eikä vain hoideta korjaavasti kolmivuorotöissä. Eli satsausta ennaltaehkäisevään puoleen.
- Tietoa tunnistamisesta mm. lapsen/nuoren käytöksen muuttuminen. Pitäisi panostaa päihteiden käytön ennalta ehkäisyyn. Koulutusta, havahtumista tai jotakin viranomaisille, jotta lasten ja nuorten päihteiden käyttö havaittaisiin ja pystyttäisiin varhain niihin puuttumaan.

Lasten ja nuorten ei tulisi saadakaan päihkeitä käyttöönsä. Joten vanhempien valistaminen ja heille todellisen päihteiden käytön tilan kertominen.

- *Ennaltaehkäisevä toimintasuunnitelma yhteistyössä tiiminä, jossa on eri ammattien ja nuorten kanssa toimivien tahojen ammattilaisia ja vanhempien edustus.*

Yhteistyö, verkostotyö, koordinointi

- *Keskitetty hoito, ja eri tahojen tietämys tavasta (= selkeä maakunnallinen toimintaohje) toimia päihde- ja huumeongelmaisen tavatessaan.*
- *Ennaltaehkäisevän työn vastuutus ja koordinointi.*
- *Tiivis yhteistyö eri viranomaisten/työntekijöiden välillä.*
- *Yhteistyötä poliisin ja terveydenhuolto/sosiaaliviranomaisten/etsivän nuorisotyön/oppilaitosten kanssa kehitettävä paikallisesti.*
- *Yhteistyötä, yhteistyötä ja yhteistyötä! Kainuussa pois Kajaani keskeisyydestä! Kunnan ja kuntayhtymän yhteistyö toimimaan ja linkki kuntoon entistä paremmin! Asiakirjat näkyväksi, esim. kunnan päihdestrategia jne.*
- *Nuoret ja nuorten ääni kuuluville!!!*

Päiväkahvit

Virta Kainuu kutsui helmikuussa 2013 koolle perusorganisaation johtavia esimiehiä (päiväkahvitalaisuus). Heille tuotiin tiedoksi kyselyiden tulokset Herätys! -seminaarin kehittämideoista ja kooste palautteista sekä muilta toimijoilta tulleita ko. aiheeseen liittyviä havaintoja ja huolia. Tilaisuudessa keskusteltiin nuorten huumeiden ja lääkkeiden väärinkäytöstä ja keinoista, joilla haittoja voitaisiin ennaltaehkäistä ja korjata. Toimijakysely toi esille, että Kainuuseen tarvitaan mm. nuorten matalan kynnyksen palveluita, terveysneuvontapiste ja lisää hepatiitti- ja hiv- testauksia.

Huumekoulutus

Virta Kainuun kysely toi esille, että toimijat tarvitsevat huumeiden ja lääkkeiden väärinkäyttöön liittyvää koulutusta (mm. tietoa huumeista, niiden tunnistamisesta ja asiakkaan kanssa puheeksi ottamisesta). Virta Kainuu järjesti keväällä 2013 koulutuksen: "Huumekoulutus - Huumeiden käytön tunnistaminen ja puheeksiottaminen". Koulutuksen sisältöä suunniteltiin yhteistyössä sosiaalityöntekijän, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) kuntayhtymän ja Kainuun ammattioppilaitoksen (KAO) kanssa. Koulutukseen osallistui 149 henkilöä. Heille tehtiin palautekysely, jonka mukaan koulutus oli onnistunut. Kyselyssä toimijat toivat esille lisäkoulutustarpeita, joita hanke vei tiedoksi sote-kuntayhtymän koulutuspäällikölle. Koulutuksen luennot ovat saatavilla osoitteessa http://maakunta.kainuu.fi/virta_kainuu.

Prosessikuvaus: Kainuun huumeilanteen kartoittaminen, aiheesta tiedottaminen ja koulutuksen järjestäminen

Syksy 2011:

Aihe nousi esille Kainuun kunnissa järjestetyissä yhteistyöpalaverissa, joissa oli mukana nuorisotoimen, sosiaalitoimen, työvoiman palvelukeskuksen ja opetustoimen toimijoita.

2011-2012:

Kuntien toimijatapaamisissa esille nousivat: koulutuksen tarve, päihteiden käytön tunnistamisen vaikeus, päihteiden käyttöön puuttuminen ja jatkotyöskentely.

Aikuissosiaalityö kaipaa tietoa uusimmista huumeista ja apua tunnistamiseen.

Sosiaalisen vahvistamisen ohjausryhmässä tuli esille KAO:n huoli opiskelijoiden mietojen huumeiden käytöstä.

Tammikuu 2012:

Päiväkahvitilaisuus. Eri hankkeiden ja keskeisten esimiesten ja toimijoiden yhteinen keskustelutilaisuus huumeista. Mitä pitää tehdä haittojen vähentämiseksi?

Helmikuu 2012:

Kysely Kainuun toimijoille huumeiden ja lääkkeiden väärinkäytöstä.

- kysely lähetettiin sosiaali- ja terveystoimialan eri yksiköille, kunnille, yhdistyksille, hankkeille, erityissairaanhoidopiirille, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon, työvoiman palvelukeskukseen, TE-toimistoon, poliisiin, seurakuntiin ja etsivä nuorisotyöhön.
- kysely lähetettiin 250 toimijalle henkilökohtaisesti, vastauksia 79, useissa työyksiköissä kyselyyn oli vastattu työtunteittain (vastausprosenttia ei voi laskea).

Kesäkuu 2012:

Palaverissa Kainuun ammattioppilaitoksen edustajien kanssa nousivat esille seuraavat asia: puheeksi ottaminen, kokemusasiantuntijat, huumeasiantuntemus, käytön vaikutukset, käytön tunnistaminen ja käyttöön puuttuminen, perheen kriisit huumeisiin liittyen, hoitoon ohjaus ja kuntoutuminen, työsuojelu.

Syyskuu 2012:

Herätys! -seminaari. Osanottajilta pyydettiin palautetta ja kehittämisehdotuksia päihdeongelmien ja huumehaittojen ratkaisemiseksi omalla paikkakunnalla.

Marraskuu 2012:

Päiväkahvitilaisuuden suunnittelu: Virta Kainuu ja Kainuun sote-kuntayhtymän terveyden edistämisen suunnittelija.

Tammikuu 2013:

Huumekoulutuksen suunnittelu yhteistyössä: Virta Kainuu -osahanke, sosiaalityöntekijä, KAO:n kuraattorit, Kainuun sote-kuntayhtymän varhaisen tuen koordinaattori. Koulutusta suunniteltiin Herätys! -seminaarin palautteissa esille nousseen tarpeen vuoksi.

Maaliskuu 2013:

Päiväkahvitilaisuus johtaville esimiehille. Teemana kuinka viedään eteenpäin kehittämisehdotuksia päihdeongelmien ja huumehaittojen ehkäisemiseksi.

Maaliskuu 2013: Huumeiden käytön tunnistaminen ja puheeksiottaminen -koulutus.

Kuvio 4. Prosessikuvaus. Kainuun huumeilanteen kartoittaminen, aiheesta tiedottaminen ja koulutuksen järjestäminen.

Yleistä päihdetietoa

Suomessa päihteiden väärinkäyttö on nykyään sekä nuorten, työikäisten että ikääntyneiden ongelma. Väestön suurimpia terveysuhkia ovat alkoholiongelmat. Alkoholin riskikäyttäjiä arvioidaan olevan 300 000-500 000. (Duodecim 2012 a.) Kainuun alkoholijuomien myynti vuonna 2012 oli 100 %:n alkoholina kuvattuna 8,7 litraa asukasta kohti, päihdehuollon avopalveluissa oli asiakkaita 10,8 tuhatta asukasta kohti, päihdehuollon laitoksissa hoidossa olleita asiakkaita oli 0,7 asiakasta tuhatta asukasta kohti. A-klinikan asiakkaina, kunnan kustantamissa palveluissa oli 874 asiakasta. (SOTKANet 2005-2013).

Huumausaineiden käyttö on Suomessa ollut vähäisempää verrattuna muuhun Eurooppaan, mutta se on lisääntymässä. Käytön lisääntyminen koskee ennen kaikkea kannabista ja etenkin nuorten käyttöä. (Duodecim 2012 b). Euroopan huumeraportin 2013 mukaan Suomen väestön 15-64-vuotiaista on kannabista käyttänyt joskus elämänsä aikana 18,3 %. Viimeisen 12 kuukauden aikana kannabista käyttäneitä nuoria aikuisia (15-34-vuotiaat) on 11,2 %. (EMCCDA 2013, 71). Suomalaisille tyypilliseen huumeiden käyttöön liittyy alkoholin käyttö oheispäihteenä, ruiskuhuumeidenkäyttäjien buprenorfiinin käyttö ja samanaikaiset mielenterveyden häiriöt (THL 2012 b, 5). Päihteiden käyttö saattaa olla seurausta mielenterveyden ongelmista tai aiheuttaa niitä tai niiden molempien takana voi olla yhteisiä altistavia tekijöitä (Duodecim 2012 b). Päihteiden ongelmakäyttäjät ovat usein sosiaalisesti syrjäytyneitä ja huono-osaisia (THL 2012 b, 106).

4.1.2 Aikuissosiaalityön ja poliisin yhteistyö

Virta Kainuu -osahankkeen ja aikuissosiaalityön välisissä keskusteluissa tuli ilmi, ettei kunnissa ole selkeää käytäntöä, miten poliisilta tullessiin 18-20-vuotiaita rikoksista epäiltyjä tai rikoksen tehneitä nuoria koskevat ilmoitukset käsitellään tai miten ilmoitukseen reagoidaan.

Poliisissa on lakisääteinen velvollisuus tehdä ilmoitukset aikuissosiaalityölle 15-20-v. rikoksesta epäillyistä/rikoksen tehneistä henkilöistä. Lain <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100633> mukaan "Esitutkintaviranomaisen on 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun nuori on kirjattu nuorena rikoksesta epäiltynä esitutkintaviranomaisen tietojärjestelmään, ilmoitettava nuoren rikoksesta syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle. Nuorella rikoksesta epäillyllä henkilöllä tarkoitetaan nuorta, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen 15-20-vuotiaana.

Virta Kainuu –osahanke järjesti Kajaanissa poliisin ja aikuissosiaalityön välisen palaverin, jossa keskusteltiin poliisin ja aikuissosiaalityön näkökulmasta lain aiheeseen liittyvistä käytänteistä. Keskusteluissa tuli ilmi, ettei kunnissa ole selkeää käytäntöä, miten ilmoitukseen reagoidaan. Aikuissosiaalityö ja poliisi sopivat yhteistyön jatkosta ja yhteyshenkilöistä. Tärkeänä pidettiin, että toimijat tuntevat toisensa, joten kynnys ottaa yhteyttä pienenee. Kuviossa 5 esitetään prosessikaavio ja kuviossa 6 Toimintamalli poliisin ja sosiaalityön yhteistyölle koskien lakia 633/2010.

**LAKI NUOREN RIKOKSESTA EPÄILLYN TILANTEEN SELVITTÄMISESTÄ 633/2010
POLIISIN SOSIAALIVIRANOMAISELLE TEKEMÄT ILMOITUKSET JA NIIDEN KÄSITTELY**

YHTEISTYÖPROSESSI

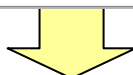
tammi-kesäkuu 2012

Asia nousi esille toimijatapaamisissa Vuolijoella/Otanmäessä, Paltamossa, Kajaanissa, Kuhmossa, Hyryn-
salmella ja Puolangalla. Sosiaalityön työntekijät toivoivat ohjeistusta siitä, mitä poliisin toimittamille ilmoituk-
sille tehdään. Lisäksi toivottiin yhteistyötä poliisin kanssa

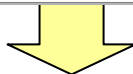
Helmikuu-toukokuu 2012

Virta Kainuu otti yhteyttä poliisiin lain avaamiseksi ja yhteistyön käynnistämiseksi.
Yhteydenottoja jatkettiin huhti- ja toukokuussa. Yhteistyöpalaveri järjestyi 30.5.2012, paikalla sosiaalityö,
perhepalvelupäällikkö, poliisi sekä Virta Kainuu. Palaverissa sovittiin sosiaalityön ja poliisin yhteistyöstä.

Marraskuu 2012

Virta Kainuu otti yhteyttä sosiaalitoimeen ja tiedusteli, miten yhteistyö toimii ja miten ilmoituksia käsitellään.
Yhteistyötä ei juurikaan ole ja tilanne on ennallaan.

Tammikuu-helmikuu 2013

Virta Kainuu otti yhteyttä perhepalvelupäällikköön. Asia on edennyt, ilmoituksia tulee ja niitä käsitellään
resurssien mukaan.

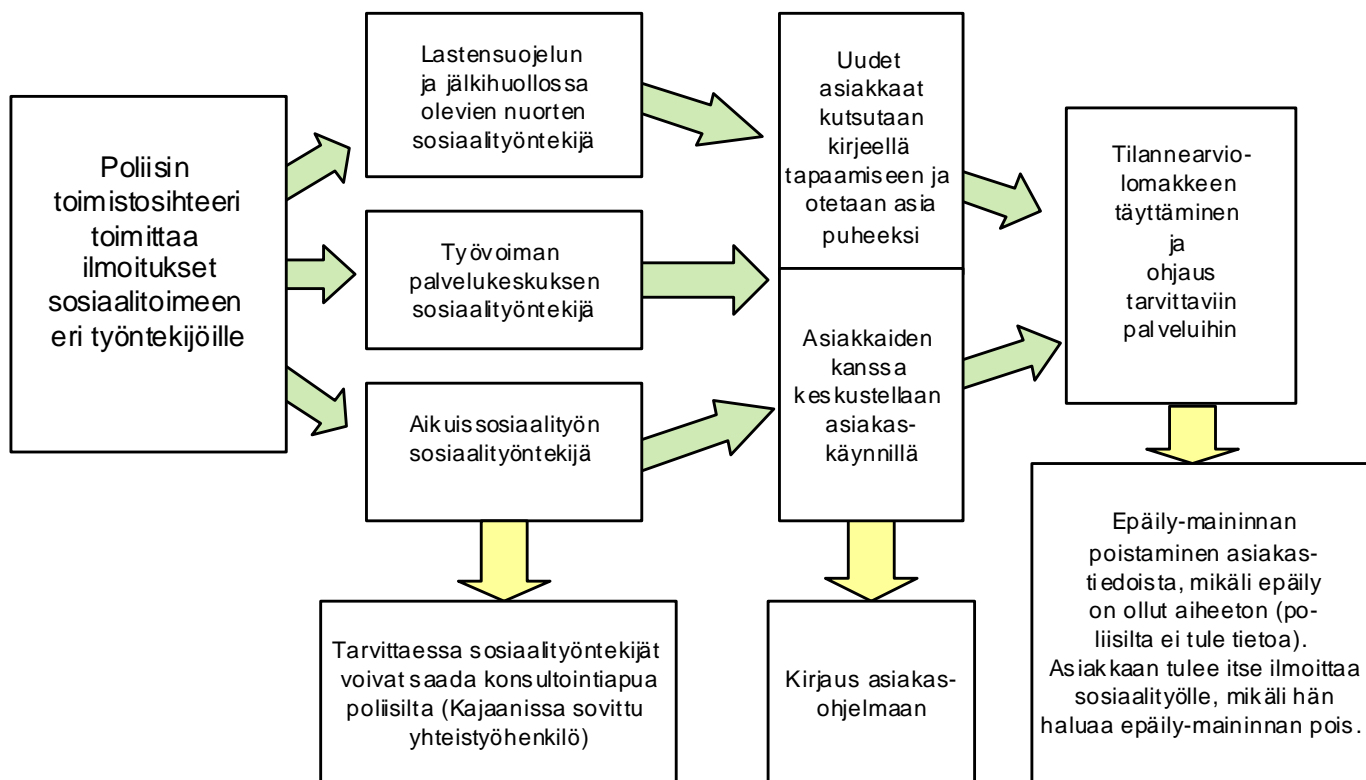

Maaliskuu 2013

Virta Kainuun laatima prosessikaavio poliisin tekemistä ilmoituksista sosiaalitoimelle on jätetty perhepalve-
lupäällikölle kommentoitavaksi.

Kuvio 5. Prosessikaavio. Poliisin sosiaaliviranomaiselle tekemät ilmoitukset ja niiden käsittely (laki 633/2010).

Laki nuoren rikoksesta epäilyn tilanteen selvittämisestä 633/2010 Poliisin sosiaaliviranomaiselle tekemät ilmoitukset ja niiden käsittely

Kuvio 6. Toimintamalli poliisin ja sosiaalityön yhteistyölle koskien lakia 633/2010.

Poliisin ja aikuissosiaalityön välille muodostui yhteistyö. Poliisista nimettiin yhteishenkilö, johon sosiaalityö voi suoraan olla yhteydessä asiakkaan tilanteeseen liittyvissä asioissa. Näin mahdollistuu varhainen puuttuminen asiakkaan ongelmiin. Ilmoituksen henkilö ei ole syyllistynyt välttämättä mihinkään rikokseen vaan hänet voidaan myöhemmin todeta syyttömäksi. Poliisilta ei tule jälkikäteen mitään ilmoitusta, onko rikoksesta epäilty todettu syyttömäksi. Näin ollen asiakkaan on itse ilmoitettava, mikäli hän haluaa epäilymaininnan pois.

Niiden asiakkaiden, joilla ei ole aiempaa asiakkuutta sosiaalitoimeen, saaminen asiakaskäynnille on usein haastavaa. Noin 80 % heistä jättää tulematta. Jo asiakkuudessa olevien kanssa asia otetaan puheeksi tavallisten asiakaskäynnin yhteydessä.

4.1.3 NäytönPaikka-nettipalvelu

Virta Kainuu kutsui Näytön Paikka ry:n OEN- projektin kouluttajat keväällä 2013 pitämään Kainuun toimijoille digitaalisen portfolio -työvälineen koulutusta. Koulutus järjestettiin toimijoiden pyynnöstä. Koulutus oli järjestetty Virta koordinaation toimesta jo edellisellä syksynä, mutta kaikki siitä kiinnostuneet eivät tuolloin voineet osallistua. Kevään 2013 koulutukseen osallistui 44 henkilöä.

Digitaalinen portfolio on uudenlainen internet-pohjainen työväline, joka on kehitelty yhteistyössä nuorten ja hyvinvointialan toimijoiden kanssa ja sen teknisestä toteutuksesta on vastannut Hämeen ammattikorkeakoulun Mediatekniikan Verstaas. Portfolio on asiakasta osallistava ja voimavarakeskeinen työväline, joka auttaa nuorta hahmottamaan omaa elämäntilannettaan. Portfolioon sisältyvien työkalujen, kuten elämäntilannekartoituksen, aikajanan ja verkostokartan, avulla nuori voi pyhäytyä pohtimaan elämäänsä ja tehdä sen halutessaan näkyväksi tukiverkostolleen. Portfolio tarjoaa samalla työntekijöille valmiin, monipuolisen ja ilmaisen työvälineen tehdä asiakaslähtöisesti syrjäytymisen vastaista työtä ja tukea asiakkaan voimaantumista. (Isotalo & Ringman 2012, 4.)

4.2 Nuorten arjenhallinnan tukeminen

4.2.1 Luotsitoiminta

Virta Kainuun Koski-osion yhtenä tavoitteena oli kehittää palvelujärjestelmää siten, että se toimii nuorta neuvoen, ohjaten, tukien, kannustaen, rohkaisten, oivalluttaen, voimaannuttaen, ratkaisuja etsien ja tarjoten sekä riittävän kauan hänestä kiinni pitäen. Hankkeessa luotsattiin asiakkaita eteenpäin ja samalla tarkasteltiin palvelujärjestelmää ja sen puutteita asiakkaan näkökulmasta.

Jo Virta Kainuu -osahankkeen alkuvaiheessa tuli toimijoilta yhteydenottoja, joissa kysyttiin tukea, apua ja ohjausta asiakastilanteisiin, ns. konsultointia ulkopuoliselta. Sama tarve nousi esille kolmannen sektorin, vanhempien/omaisten ja asiakkaiden puolelta. Hankkeeseen otettiin yhteyttä useita kertoja. Toimijat pyysivät Virta Kainuu -osahankkeen työntekijää toimimaan asiakkaan rinnalla kulkijana, ettei asiakas putoaisi palveluista pois työntekijän vaihtuessa tai asiakkaan muuttaessa uudelle paikkakunnalle.

Virta Kainuun työntekijä toimi luotsina toimien tiiviisti asiakkaan kuulijana, hänen elämäntilanteensa selvittäjänä ja arvioijana, rinnalla kulkijana, asianajajana, palveluihin saattajana ja palveluketjun koordinaattorina. Hän tuki asiakasta ja pystyi tarvittaessa välittömästi puuttumaan ongelmatilanteisiin varmistuen, ettei muiden toimijoiden työ valu hukkaan. Seuraavassa kuvataan Virta Kainuussa toteutettua luotsitoimintaa muutaman asiakastarinan kautta.

Minun tarinani (Alle 30-vuotiaan nuoren itse kirjoittama oma tarina)

Lapsuus, ala-aste ja yläaste

"Elin turvallisen lapsuuden. Minulla oli vanhemmat ja kaksi vanhempaa sisarusta, olin siis perheen kuopus. Lapsena olin herkkä, enkä kovinkaan omatoiminen. Koulunkäynti oli keskivertoa, eikä oppimisessa ollut vaikeuksia. Kärsin jännittämisestä ja matkapahoinvoinnista. Olin arka ihmisten keskuudessa. Minulla oli vähän kavereita ja jonkin verran huonoa henkistä oloa."

Toinen aste

"Yläasteen jälkeen lähdin opiskelemaan toiselle paikkakunnalle, jossa asuin kouluviikot. Opiskelun aloitus sujui hyvin. Sitten luokkakaverini kuoli, mikä sai aikaan hankalia tunteita. Tunteiden käsitteleminen on aina ollut vaikeaa, ja kuolemantapauksen kohdalla tuntui helpommalta sulkeutua. Koin, että tapahtuma toimi vedenjakajana lapsuuden ja nykyisen elämän välillä."

"Henkinen paha olo lisääntyi. Minulla alkoi esiintyä oksentelua, paniikkia, masennusta, myöhästelyä ja eristäytymistä, toisaalta myös kapinointia ja itsenäistymistä. Muutin yksioon ja jouduin opettelemaan esimerkiksi kotitöiden tekemistä. Opiskelu sujui vaihtelevasti. Irtautumisen vanhemmista koin rankkana."

”Kuraattori otti yhteyttä poissaoloista viimeisen – raskaan – opiskeluvuoden aikana. Puhelu oli minulle vähän yllätys. Kuraattori ilmoitti asiasta, kyseli vähän aikaa ja sanoi, ettei sen enempää häiritse. Olin vielä aika avuton, enkä osannut ottaa apua vastaan enkä ehkä tarkkaan tiennyt itsekään, mikä oli vialla. Kontaktit oppilaitokseen olivat viimeisenä vuonna vähäiset. Sain lääkäriltä oksenuksenestolääkettä. Paha olo ja eristäytyminen lisääntyivät. En näyttänyt tunteitani kenellekään. Minulla oli vähän kontakteja muihin ihmisiin. Välit vanhempiin olivat tiiviit. Kuoleman toive alkoi vallata mieltä. Olin pitkään yksin ja erittäin surullinen.”

”Valmistumisen jälkeen oli vähän aikaa TE- toimistossa kirjoilla, mutta en saanut työtä. Sitten ilmoittauduin kansanopistoon 1-vuotiselle linjalle. Alku oli vaikeaa, mutta vuoden jälkeen jatkoin vielä opiskelua vapaalinjalla kaksi vuotta. Koin opiskelun terapeuttisena. Viimeisen vuoden oli tarkoitus olla tietyn alan linja, mutta se peruuntui. Tästä seurasi pettymys. Hain useisiin kouluihin, kävin pääsykokeissa vuosittain ja harhailin. Mitä tekisin? Toipumista tapahtui pikkuhiljaa ja esimerkiksi oksentelu vähentyi. Olin paljon yksin.”

”Sitten tapahtui romahdus. Olin matkalla pari päivää ja jännityksen tilassa pitkään. Sain paniikki-kohtauksen, olin itkuinen ja romahdin täydellisesti. Ymmärsin, että minun on haettava apua. Pääsin psykologille ja sain lääkkeitä. Jännitin edelleen, mutta kasvoinkin myös henkisesti. Vuosien mittaan olin masentunut, surullinen ja alakuloinen. Olin työttömänä, tein pätkätöitä sekä suoritin työvoimakoulutuksia ja työharjoitteluja. Sain psykologin lausunnon, jossa rohkaistiin menemään autokouluun.”

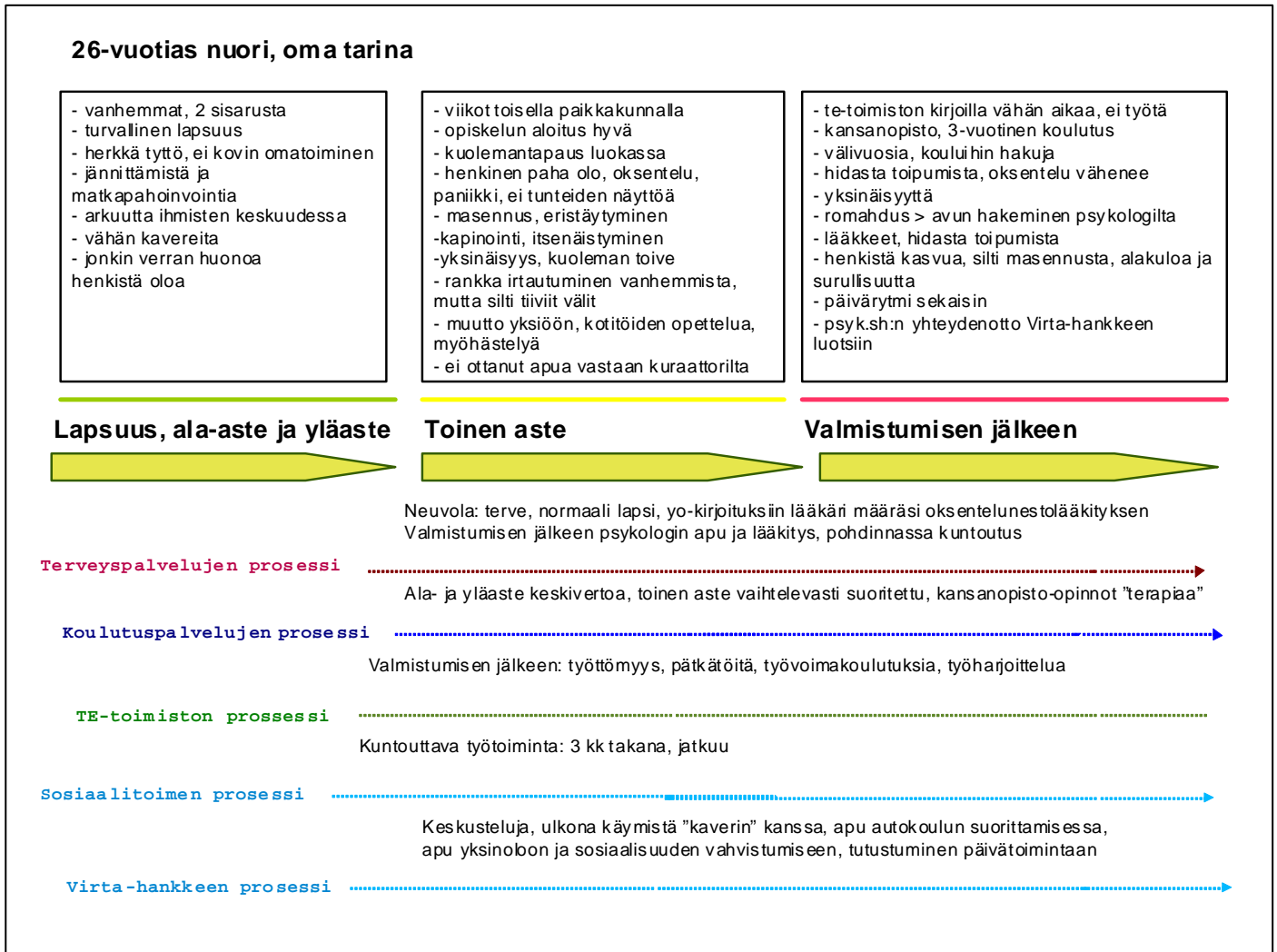
”Psykiatrinen sairaanhoitaja ehdotti yhteistyötä luotsin [Virta Kainuu- hankkeen työntekijän] kanssa. Suostuin. Tutustuimme ja keskustelimme luotsin kanssa elämästäni. Oli hyvä, että sain kaverin, jonka kanssa mennä yhdessä ulos, esim. kahville. Luotsi oli tukena tilanteissa, joissa sain jännittämisoireita. Sain apua yksinäisyyteen ja sosiaalisuuteni vahvistui. Ei tullut vietettyä liian paljon aikaa yksin. Luotsi oli mukana esim. TE- toimistossa kertomassa, etten pysty tekemään asiakaspalvelutyötä. Luotsi rohkaisi minua menemään autokouluun, jossa kävimme yhdessä tutustumassa. Ilman tukea en olisi mennyt. Suoritin autokoulun muutamassa kuukaudessa ja pystyn nyt liikumaan omalla autolla. Sain luotsilta apua eri vaihtoehtojen etsimisessä ja sain tietoa esim. kuntouttavasta työtoiminnasta, jossa olen tällä hetkellä.”

”Sulkeutuneisuuden jälkeen avautuminen on ollut todella vaikeaa vuosien ajan. Muutosten kestäminen on myös ollut vaikeaa. Itsekritiikki on aina ollut kovaa ja itsetunto huono. Liittyen masennukseen ja vastoinkäymisiin, en kauheasti odota tulevaisuudelta. Toivoisin, että löytyisi joku työ, jossa viihtyisin ja jota jaksaisin tehdä. Toivoisin viihtyvänä arjessa ja että elämällä olisi enemmän sisältöä.”

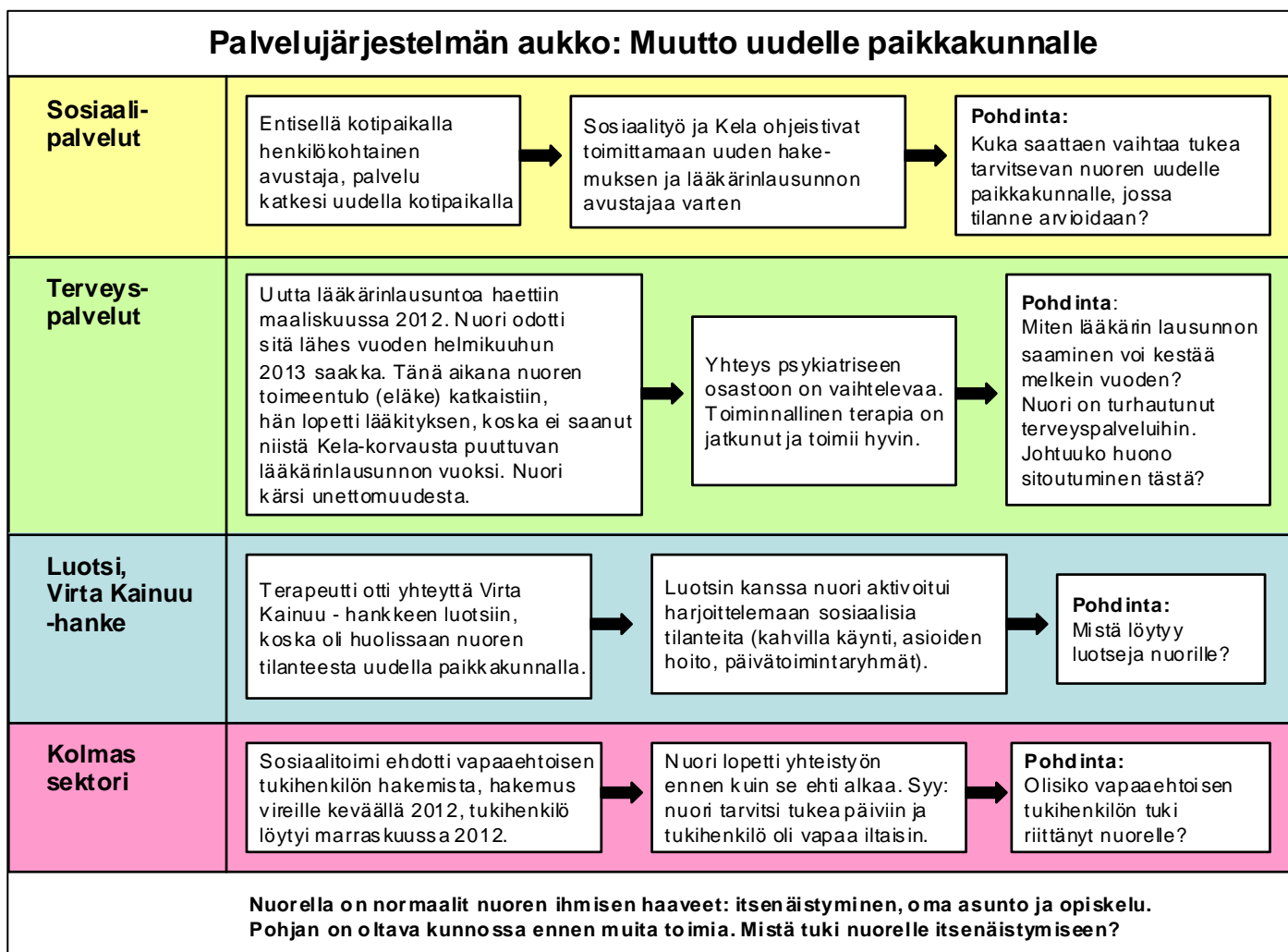
Ajatuksia ja kysymyksiä, joita tarina herätti:

- Tarvitaan asumisen ohjausta nuorille, jotka muuttavat ensimmäiseen omaan asuntoon, myös muualle kuin asuntolaan.
- Olisiko kuraattori voinut puuttua asiaan useammin kuin kerran? Miten puuttua nuoren ongelmiin, jos he kieltävät ongelmansa?
- Olisiko luokkatoverin kuolemaa pitänyt käsitellä enemmän?
- Oppilaitosten tuki opintojen loppuvaiheessa oleville opiskelijoille on vähäinen.
- Onko TE- toimistossa osattu puuttua nuoren ongelmiin? Vai onko nuori kätkenyt tilanteensa myös heiltä?
- Jos nuori on keskustellut sosiaalisten tilanteiden pelostaan psykiatrisen sairaanhoitajan kanssa, miksi he eivät ole voineet harjoitella yhdessä eri tilanteista selviytymistä?
- Mistä löytyy luotsi nuorelle? Kenen vastuulla on tarjota muutakin tukea kuin toimistossa vastaanotolla käytyjä keskusteluita? Työtapojen vallankumous: tietous erilaisista työtavoista, resurssit kohdalleen, asennemuutos, työnantajan ohjeistus, asiakkaan näkökulman esiin tuominen.

Alla olevassa kuviossa asiakkaan tarina esitetään kuvion muodossa.

Kuvio 7. Asiakastarina.

Kuvio 8. Palvelujärjestelmän aukko, kun asiakas muuttaa uudelle paikkakunnalle.

Luotseja tarvitaan

Kuka ottaa vastuun nuoresta ja auttaa häntä kokonaisvaltaisesti? Toimijat neuvovat nuorta oman työnsä tiimoilta, mutta lisäksi tarvitaan kokonaisnäkemystä nuoren tilanteesta. Nuoren elämäntilanteen vuoksi tarvitaan palveluohjauksen tyyppistä ohjausta, jotta nuori tulee kuulluksi ja sosiaalinen vahvistuminen olisi mahdollista. Kohtaaminen luo pohjan yhteistyöhön nuoren kanssa ja nuoret arvostavat, jos häntä kuunnellaan aidosti. Lisäksi toimijoilta tarvitaan enemmän jalkautuvaa työtä, joko nuoren kotiin tai toimintaan missä nuori/nuoret ovat.

Ammatillisia tukihenkilöitä, luotseja, on liian vähän tarjolla, joten niitä tarvitaan lisää. Nuorilla on mm. sosiaalisten tilanteiden pelkoja, jonka vuoksi nuori tarvitsee yksilöllistä ja tiivistä tukea sekä ohjausta. Tukihenkilö on mukana nuoren kanssa esimerkiksi kauppa-asioilla tai eri toimijoiden luona. Luotsin tuella nuoren tilanne on avautunut enemmän toimijatahoille, jolloin nuorta voidaan auttaa hänen omien tarpeiden mukaan.

Nuori ei välttämättä uskalla tuoda esille omaa tilannettaan toimijoiden luona ja näin ollen nuoren elämäntilanne ei avaudu toimijalla todellisena. Tässä nousee esille myös puheeksi otto, johon tulisi kiinnittää entistä enemmän huomioita. Puheeksi ottaminen tulisi olla automaattista toimijoiden työssä, sillä mitä varhaisemmassa vaiheessa asioista puhutaan ja niihin puututaan, sitä enemmän on keinoja auttaa nuorta. Monet nuoret eivät itse osaa ottaa asioita puheeksi, joten työntekijöiden tulee kysyä nuorelta jos esim. nousee huoli päihteistä tai arjenhallinnasta. Nuori ei mene ”rikki” vaikka häneltä kysytään suoraan asioista.

Palvelujärjestelmän aukkokohtia ja luotsauksen tarpeita asiakkaiden yksilöllisten kokemusten kautta

Virta Kainuu -osahankkeessa kohdattiin monia ihmisiä, joilla elämäntilanteensa tai terveytensä vuoksi oli heikentyneet mahdollisuudet kokea osallisuuden tunteita osana yhteisöä ja yhteiskuntaa. Kehittämistyön aikana havaittiin, että syrjäytymisen ymmärtämiseksi tulee ymmärtää ihmisen kokonaisvaltaisuus ja hänen henkilökohtainen kokemusmaailmansa. Asiakkaiden tarinat kertoivat syrjäytymisestä, ihmissuhteista, perheyhteisöstä, koulutuksesta, työelämästä, päätöksenteosta, kulttuurista, harrastuksista. Kaikissa tarinoissa osattomuuden mukanaan tuoma kärsimyksen kokemus oli ainutkertainen. Kokemuksiin liittyivät pelko leimautumisesta, taloudelliset huolet, häpeä, eristäytyminen, yksinäisyys, ahdistuneisuus, masennus, voimattomuus, suru ja toivottomuus. Työtömyyden ja terveysongelmien kanssa kamppailevien yksilöiden tilanteiden ymmärtämisessä on huomioitava heidän läheiset, etenkin lapset. Myös omaisilla ja lapsilla on riski syrjäytyä ja kokonaiset perheet saattavat eristäytyä.

Hankkeen aikana kohdattujen tarinat sisälsivät monia syitä osattomuuden kokemuksille. Ihmissuhteista ja perheyhteisöistä syrjäytymisen taustoilla oli puolisoiden menetyksiä, parisuhteiden katkeamisia ja avioeroja. Näihin liittyi usein traumaattisia kokemuksia esimerkiksi jäämistä leskeksi yllättäen, väkivaltaa, riskialtista päihdekäyttäytymistä. Opiskelu- ja työuralta syrjäytymisessä tuli esille monia tarinoita koulukiusaamisista, seurustelusuhteiden rikkoutumisista, epäonnistumisen kokemuksista opiskeluissa, äkillisistä työpaikan menetyksistä, uupumisista ja vakavista pitkäaikaisairauksista. Fyysiseen ja psyykkiseen vointiin liittyivät esimerkiksi liikkumisen ongelmat ja sosiaalisten tilanteiden pelot vaikuttivat monen eristäytymiseen. Monet kokivat, ettei heillä ole mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin esimerkiksi kuntoutusasioissa tai lasten huoltajuuskiistoissa. Kainuussa tuli esille myös julkisen liikenteen vähyyys ja kalleus. Alueilla, missä välimatkat palveluiden pariin ovat pitkät ja matkakulut tuloihin nähden kalliit, eristäytyvät monet omaan kotiinsa myös kustannussyistä.

Asiakkaiden tarinat kertovat osatyökykyisten työnhakijoiden vaikeista tilanteista, intensiivisen palveluohjauksen ja luotsauksen tarpeista, palvelujen oikea-aikaisuuden tärkeydestä, matalan kynnyksen palvelujen tarpeista. Alla asiakkaiden tarinoita:

”Asiakas sairastui yllättäen vakavasti. Hän joutui keskeyttämään opiskelunsa ja luopumaan alan työurasuunnitelmista työn kuormittavuuden vuoksi. Vaikea elämänkriisi masensi ja huolet kuormittivat asiakkaan jaksamisen äärirajoille. Asiakas ohjautui hankkeen toimintoihin, joiden kautta hän löysi ystäviä, mielekästä tekemistä ja apua elämäntilanteeseensa.”

”Asiakas oli muuttamassa. Hän käytti useita palveluja ja asiakassuhteet siirtyivät muuton myötä. Asiakas koki tarvitsevansa luotsausta, jotta saa pidettyä kiinni sovitusta ajoista ja kotiutuu uudelle paikkakunnalle. Hän tarvitsi tukea myös sosiaalisten suhteiden ja verkoston luomiseen, sillä hänelle oli vaikeaa luoda uusia ihmissuhteita.”

”Asiakkaalla oli ongelmia mm. päihteiden ja mielenterveyden kanssa. Asiakas koki, että asenteet päihdeongelmaisia ovat syyllistäviä. Hän vältteli terveyspalveluja ja viranomaispalveluja, koska pelkäsi leimautumista ja sen tuomia ongelmia asioiden hoitamisessa. Terveysongelmien salailu johti ongelmien syvenemiseen.”

”Asiakas koki epävarmuutta ja tilanteensa hankaloituneen, kun vakituisen asiakassuhteen työntekijä vaihtui. Luottamuksellista asiakassuhdetta uuden työntekijän kanssa ei syntynyt. Asiakas alkoi vältellä palvelujen käyttöä. Asiakas koki, että olisi usein tarvinnut palveluja, mutta ei hakeutunut niihin. Hänellä ei ollut mahdollisuutta vaihtaa/valita asiakassuhteen työntekijää. Vaihtoehtojen vähyyys palveluissa sai asiakkaan jättäytymään palvelujen ulkopuolelle. Tämä tuli esille myös useiden muiden asiakastapausten kautta.”

”Asiakas oli määräaikaisella eläkkeellä. Hän oli saanut ohjausta, miten toimia kun määräaika alkaa olla lopussa. Asiakkaalle tuli yllätyksenä lääkäriaikojen ja -lausuntojen pitkät odotusajat, joten kuntoutustuki ehti katketa. Asiakas jäi toimeentulotuen varaan. Asiakas koki saaneensa väärää tietoa hakemusten käsittelyajoista ja ettei häntä oltu kuunneltu. Hän arvioi, että asiakkaita ei ehditä kohdata palvelujärjestelmässä ja lääkäripalveluja on heikosti saatavilla alueen lääkäripulan vuoksi.”

”Asiakas sai ylläpitokorvausta 18 euroa päivältä, mikäli osallistuisi työvoimapolitiittiseen koulutukseen Kajaanissa. Koulutukseen kuuluu kuukauden lähiopetusjakso Kajaanissa. Matkakustannukset kotoa tekisivät 20 euroa x 2 eli yhteensä 40 euroa julkisella kulkuvälineellä. Asiakas tarvitsee taloudellista tukea matkakustannuksiin aktivoituakseen.”

”Asiakkaan elämäntilanne oli hyvin vaikea ja sekava. Hänen verkostossa oli viranomaistoimijoiden lisäksi useita muiden sektoreiden toimijoita, yhteensä 10 toimijaa. Kukin toimija määritteli asiakkaan ensisijaiset tarpeet omien työtehtäviensä lähtökohdista. Palvelujen runsaus ja pirstaleisuus teki tilanteen asiakkaan näkökulmasta entistä sekavammaksi. Hän koki, että hänen voimavaroja kuluu paljon asioiden toistamiseen eri palveluluukuilla. Asiakas toivoi, että verkostossa olisi yksi vastuutaho ja rinnalla kulkija keneen voi ottaa yhteyttä missä tahansa tilanteessa.”

4.2.2 Nuorten matalan kynnyksen päivätoiminta

Nuorten matalan kynnyksen päivätoiminta liittyi nuorten arjenhallinnan ja sosiaalisen vahvistamisen tukemisen tavoitteeseen.

Nuorille soveltuva ryhmätoiminta pilotoitiin 16–25-vuotiaille nuorille, joilla oli kasaantuneita ja monenlaisia ongelmia. Nuorten ryhmän tarve ja nuorten arjenhallintaan liittyvät ongelmat nousivat esille Virta Kainuu -osahankkeen ja etsivän nuorisotyön yhteistyöpalaverissa tammikuussa 2012. Lisäksi tärkeäksi koettiin mielekäs tekeminen ja yhteisöllisyys. Nuoret voivat tulla autetuksi ryhmässä.

Ryhmän suunnitteluun tulivat mukaan Kuntouttava työtoiminnan hanke ja Kainuun mielenterveysseura (Kami ry). Kami ry on nuorten parissa toimiva sosiaali- ja terveysalan järjestö. Nuorten ryhmän vastuutahoiksi sovittiin etsivä nuorisotyö ja Kami ry. Toiminta käynnistyi nuorten toiveisiin ja tarpeisiin perustuen. Nuorten liittymistä ja sitoutumista ryhmään tuettiin tarpeiden mukaan. Osa nuorista haettiin kotoa, sillä ulos lähteminen yksin ei onnistunut esim. sosiaalisten tilanteiden pelkojen vuoksi. Ensimmäisellä kerralla oli mukana 11 nuorta. He osallistuivat ryhmän toiminnan suunnitteluun. Pilottiryhmä kokoontui ajalla 30.3.2012–1.6.2012.

Tavoitteena oli edistää nuorten voimavarojen vahvistumista ja arjen hallintaa mielekkään toiminnan, tuen ja yhteisöllisyyden kautta. Ryhmätoiminta järjestettiin yhteistyössä julkisen ja 3. sektorin kanssa. Keskeiset toimijat olivat kuntouttava työtoiminta, etsivä nuorisotyö, sosiaali- ja terveysalan järjestö. Mukana oli myös eri alojen opiskelijoita. Ryhmätoimintaa oli kerran viikossa neljä tuntia kerrallaan matalan kynnyksen kohtaamispaikan tiloissa. Ryhmään tulon edellytys oli päihteettömyys. Kaupunki tarjosi ryhmätoiminnan tilaksi maksuttoman nuorille sopivan tilan. Muut kustannukset jaettiin mukana olleiden toimijoiden kesken.

Ryhmätoimintaan kuului toiminnallista yhdessä tekemistä liikunnan, luovan toiminnan, keittiö- ja remonttitoimien, retkien ja tapahtumien merkeissä ryhmätilassa ja sen ulkopuolella. Ryhmässä harjoiteltiin arjen ja sosiaalisten tilanteiden hallintaa, vastuunottoa (esim. ruoanlaitto koko ryhmälle), ryhmässä toimimista, oman mielipiteen ilmaisemista ja toisten huomioon ottamista. Nuoret löysivät myös uusia ystäviä ryhmästä. Lisäksi nuoret saivat intensiivistä palveluohjausta ja neuvontaa heidän omien tarpeidensa mukaan. Käytännön tekemisen yhteydessä ohjaajat keskustelivat nuorten kanssa mm. raha-asioiden hoitamisesta, opiskelusuunnitelmista, ruoanvalmistuksesta, työnteosta, terveydentilasta, sosiaalisista tilanteista, ennakkoluuloista ja verkostojen merkityksestä. Nuorten

tilanteet olivat vaihtelevia ja joillakin oli palveluohjauksen tarve suuri. Työntekijät jalkautuivat nuorten kanssa tarvittaviin palveluihin ja jatkoivat yhteistyötä nuorten niin halutessa. Tämä vähensi nuorten "luukuttamista" palveluista toiseen. Kontakteja syntyi myös nuorten vanhempien kanssa. Ryhmässä huomioitiin ne nuoret, jotka eivät halunneet tai pystyneet osallistumaan toimintaan, joka suuntautui nuorisotilan ulkopuolelle. Heille järjestyi toimintaa ryhmätilassa.

Ryhmän jäsenet ja ohjaajat suunnittelivat yhdessä ryhmän sisältöä. Nuorten kokemia ryhmän vaikutuksia ja palautteita kysyttiin haastatteleamalla pilottiryhmässä mukana olleen Virta Kainuu -hankkeen toimesta. Ohjaajat arvioivat myös nuorten hyvinvoinnin edistymistä sekä omaa toimintaansa. Ryhmän ohjaajilla oli monialaista osaamista ja moniammatillista yhteistyötä nuorten ja eri toimijoiden kanssa

Ryhmäläisten perustiedot kerättiin lomakkeella (liite 2). Nuorilta kysyttiin henkilökohtaista, nimetöntä palautetta haastatteleamalla. Nuorilta kysyttiin mm. seuraavia kysymyksiä: Mitä uutta olet saanut elämääsi ryhmän aikana? Miten elämäsi on muuttunut ryhmän aikana? Mistä erityisesti olet pitänyt ryhmätoiminnassa? Palautetta antoi seitsemän nuorta. Palautteista tuli esille nuorten psyykkiseen, fyysiseen, sosiaaliseen hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia:

- *Olen saanut elämääni rohkeutta. Olen ruvennut miettimään auttamistyötä (esim. tukihenkilötoimintaa).*
- *Ryhmällä on ollut vaikutusta mielialaan.*
- *Olen pitänyt avoimuudesta ja siitä, että annetaan mahdollisuuksia ja autetaan. Saa olla mukana jossain toiminnassa.*
- *Pelkotilat ja pahin jännitys ovat hävinnee”.*
- *”Olen saanut hyvää mieltä”.*
- *Minulla on nyt tekemistä, ei tarvitse jäädä kotiin.*
- *Päivälle on tullut rytmi.*
- *Kaikki ryhmäläiset otetaan huomioon.*
- *Olen saanut elämääni toimintaa, sosiaalisia kontakteja ja uusia kokemuksia.*
- *Ryhmässä on hyvä ilmapiiri.*
- *Olen tutustunut erilaisiin ihmisiin ja saanut uutta tietoa asioista.*
- *Olen saanut elämääni uusia ihmisiä. Tukihenkilötoiminnan aloittaminen on vireillä.*
- *Toiminta on monipuolista, hyvä porukka, ei ennakkoluuloja.*
- *Olen saanut uusia tuttavuuksia. Ryhmä on muokannut sosiaalisemmaksi ja poistanut ujoutta.*
- *Olen saanut toimintaa elämään.*
- *Ryhmäläisten mielipiteillä on väliä.*
- *Ennen makasin kotona, nyt käyn ryhmässä.*
- *Parasta on kivat tyypit, ryhmässä toimiminen ja mielenkiintoinen tekeminen.*
- *Olen saanut uusia neuvoja ja ohjaajat ovat kivoja.*

Ohjaajien kokemuksia ja havaintoja

- *Esimerkiksi nuori joka ei uskaltanut nousta autoon ja puhua toisille ihmisille, on nyt aivan kuin eri ihminen. Aiempi vetäytyneisyys on muuttunut aktiiviseksi mukana oloksi sekä rohkeudeksi tuoda omia mielipiteitä, myös vastakkaisia esille. Osallisuus on näin ollen lisääntynyt.*
- *Hyvin syrjäänvetäytyvä nuori on nykyään aktiivisesti mukana. Oma-aloitteisuus on kasvanut. On nykyisin aloitteentekijä. Toimii myös toisten apuna, mikä on askel eteenpäin vuorovaikutuksessa. Uskaltaa ilmaista vastakkaisia mielipiteitä ja negatiivisia tuntemuksia. Henkisen voinnin kohenemisen myötä sitoutuminen toimintaan on parantunut.*
- *Ryhmän toiminta on poistanut ennakkoluuloja. Esimerkiksi tutustumiskäynti oppilaitokseen ja oikea tieto johtivat siihen, että nuorelle järjestettiin koulutuskokeilujakso oppilaitokseen.*
- *Nuoria ohjautui kuntouttavaan työtoimintaan ja työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin.*
- *Ryhmässä voi turvallisesti saada uusia kokemuksia sekä kokeilla ja harjoitella uusia asioita. Lisäksi ryhmä tarjoaa vertaistukea ja toisista huolehtimista.*

- *Elokuvien katselu ja pelien pelaaminen eivät ole vain viihdettä. Elokuvasta keskustellaan jälkepäin ja peli kehittää vuorovaikutuksellisia taitoja. Esimerkiksi Aliaksen pelaamisessa korostuvat sekä kahdenkeskinen että ryhmän vuorovaikutus. Toiminnasta voi olla välitöntä ja välillistä hyötyä.*
- *Nuoret sitoutuivat ryhmään hyvin.*

Toimijoiden arvioita

Toimijoiden palautteita nuorten pilottiryhmästä Kajaanissa kysyttiin kesän 2013 aikana (liite 3). Kyselyyn vastasi kaksi sosiaali- ja terveydenhuollon toimijaa. Toimijat arvioivat oman työnsä kautta nuorten päivätoiminnan merkityksen palvelukokonaisuudessa ja syrjäytymisen näkökulmasta olevan 4,5 asteikoilla 1-5 arvioituna. Toimijat ilmoittivat havainneensa muutoksia asiakkaiden hyvinvoinnin edistymisessä. Muutoksia kuvattiin sosiaalisten taitojen kehittymisenä, oma-aloitteisuuden, motivaation, sitoutumisen ja rohkeuden lisääntymisenä. Ryhmän tuen koettiin olevan tärkeää. Toiminnan säännöllisyys ja mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöön havaittiin olevan nuorille tärkeää. Nuorten hyvinvoinnissa tapahtui edistymistä siten, että nuoria valmistui ammatteihin ja sijoittui jatko-opiskeluihin.

Nuorten ryhmätoiminnan jatkokehittäminen ja juurtuminen

Pilottiryhmä kokoontui yhdeksän kertaa. Nuoria kävi ryhmässä yhteensä 14, joista miehiä oli 10 ja naisia 4. Ryhmäläisten keski-ikä oli 21 vuotta. Heistä kuudelle löytyivät jatkopolut, joita olivat mm. koulutus, työelämävalmennus, kuntouttava työtoiminta, palkkatukityö.

Nuorten ryhmälle todettiin kokemusten kautta olevan selkeä tarve, koska ryhmässä voidaan antaa intensiivistä palveluohjausta ja reagoida nopeasti nuoren muuttuviin tilanteisiin. Toiminnan suunnittelun ja organisoimisen todettiin vaativan aikaa ja resursseja, joten kehittämistarpeiksi osoittautui ryhmän pysyvän ohjaajan/ työntekijän palkkaamisen tarve, joka voi olla vastuuhenkilönä nuorten ryhmässä. Kehittämistarpeiksi osoittautuivat myös pidemmän ajan suunnitelma, esimerkiksi ryhmäsuunnitelma puoleksi vuodeksi kerrallaan ja ryhmän kokoontuminen esimerkiksi kaksi kertaa viikossa. Tärkeäksi koettiin sitouttaa nuoria yhteen pidempään, säännölliseen ryhmään kuin yksittäisiin irrallisiin ryhmiin, koska nuoria on vaikea saada motivoitua ja sitoutettua irralliseen ryhmätoimintaan. Nuorten ryhmän sisälle voidaan teemoittaa eri asioita, kuten ruoka- ja kodinhoitoneuvontaa, talous- ja velkaneuvontaa sekä terveysneuvontaa.

Nuorten toiveesta nuorten ryhmä jatkoi kokoontumista edelleen. Jatkoryhmässä oli useita pilottiryhmässä käyneitä nuoria. Ryhmään tuleminen oli ohjattua, ts. ohjaajat tunsivat tulijat ja heidät haastateltiin. Tilaratkaisu oli sama kuin pilottiryhmällä. Ryhmän toiminta juurtui pysyväksi etsivän nuorisotyön ja Kami ry:n toiminnaksi.

NUORTEN MATALAN KYNNYKSEN RYHMÄTOIMINTA

OHJAUTUMINEN RYHMÄÄN

- etsivä nuorisotyö
- kuntouttava työtoiminta
- järjestö
- hanke

NUORET

- syrjäytymisriskissä olevat 16-25-vuotiaat
- kasaantuneita ja monenlaisia ongelmia
- sosiaalisten tilanteiden pelkoja
- arjen hallintaan liittyviä ongelmia
- keskeytyneitä opiskelu- ja työuria

TOIMIVA YHTEIS- TYÖ- SUHDE

OHJAAJIEN OSAAMINEN

- nuorisoalan ammattilaisia
- vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot
- sosiaalipalvelujen tuntemus
- empaattinen ja motivoiva työote

OSALLISUUDEN VAHVISTUMINEN RYHMÄTOIMINNAN KAUTTA

TOIMINNAN SISÄLTÖ:

KOHTAAMISPAIKKANA

- päivätila
- yhteistyötä ja yhdessä tekemistä
- tunne vaikuttamismahdollisuuksista (toiminnan suunnittelu ja kehittäminen)
- mielekästä tekemistä ja työtehtäviä
- keskustelua
- vertaistukea

TOIMINTAA

- nuorten tarpeiden ja toiveiden mukaan
- esim. ruoanlaittoa, liikuntaa

- tukipalveluina atk, internet ja puhelinyhteydet, yhteistyössä julkinen ja 3. sektori + hankkeet

INTENSIIVINEN PALVELUOHJAUS

- jalkautuva työote (myös kotikäyntejä)
- asumisen onnistumiseen
- talousasioiden hallintaan
- sosiaalisten etujen selvittämiseen
- viranomaisten luona asioimiseen
- jatkopolkujen kartoittamiseen, tuki opiskelua tai työtä suunnitteleville yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa

RETKET JA TEEMAPÄIVÄT

- luontoretket, vierailut

ARVIO RYHMÄTOIMINNAN VAIKUTUKSISTA

Yksilön tasolla: Auttaa voittamaan sosiaalisten tilanteiden pelkoja ja luomaan sosiaalisia suhteita, kehittää vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja, vähentää yksinäisyyttä, avaa tulevaisuuden näkymiä ja parantaa työelämävalmiuksia, lisää toisten auttamista, kykyä kuunnella ja luottaa, aktivoi vastuunottoon. Jäsenten ja ohjaajien kanssa yhdessä suunniteltu, toteutettu, kehitetty ja arvioitu toiminta lisäävät ryhmän jäsenten aktiivisuutta ja osallisuutta.

Yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla: Nuoria ohjautui työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin tai muuhun tarpeenmukaiseen toimintaan. Siirtyminä olivat kuntouttava työtoiminta, työelämävalmennus, avoimet työmarkkinat, kuntoutus, opiskelu, tarpeenmukainen sairausloma.

4.2.3 Luontoteemainen ryhmä

Luontoteemaan liittyvä nuorten ryhmä käynnistettiin, kun aikuissosiaalityön, kuntouttavan työtoiminnan ja Virta Kainuu -osahankkeen yhteistyöpalaverissa tuli esille ryhmätoiminnan tarve tulottomille nuorille keväällä 2013. Virta Kainuu -osahanke oli mukana ryhmän käynnistämisvaiheessa. Käynnistämisvaiheeseen osallistuminen liittyi nuorten osallisuuden lisäämisen tavoitteeseen.

Virta Kainuun kehittämistyön aikana tuli keskusteluissa esille päivätoiminnan erilaisten toimintaympäristöjen merkitys asiakkaiden voimavarojen vahvistumisessa. Esimerkiksi aiemmissa päivätoiminnoissa toteutetut metsäretket osoittivat, että luonnon tuomat mahdollisuudet eivät viehätä kaikkia päivätoiminnan asiakkaita samalla tavalla. Havaittiin, että asenteet luontoon ja luonnossa tapahtuvaan kuntoutumiseen voivat sisältää ristiriitaisia tunteita. Kaikki eivät välttämättä nauti metsässä kulkemisesta henkilökohtaisista syistään. Esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden peloista kärsiville ylipäättään kodista ulosmeneminen ei ole päivänselvän helppoa. Virta Kainuu -hankkeen aikana havaittiin, että asiakaslähtöisen työn kehittämisessä on tarvetta lisätä asiakasymmärrystä myös luontoon suhtautumisen kannalta.

Nuoret ohjautuivat luontoteemaan liittyvään ryhmään aikuissosiaalityön ja työvoimapalvelukeskuksen kautta. Ryhmässä aloitti kahdeksan 18–29-vuotiasta henkilöä. Ryhmän käynnistämisvaihetta ohjasi näkemys, että nuorilla on itsellään vahvuuksia ja voimavaroja osallistua ryhmätoiminnan kehittämiseen. Näin ollen alustava ryhmäsuunnitelma ei sisältänyt valmista struktuuria eri kokoontumiskerroille. Kehittämisen punaisena lankana oli ainoastaan luontoteema. Nuorille haluttiin mahdollistaa osallisuus itseään koskevan toiminnan kehittämiseen. Nuoret itse kannattivat ajatusta, että saavat ryhmäkokoonumisissa sopia ja päättää yhdessä ohjaajien kanssa seuraavan kerran aktiviteeteista. Yhdessä kehittäminen ja toiminnan suunnittelu koettiin mielekkääksi. Nuorten suunnitteluosallisuus toteutui, kun he osallistuivat ryhmätoiminnan sisällön suunnitteluun. Toimintaosallisuus toteutui konkreettisella nuorten omalla toiminnalla, kun he osallistuivat mielekkäiksi kokemaansa toimintaan.

Havaintoja, kokemuksia, päätelmiä

Nuoret toivat esille näkemyksiään luonnosta ja sen merkityksestä yhdessä ideoiden. Heidän näkemyksensä sisälsivät perinteisiä kainuulaiseen luontoon liittyviä asioita. Järvet, mökkeily, uiminen, rauha, retkeily, marjastus, sienestys, kalastus, metsästys, joka miehen oikeudet olivat usein esillä keskusteluissa. Eläimiin liitettiin myönteisiä tunteita esim. hellyys ja eläinten merkitys myös ruoan lähteenä (maatalous, metsästys) ja ihmisen apulaisena (lemmikit, valjakot yms.) tuli esille. Kasvikunnan tuotteet käsitettiin terveellisen ravinnon lähteinä. Luonto liitettiin harrastamiseen monipuolisesti. Keskusteluissa tuotiin esille useita lajeja, mm. melonta, vesihiihto, uiminen. Luonto nimettiin ympäristöksi, missä voi rentoutua, puhdistautua henkisesti, nauttia hiljaisuudesta ja rauhasta, vaeltaa, lomailla, erakoitua tai viettää aikaa ystävien kanssa. Luonnossa olemisen koettiin myös seikkailuksi. Nuorten luontonäkemyksiin sisältyivät tärkeinä asioina myös sauna, halonhakkuu, ekosysteemi, sade, vuoret, vedet, puhdas ilma ja lämpö.

Luontoon liittyvät asiat tulivat esille pääosin myönteisissä merkityksissä, sillä montakaan luonnonkatastrofeihin tai luonnon saastumiseen liittyvää näkökulmaa ei tullut esille. Ainoastaan huoli Talvi-vaarasta ja luomutuotteiden kalleus nostattivat keskustelua. Voisi päätellä, että kainuulaisten nuorten suhtautuminen luontoon on mutkatonta. Luonto on elämän edellytys ja ihminen osa luontoa. Sen hyödyntäminen oli tuttua maatalouden, kotieläinten, erämaiden, luonnossa harrastamisen ja liikkumisen kautta.

Ryhmän käynnistämisvaiheessa nousi esille ryhmän jäsenten valinnan ja sitoutumisen merkitys ryhmän toiminnassa ja kehittämisessä. Ryhmän jäsenten sisäinen motivaatio ja henkilökohtainen toimintakyky vaikuttivat merkittävästi ryhmään sitoutumiseen. Matalan kynnyksen ryhmätoiminnan ajatuksella aloitetussa ryhmässä tuli esille yllättäviä kynnyksiä. Esimerkiksi matkapahoinvoinnista

kärsivälle automatka retkipaikalle ei välttämättä lisää hyvinvointia, eikä päänsärystä kärsivän kipu vähene kodan nuotiotulen äärellä. Lyhyt kävely metsässä huolestutti henkilöitä, joilla ei keho ollut aivan kunnossa. Nuoret kokivat kuitenkin ”etteivät ole sokerista tehty” ja pyrkivät olemaan mukana vointinsa mukaan. Havaintojen mukaan fyysinen terveys ja osallisuus kulkevat käsi kädessä. Osallistumisinnostus ei ollut vähäisempää, mutta fyysinen vointi toi rajoituksia osallistumiselle täysipainoisesti. Havaintojen ja kokemusten kautta lisääntyi tietoisuus, että ryhmän kokoontuminen luonnossa ei automaattisesti tee ryhmästä kuntouttavaa. Tärkeää on sovittaa yhteen ryhmän jäsenten subjektiivinen vointi ja yksilölliset tavoitteet ja ryhmän yhteinen tavoite ja toiminta. Ryhmän kautta vahvistui myös näkemys, että osallistumisen vapaaehtoisuus ja ryhmän jäsenten odotukset vaikuttavat merkittävästi ryhmään sitoutumiseen.

Nuorten odotuksia kysyttiin ryhmän käynnistysvaiheessa. Suurimmalla osalla ei ollut mitään erityisiä odotuksia. Esille tuotiin odotuksia, että ryhmäläisten ideat ja näkemykset huomioidaan ja että elämässä pääsee eteenpäin. Työmarkkina-aseman paraneminen oli kaikille tärkeä asia. Kaikilla nuorilla olikin jo tulevaisuudennäkymissä kouluttautumiseen, kuntoutumiseen ja työllistymiseen liittyviä suunnitelmia. Omista lähtökohdistaan ja elämäntilanteistaan käsin he asettavat yksilöllisiä tavoitteitaan. Ryhmätoiminnan ohella intensiivinen palveluohjaus ja yksilölliset keskustelut ohjaajien kanssa koettiin tärkeiksi, sillä ryhmätilanteissa henkilökohtaisia asioita ei ole helppo eikä aina tarkoituksenmukaistakaan ottaa esille.

Ryhmä mahdollisti nuorille yhteisöllisyyden kokemuksia ja mielekästä toimintaa heidän ideoitaan kunnioittaen. Asiakaslähtöisen työn kehittämisen perustaksi kuultiin nuorten ideoita ja näkemyksiä luonnosta, mikä avartaa asiakasymmärrystä nuoria koskevien palvelujen kehittämisessä. Ryhmän käynnistämisenvaiheessa haluttiin välttää valmiita määritelmiä, mikä on oleellista nuorten ryhmissä. Sen vuoksi ryhmän tehtäväkeskeisyyden, toiminnallisuuden tai keskustelujen painopisteitä ei rajattu etukäteen. Ryhmän kautta tulleiden kokemusten myötä muodostui päätelmä, että yksilöt täydentävät toisiaan ryhmässä siten että yhdessä tekeminen ja toimiminen, keskusteleminen ja kehittäminen onnistuvat, kunhan kaikkea on sopivasti. Energiset tai hiljaisemmat ryhmän jäsenet voivat käyttää toiminnallisuutta enemmän kuin keskustelua. Fyysisesti kuormittuneet voivat viihtyä enemmän keskusteleavassa ryhmässä. Valmiin suunnitelman puuttuminen toi ryhmälle omat haasteensa. Tietynlainen epämääräisyyden ilmapiirin hämmennys oli havaittavissa ajoittain hetkellisesti, kun kokoontumiskertojen kulkua ei rajattu minuuttiaikatauluihin tai valmiiksi suunniteltuihin tehtäviin. Ryhmän jäsenet olivat kuitenkin ripeitä toiminnan keksimisessä, joten epämääräisyyden hetket eivät kestäneet pitkään. Voisi päätellä, että tyhjän tilan, hiljaisuuden ja ei-valmiiksi suunnitellun kokeminen antaa tilaa uusille ideoille ja auttaa tiedostamaan, mitä haluaa ja voi tehdä, sanoa ja kehittää.

5 Saari-osio

5.1 Matalan kynnyksen päivätoiminta

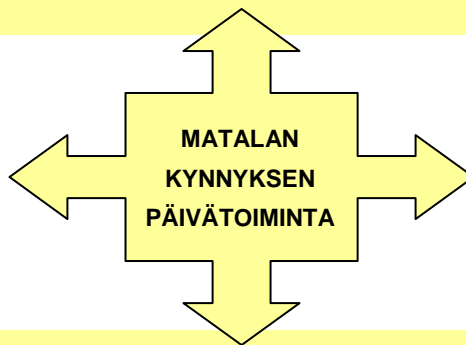
Päivätoiminnan kehittämisen tarpeet paikannettiin Vaikuttavuutta Kainuun rakennustyöttömyyden purkamiseen (KAIRA)-, Kainuulainen työ- ja terveystyön toimintamalli (KaiTo)-, Kainuun kuntouttava työtoiminta (KuTy) -hankkeissa. Erityistä tarvetta havaittiin olevan virikkeellisen päivätoiminnan järjestämiselle yhteistyössä julkisen, yksityisten ja 3. sektorin kanssa.

Virta Kainuun Saari-osion tavoitteena oli kartoittaa ja koota yhteistyöhön eri kunnissa toimivat päivätoiminnan järjestäjät ja luoda yleiskuva päivätoiminnasta ja palveluaukoista kuntakohtaisesti. Hankkeen avulla etsittiin ratkaisuja palveluaukkojen täydentämiseksi. Tavoitteena oli kehittää toimintamalli, joka mahdollistaa kansalaisjärjestöjen osallistumisen Kaste-hankkeeseen.

PÄIVÄTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

KOHDERYHMÄ

- syrjäytymisriski
- työ- ja toimintakykyä ei tarpeeksi työtoimintaan
- tuen tarve toimintakyvyn ylläpitämiseen

KESTO

- 1-7 h/pv
- 1-5 pv/vko
- rajattu ajanjakso
- säännöllinen/jatkuva

TOIMINTAPERIAATTEITA

- osallisuutta vahvistava, empaattinen ja motivoiva työote toimivan yhteistyön perustana
- yksilö- ja ryhmäkohtaista työtä
- jalkautuva työote ja luotsina tarpeen mukaan
- avoin vuorovaikutus kansalaisten ja kokemusasiantuntemusta hyödyntävien toimijoiden kanssa
- kansalais-/asiakaslähtöisyys – asiakkaat mukana toiminnan suunnittelussa, testaamisessa, arvioinnissa ja jatkokehittämisessä
- eri toimijoiden yhteistyönä

TAVOITE: vahvistaa elämänkaaren eri vaiheissa olevien pysyvän syrjäytymisuhan alaisten elämän merkityksellisuuden kokemista, voimavarojen vahvistumista ja arjen hallintaa.

ARVIOINTIA PÄIVÄTOIMINNAN VAIKUTUKSISTA

- palautteet päivätoiminnan asiakkailta
- palautteet ohjaajilta ja toimijoilta

5.1.1 Ristijärvi

Matalan kynnyksen päivätoiminta pilotoitiin pitkäaikaistyöttömille, työvoiman ulkopuolella oleville esim. eläkkeellä, sairauslomalla oleville henkilöille ja kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille. Toiminnan tarkoituksena oli luoda toimintamalli heidän arkiosallisuuden, elämän merkityksellisyyden ja toimintakyvyn tukemiseksi. Paikallisessa toimijapalaverissa todettiin tarve matalan kynnyksen päivätoiminnalle työstä saadun tiedon perusteella. Päivätoimintaa päätettiin järjestää kumppanuuksin.

Tavoitteena oli asiakkaan toimintakyvyn ylläpitäminen/lisääminen. Tavoitteeseen pyrittiin aktivoimalla asiakkaan selviytymistä arjessa, jokapäiväisissä toiminnoissa, itsestä huolehtimisesta, sosiaalisessa kanssakäymisessä jne. Päivätoimintapaikkana oli nuorisotalo, jossa kokoontuttiin 1 kerta/viikko klo 9-13. Päivätoiminnan kustannuksia olivat hankitut tarvikkeet. Tilasta ei ollut erillisiä kustannuksia, koska tila oli kunnan. Työpanokset jakaantuivat kuntouttavan työtoiminnan ja hankkeen resursseihin.

Päivätoiminnan sisällön suunnittelivat kävijät ja ohjaajat yhdessä. Toimintaan kuuluivat erilaiset ryhmä- ja yksilökeskustelut aiheista, mitkä kävijät nostivat esille. Kävijöiden toiveesta päivätoiminnassa valmistettiin ruoka aina niillä kerroilla, kun toiminta oli nuorisotalolla. Syksyn päivätoiminnan aikana retkeiltiin luonnossa usein. Vierailuja ja asiointimatkoja tehtiin myös kunnan ulkopuolelle, mm. tutustuminen toiseen matalan kynnyksen kohtaamispaikkaan.

Pilottiryhmässä ohjaajina toimivat kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja ja hanketyöntekijä. Kävijät ja työntekijät suunnittelevat säännöllisesti yhdessä toiminnan sisältöä. Lisäksi kysytään kirjallisia palautteita, joihin kävijöiden on mahdollisuus vastata nimettömänä. Asiakaslähtöisen toiminnan kehittämisen perusteita ovat kävijöiden näkemykset, kokemukset ja tarpeet.

Päivätoimintaryhmä kokoontui 17 kertaa. Tänä aikana ryhmään osallistui 17 eri kävijää. Keskimääräinen kävijämäärä oli 4 henkilöä/kerta. Palautelomakkeella kysyttiin ryhmäläisiltä palautetta toiminnasta (kyselyyn vastasi 4 henkilöä):

Mitä uutta olet saanut elämääsi päivätoiminnan aikana?

- *tekemistä*
- *uusia ystäviä, harrastuksia*

Miten elämäsi on muuttunut päivätoimintaan osallistumisen jälkeen?

- *tavannut uusia ihmisiä, oppinut uusia asioita*
- *mukava lähteä pois kotoa - ihmisten ilmoille*
- *tapaan paljon hyviä ihmisiä ja opin monia asioita*

Kuinka monena päivänä viikossa toivot päivätoimintaa olevan?

- *2-3 kertaa*
- *1-2 kertaa*
- *5 kertaa*

Mistä olet erityisesti pitänyt päivätoiminnassa?

- *seurustelusta muiden ihmisten kanssa*
- *käyntejä eripaikoissa esim. kirpputorikierroksia*
- *käsitöistä, retkistä ja ruuanlaitosta*
- *keskustelut, opin Suomen elämästä*

Vastaajat kokivat, että heidän mielipiteitään on kuultu päivätoiminnassa ja toiminta on vastannut heidän odotuksiaan. Kaikki heistä olisivat valmiita suosittelemaan Ristijärven päivätoimintaa kave-

reille. Kaikki vastaajat yhtä lukuun ottamatta aikoivat tulla Ristijärven päivätoimintaa syksyllä 2013 mukaan.

Toiminta jatkuu toistaiseksi kuntouttavan työtoiminnan ohjaajan ohjaamana.

Toimijoiden arvioita

Toimijoiden palautteita Ristijärven ryhmästä kysyttiin kesän 2013 aikana. Kyselyyn vastaajat olivat Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon ja 3. sektorin toimijoita. Toimijat arvioivat oman työnsä kautta päivätoiminnan merkityksen kunnan palvelukokonaisuudessa olevan 4,7 ja syrjäytymisen näkökulmasta 4,3 asteikoissa 1-5. Päivätoiminta koettiin monelle asiakkaista ainoaksi mahdollisuudeksi osallistua johonkin, koska toimintojen tarjonta vähäistä. Syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta merkitys tuotiin esille tärkeänä, koska asiakkaat saavat siinä vertaistukea, eivät jää ongelmiansa kanssa yksin ja tulevat kuulluiksi. Toimijat ilmoittivat havainneensa muutoksia asiakkaiden hyvinvoinnissa. Muutoksia kuvattiin asiakkaiden ohjautumisena eteenpäin sopiviin palveluihin esim. ulkopuoliseen työtoimintapaikkaan. aktiivisuuden, sosiaalisuuden ja osallisuuden lisääntymisenä.

5.1.2 Hyrynsalmi

Pienelle paikkakunnalle soveltuva matalan kynnyksen päivätoiminta kehitettiin eri-ikäisille henkilöille, jotka eivät tällä hetkellä ole työllistettävissä välityömarkkinoille tai avoimille työmarkkinoille, työkyvyttömyyseläkkeellä ja kuntoutustuella oleville henkilöille. Toimintaan voivat osallistua kaikki yli 17-vuotiaat syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt, joilla on vaikeuksia edetä koulutukseen tai kiinnittyä työelämään ja jotka tarvitsevat tukea, mielekästä toimintaa ja sosiaalista vahvistamista.

Päivätoiminnan matalaa kynnystä kuvaavat avoimet ovet ja säännölliset aukioloajat. Lähetettä, ajanvarausta tai maksusitoumusta ei tarvitse olla. Osallistuminen on vapaaehtoista, maksutonta ja aikarajoitteetonta. Toimintaan voi osallistua anonyymisti, mutta ei päihteiden vaikutuksen alaisena.

Tavoitteena on vahvistaa elämänkaaren eri vaiheissa olevien pysyvän syrjäytymisuhan alaisten elämän merkityksellisyyden kokemista, voimavarojen vahvistamista ja arjen hallintaa sekä ennaltaehkäistä asumiseen liittyviä ongelmia.

Palvelu järjestetään yhteistyössä julkisen ja 3. sektorin kanssa kunnan myötävaikutuksella. Keskeiset toimijat ovat aikuissosiaalityö ja sosiaalinen isännöinti. Päävastuutaho on tärkeää määrittää heti toiminnan alussa.

Palvelua voivat käyttää kaikki kunnassa olevat. Kunta tarjoaa toiminnalle tilat ja aikuissosiaalityön työpanoksen. Toiminnan rahoitukseen voidaan hakea toiminta-avustuksia.

Toiminnassa lisääntyy kävijöiden osallisuus yhteisössä ja yhteisön kautta. Kävijöillä on osallisuus toiminnan sisällön suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin ja kehittämiseen. He toimivat yhteisössä ohjaajien tuella kerran viikossa, noin neljä tuntia päivässä. Toimintaan kuuluvat ruoanlaitto ja muut mahdolliset arkielämän hallintaa tukevat tehtävät. Toiminta tarjoaa mielekästä tekemistä ja vertaistukea kävijöiden tarpeista lähtien. Toimintaan kuuluu myös ryhmätoiminta (esimerkiksi liikunta- ja leivontaryhmät). Yhteisillä luontoretkillä, vierailuilla ja juhlapyhien vietolla vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja osallistumista päivätilan ulkopuoliseen toimintaan yhteisön mukana. Matalan kynnyksen palveluohjauksella autetaan kävijöitä tarpeenmukaisesti muihin palveluihin. Heitä tuetaan rinnalla kulkemalla, ohjaamalla, yksilö- ja ryhmäkeskusteluilla sekä kotikäynneillä asumiseen, talousasioiden hallintaan, opiskeluun, työllistymiseen, ihmissuhteisiin, viranomaiskäytäntöihin liittyvissä asioissa. Merkittävä osa toimintaa on asumisen ohjaus, jota annetaan tuen tarpeessa oleville kunnan asunnoissa oleville asukkaille.

Toiminta on vastuullisesti ohjattua ja luottamuksellista. Toiminnan onnistumisen edellytyksenä ovat henkilökunnan toimivat yhteistyösuhteet sekä kävijöiden että alueen muiden toimijoiden kanssa. Henkilökunta tarvitsee työssään monipuolista ymmärrystä kävijöiden tilanteisiin, motivoivaa ja empaattista kävijöiden kohtaamisen taitoa, arkielämän hallintaan liittyvää moniosaamista, palveluohjauksellista työtettä julkisen sektorin verkostoihin ja sosiaalipalveluihin, hyviä vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja.

Kävijät ja työntekijät suunnittelevat säännöllisesti yhdessä toiminnan sisältöä. Lisäksi kysytään palautteita, joihin kävijöiden on mahdollisuus vastata nimettömänä. Asiakaslähtöisen toiminnan kehittämisen perusteita ovat kävijöiden näkemykset, kokemukset ja tarpeet. Päivätoiminnassa oli mukana yhteensä 37 asiakasta, keskimäärin kahdeksan henkilöä/kerta. Kävijöiden ikähaitari oli 20-vuotiaasta ylöspäin. Asiakkaiden kokemuksia ja näkemyksiä päivätoiminnasta kysyttiin palautelomakkeella:

Mitä uutta olet saanut elämääsi päivätoiminnan aikana?

- *Vaihtelua, on nähnyt ystäviä ja saanut jutella, purkautua joka on hyväksi mielialalle jonka myöten jaksaa arkea muuten*
- *Saanut muutakin tekemistä kun ”dokaamista”, henkinen tuki keskustelemalla*
- *Säännöllinen ihmisten tapaaminen, jutteluseuraa, retkiä, toimintaa, jatkuvuus elämään*
- *On paikka missä käydä ja näkee muita ihmisiä livenä*
- *Täällä on positiivisia ihmisiä, kaikki on yes-ihmisiä*

Miten elämäsi on muuttunut päivätoimintaan osallistumisen jälkeen?

- *Aika menee nopeammin, viikko lähtee menemään mukavasti, lyhentää arkea*
- *Mieli on iloisempi, aktiivista toimintaa, jaksaa myös kotona*
- *Vaihtelua elämään, arkipäivä katkeaa*
- *Ei tarvi olla yksin*
- *Sillä lailla, että tämä on kiinnekohta, tällaiselle jouten olevalle muuten on sama onko arki vai pyhä*

Kuinka monena päivänä viikossa toivot päivätoimintaa olevan?

- *Jos mahdollista viitenä päivänä viikossa, ajankohta hyvä klo 9-13*
- *2 kertaa viikossa, kun pata porisoo niin kaksi kertaa viikossa ei olis pahitteeksi alku- ja loppuviikosta*
- *2 tai 3*
- *joka päivä*
- *1 -2krt/vko:ssa*

Mistä olet erityisesti pitänyt päivätoiminnassa?

- *Saapi jutella ihmisten kanssa*
- *Ruuanlaitto, yhdessä olo, juttelu, askartelu, retket*
- *Huumori kukkii. Mukava keskustella asioista*
- *Ihmisistä. Ihmiset on eläviä, puhuvat paljon*
- *Ohjaajat ovat avoimia, eivät karta ryhmäläisiä, hymyilevät ja antavat vahvuutta tällaisille laitapuolen kulkijoille*

Lisäksi vastaajat toivat esille kokemuksia, joiden mukaan heidän mielipidettä kuultiin päivätoiminnassa sekä päivätoiminta vastasi heidän odotuksiaan. Kaikki vastanneet olisivat valmiita suosittelemaan päivätoimintaa kavereille ja aikoivat tulla päivätoimintaan mukaan jatkossakin. ”Työttömille suosittelisin, ettei eristäydy yhteiskunnasta”.

Ohjaajien kokemuksia ja havaintoja

- *Alkuperäinen ajatus matalan kynnyksen toiminnasta on toteutunut, muuta vastaavaa paikkaa paikkakunnalla ei ole, toimintaan ovat löytäneet kaikenlaiset ihmiset (myös sellaiset, jotka eivät varmaan muunlaiseen toimintaan lähtisikään)*
- *Toiminnan tarpeellisuudesta kertoo etenkin se, että asiakkaat tulevat kerta kerran jälkeen uudestaan*
- *Asumisen ohjaukselle olisi enemmänkin tarvetta, nyt olemassa olevien työntekijöiden aika ei vain kaikkeen riitä -> tarve kokoaikaiselle asumisen ohjaajalle*
- *Asumisen ohjaajan rooli olisi "ei-viranomainen", jonka kanssa asiakkailla helppo keskustella kaikenlaisista asioista (esim. henkilö joka ei tee asiakkaisiin kohdistuvia päätöksiä)*
- *Plussana mukana olevien työntekijöiden valmius tehdä kaikenlaista työtä asiakkaiden kanssa, ei tiukkoja roolijakoja tyyliin "ei kuulu minun toimenkuvaan"*
- *Viranomaisyhteistyö toiminut hyvin ja on tärkeä asia asiakkaiden kannalta; asiakkaat hyötyvät moniammatillisesta asiakaslähtoisestä yhteistyöstä, tilanteet nähdään laaja-alaisemmin usean eri ammattilaisen näkökulmasta*
- *Toiminnan jatkuvuus ja toimijoiden sitoutuminen erittäin tärkeää; esim. päivätoiminnan tulisi sisältyä sosiaaliohjaajan työnkuvaan "automaattisesti"*
- *Nuorisotyö mahdollisesti tulossa mukaan toimintaan uutena toimijana -> tuo mukanaan erilaisia toimintatapoja*
- *Toiminnan rahoitus ollut pientä, mutta merkittävää!*
- *Toiminta herättänyt yhteisöllisyyttä kävijöiden kesken, toisista pidetään huolta "missähän se ja se on, kun ei ole näkynyt"*
- *Toiminnassa muotoutunut yhteinen olohuone, jossa käydään avoimia keskusteluja kipeistäkin asioista muiden kävijöiden ja työntekijöiden läsnä ollessa.*
- *Ei-virallinen ympäristö mahdollistaa asiakkaan kohtaamisen asiakkaan omalla maaperällä tavallaan asiakkaan tasolla*
- *Kohtaamisista tullut luontevia ja luottamus syntynyt puolin ja toisin; kohtaamiset eroavat täysin virallisesta toimistoympäristöstä*
- *Tilana huoneisto on toiminut hyvin; mahdollisuus kahdenkeskisiin keskusteluihin vaikka heti asiakkaan tarpeen mukaan*
- *Palveluohjauksesta; varattu aikoja sosiaalitoimistoon / kotikäynneille, otettu vastaan ttt-hakemuksia + liitteitä, Kelan hakemuksia + liitteitä ja toimitettu eteenpäin, selvitelty asiakkaan puolesta siivouspalvelua, tehty asumisenohjausta (siivoukseen, rahan käyttöön liittyen ◊ välitystilin ja edunvalvonta-asioiden tarkastus/aktivointi), ohjattu terveydenhuoltoon (ajanvaraus), ruuan laitton ohessa ravintoneuvontaa, keskusteluissa herätelty asiakkaiden tulevaisuuden suunnitelmia. Motivoidaan ottamaan vastaan erilaisia tukipalveluja.*
- *Keskusteluissa noussut esille asiakkaiden muita palvelun tarpeita, esim. AA-ryhmä*
- *Kannustus ja kärsivällinen houkuttelu innostanut uusia kävijöitä mukaan ja saatu kävijöitä palaamaan toimintaan tauonkin jälkeen*
- *Monipuolista tekemistä ryhmässä.*
- *Tarpeellinen tulevaisuudessakin, kun kunnan palvelut vähenevät. Kaikille ei ole itsestään selvää, että kykenevät hoitamaan asiansa sähköisesti.*
- *Paikka missä ohjataan ja neuvotaan kaikissa arkisissa asioissa.*
- *Yksinäisille paikka, missä kohdata muita ihmisiä.*
- *Luonnollinen paikka tutustua eri viranomaisiin (esim. sosiaalitoimi) ja saada heiltä neuvoja ja ohjausta heti.*
- *Toiminnalle tarvetta myös jatkossa, tarpeeksi monta oven avaajaa, jotta toiminta ei tule liian raskaaksi yhdelle tai palkattu henkilö vetämään toimintaa. Jatkuvuuden turvaamiseksi*

Toimijoiden arvioita

Toimijoiden palautteita kysyttiin kevään ja kesän 2013 aikana. Kyselyyn vastasi viisi Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon toimijaa. Toimijat arvioivat oman työnsä kautta päivätoiminnan merkityksen kunnan palvelu-kokonaisuudessa olevan 4,2 ja syrjäytymisen näkökulmasta 4,4 asteikoissa

1-5. Auringonkukan matalan kynnyksen päivätoiminnan koettiin olevan hieno osoitus kuntien, 3. sektorin ja sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) palvelujen yhteistyöstä asiakkaiden hyvinvoinnin lisääjänä. Toiminta koettiin tärkeäksi osaksi palvelukokonaisuutta, joka tukee viranomais- ja sote-palveluja. Se koettiin mahdollisuudeksi vaikuttaa muiden palveluiden kysyntään, parhaimmillaan se voi vähentää sote-palvelujen tarvetta. Avoin päivätoiminta koettiin tärkeäksi, koska toimintojen tarjonta vähäistä. Asiakkaiden näkökulmasta päivätoiminnan katsottiin lisäävän osallisuuden tunnetta ja antavan osallistujille merkitystä elämään. Syrjäytymisvaarassa olevia asiakkaita saatiin mukaan toimintaan. Vertaistuki, mahdollisuus ”epävirallisempiin” viranomaiskeskusteluihin, mallit terveellisiin elämäntapoihin, ruokahuoltoon ja kodinhoitoon, uudet ystävyysuhteet, harrastuksiin ja palveluihin ohjaaminen koettiin tehokkaiksi syrjäytymistä ehkäisemisessä.

Toimijat ilmoittivat havainneensa muutoksia asiakkaiden hyvinvoinnissa. Muutoksia kuvattiin kävijöiden päihteiden käytön vähentymisenä, sosiaalisten taitojen kehittymisenä, oma-aloitteisuuden ja rohkeuden lisääntymisenä. Ryhmän tuen koettiin olevan monelle rikkaus. Toiminnan havaittiin olevan tärkeää erityisesti asiakkaille, jotka eivät osallistu mihinkään muuhun toimintaan. Päivätoiminnasta muodostui kävijöille sosiaalinen ympäristö, joka säännöllisenä toimintana tuki asiakkaiden elämänhallintaa

Päivätoiminnan jatkokehittäminen ja juurtuminen

Toukokuussa 2013 Virta Kainuu kutsui Hyrynsalmen toimijat koolle yhteiseen palaveriin. Palaverissa esiteltiin matalan kynnyksen toiminnan pilottimalli ja kerrottiin käytännön kokemuksista ja tuloksista. Toimijoiden mielestä toiminta on hyvää ja tarpeellista. Toimijat toivat esille, että päivätoiminnassa tehty työ on ollut ennaltaehkäisevää ja se poikii säästöjä mm. muihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Palaverissa sovittiin, että toimijat selvittävät erilaisia rahoitusvaihtoehtoja ja tekevät laskelmia, jonka jälkeen he vievät esitykset eteenpäin. Toimintaan ei ole tarjolla rahallista tukea vuonna 2013. Vuodelle 2014 on mahdollista esittää määrärahaa tällaiseen toimintaan. Mikäli jatkorahoitus järjestyy, toiminnan jatkokehittäminen mahdollistuu. Syksyllä 2013 päivätoiminta jatkuu ja kaksi työntekijää saa käyttää toimintaan työaikaansa (aikuissosiaalityö ja sosiaalisännöitsijä). Toiminta jatkuu kerran viikossa tämän vuoden loppuun saakka.

MATALAN KYNNYKSEN PÄIVÄTOIMINTA

- malli kunnalle, jossa väestöpohja alle 3000 asukasta

OHJAUTUMINEN PÄIVÄTOIMINTAAN

PALVELUOHJAUS:

- aikuissosiaalityö
- päihde- ja mielenterveyspalveluiden avohoitoyksiköt
- kotikäynnit
- ilmoitukset rappukäytävien ilmoitustauluilla

MUU TIEDOTUS:

- internet-sivut
- ystävät ja tuttavat
- artikkelit ja ilmoitukset lehdissä
- yhdistykset ja seurakunnat

KÄVIJÄT

- eri-ikäiset syrjäytymisriskissä olevat yli 17-vuotiaat
- työkyvyttömyyseläkkeen saajat
- toimeentulotuen saajat
- eläkeselvittelyssä olevat
- sairauslomalla olevat
- ilman toimeentuloa olevat
- palveluiden ulkopuolelle jääneet

TYÖNTEKIJÖIDEN OSAAMINEN

- ihmisten kohtaamisen taito
- vuorovaikutus- ja yhteistyötaitot
- sosiaalipalvelujen tuntemus
- empaattinen ja kannustava työote

TOIMIVA
YHTEIS-
TYÖ-
SUHDE

OSALLISUUS JA OSALLISTUMINEN YHTEISÖSSÄ JA YHTEISÖN KAUTTA

TOIMINNAN SISÄLTÖ:

AVOIN KOHTAAMISPAIKKA

- päivätila
- arjen töitä ja keskustelua
- vertaistukea ja toisten auttamista
- yhteistyötä ja yhdessä tekemistä
- tunne vaikutusmahdollisuuksista (toiminnan suunnittelu, kehittäminen, arviointi)

RYHMÄTOIMINNAT

- liikunta
- luova toiminta
- askartelu
- leivonta ja ruoanlaitto
- atk
- kävijöiden toiveiden mukaan

MATALAN KYNNYKSEN PALVELUOHJAUS

- jalkautuva työote (myös kotikäyntejä)
- asumisenohjaus
- ohjaus talousasioiden hallintaan
- tuki viranomaisten kanssa asioimiseen
- oman mielekkään elämänpolun löytämiseen

RETKET JA TEEMAPÄIVÄT

- luontoretket
- vierailut
- juhlat pyhinä ja merkkipäivinä

- tukipalveluina atk, internet ja puhelinyhteydet, yhteistyössä julkinen ja 3. sektori + hankkeet

ARVIO PÄIVÄTOIMINNAN VAIKUTUKSISTA

Yksilön tasolla: Lisää osallisuutta: Mielekkääksi koettu tekeminen ja kokemukset yhteisöön kuulumisesta ja hyväksytyksi tulemisesta vahvistavat voimavaroja ja arjenhallintaa. Auttaa voittamaan sosiaalisten tilanteiden pelkoja ja luomaan sosiaalisia suhteita, kehittää vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja, vähentää yksinäisyyttä, avaa tulevaisuuden näkymiä ja parantaa työelämävalmiuksia, lisää toisten auttamista, kykyä kuunnella ja luottaa, aktivoi vastuunottoon ja itsestä huolehtimiseen. » *Fyysinen, psyykinen ja yhteisöllinen terveys paranevat. Asumisen ohjaus, palveluohjaus, talousneuvonta vähentävät asiakkaan asumisen ongelmia ja elämäntilanteista johtuvia vaikeuksia» Asumisen ja taloudellisen tilanteen paraneminen.*

Yhteisötasolla: Lisää osallisuutta: Asiakkaiden ja henkilökunnan yhteistoiminta lisää tasavertaisuutta ja aktiivista kansalaisuutta. Yhteisöön kuulumisen kautta asiakkaiden tieto-, suunnittelu-, toiminta- ja päätöksenteko- ja toimeenpano-osallisuus lisääntyvät. Asiakkailla osallisuus toiminnan kehittämiseen. Asumiseen liittyvien ongelmien ehkäisy (esim. maksuvaikkeudet, asunnon kunnossapitäminen), häiriöiden ja häätöjen ehkäisy » *Asumisyhteisön turvallisuus lisääntyy.*

Yhteiskunnan tasolla: Lisää osallisuutta: Hyvinvointierot tasaantuvat, kun edistetään osatyökykyisten toiminta- ja työkykyä. Toiminta syrjäytymisen ehkäisyn ja päihde- ja mielenterveyden ongelmien ehkäisyn perusteella vähentää yksilöiden ja perheiden kärsimystä, lisää yhteiskunnan turvallisuutta ja voi vähentää sosiaali- ja terveyspalvelujen menoja.

5.1.3 Klubitalotoiminta

Virta Kainuun Saari-osion yksi tarkennettu alatavoite oli klubitalon käynnistyminen Kainuussa. Kainuun klubitalokonseptiin liittyvistä yhteistyömahdollisuuksista käytiin neuvotteluja Nuorten Ystävät ry:n ja Virta Kainuu -osahankkeen välillä syksyllä 2011. Kainuussa oli todettu tarve klubitalotyypilliselle toiminnalle. Virta Kainuu -osahankkeen ja Nuorten Ystävät ry:n klubitalohankkeen kehittämissuunta oli yhteinen, joten yhteistyö tuotti synergiaetua. Nuorten Ystävät ry:llä oli aiempaa kokemusta klubitalojen käynnistämisestä.

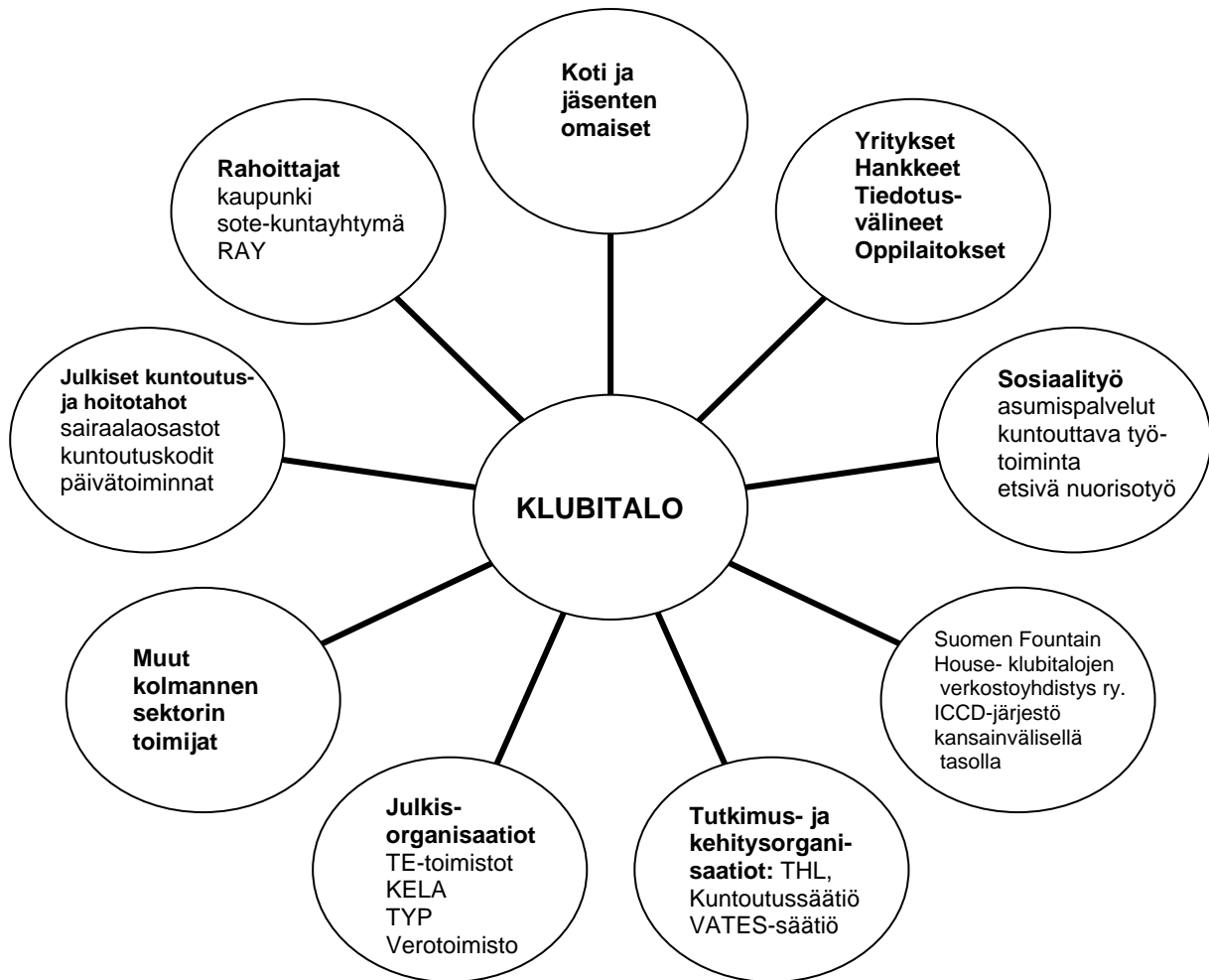
Kuntien ja järjestöjen välisen yhteistyön kehittäminen kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämiseksi sekä toimintamahdollisuuksien luominen erilaisille matalan kynnyksen kohtaamispaikoille ovat Kaste-ohjelman tavoitteita (Kaste-ohjelma 2008–2011, 40). Nuorten Ystävät ry:n klubitalohanke on RAY:n rahoittama hanke, jonka tavoitteet ovat sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelman tavoitteiden kanssa yhdensuuntaiset. Suunniteltu yhteistyö Virta Kainuu -hankkeen ja Nuorten Ystävät ry:n kanssa alkoi vuonna 2012 järjestön saadessa myönteisen rahoituspäätöksen Raha-automaattiyhdistykseltä. Virta Kainuu -osahanke järjesti Nuorten Ystävät ry:n, Kajaanin kaupungin ja Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän välisiä toimijatapaamisia ja hankkeen toimesta tarkennettiin matalan kynnyksen toimintaa tarvitsevien kohderyhmiä jatkokehittämisen pohjaksi.

Toimijoille kohdennetun sähköpostikyselyn avulla (n=5) selvitettiin millaisille asiakkaille tai asiakasryhmille Kajaanissa tarvitaan matalan kynnyksen päivätoimintaa/ klubitalotoimintaa? Kuinka paljon näitä asiakkaita tällä hetkellä on? Toimijoilta saatujen vastausten (n=4) mukaan matalan kynnyksen toiminnan tarvetta oli nuorilla, jotka olivat keskeyttäneet opintonsa tai eivät olleet niitä lainkaan aloittaneet peruskoulun jälkeen. Osaa nuorista ei oltu saatu työelämään kiinni myöskään kuntouttavan työtoiminnan tai muun järjestelyn kautta. He eivät olleet työkuntoisia, mutta tarvitsivat mielekästä tekemistä, jotteivät jämähtäisi vain kotiin. Toiseksi kohderyhmäksi nimettiin nuoret, jotka kärsivät sosiaalisten tilanteiden jännittämisestä. Heiltä puuttuivat kaveruussuhteet ja myös rohkeus lähteä niitä luomaan. Vertaistuesta arvioitiin olevan heille hyötyä. Kolmantena ryhmänä nimettiin päihdeongelmaiset nuoret, joille ei hoitoa ollut helposti saatavilla. Mielenterveyskuntoutujien näkökulmasta toiminnan tarve tuotiin esille kuntoutustuella, eläkkeellä, osa- ja/tai kokoaikatyötä toivoville kuntoutujille. Ammatillisen kuntoutuksen näkökulmasta klubitalotoiminnasta katsottiin hyötyvän myös ne asiakkaat, joiden voimavarat eivät vielä riitä vaativampiin ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteisiin esim. osa-aikaiseen työkokeiluun. Esille tuotiin myös kuntoutujat, joiden hoidon ja kuntoutuksen tarve on vähentynyt. Heidän katsottiin tarvitsevan tuekseen toimintaa ja sosiaalista yhteisöä, johon kuulua. Kuntoutujien toiveena oli myös jonkinlainen toiminta ilta- ja viikonloppujen aikoina, jolloin avohoidon toimipisteet ovat suljettuina. Klubitalotoiminnan tarve määriteltiin osaksi palvelukokonaisuutta, joka tarjoaa mielenterveyskuntoutujalle mielekkään, asteittain etenevän kuntoutuspolun. Tavoitteina ovat paluu tai sijoittuminen työelämään. Mielekästä työtoimintaa tarvitsevien kohderyhmäksi nimettiin myös henkilöt, joiden kognitiiviset taidot eivät aivan riitä nykyajan työmarkkinoiden käyttöön, mutta myöskään kehitysvammaisuuden kriteerit eivät täyty.

Virta Kainuu -osahankkeen toimesta arvioitiin asiakasnäkökulmasta klubitalotoiminnan tarvetta ja soveltuvuutta kainuulaisille. Hankkeen kehittäjätyöntekijä toimi yhteistyössä Virta Kainuun työntekijöiden ja klubitalossa toimivan henkilöstön kanssa. Klubitalotoiminnan kautta saatuja kokemuksia hyödynnettiin kehittämistyössä Kainuussa. Raportti on luettavissa osoitteessa http://maakunta.kainuu.fi/virta_kainuu

Kaste-ohjelmassa pyritään rakentamaan uudenlaisia julkisia ja yksityisiä sekä järjestöjen kumppanuuksia palvelujen tuottamisessa (Terävä, Lähteenmäki- Smith & Eronen 2011). Kainuussa käynnistyi klubitalotoiminta Nuorten Ystävät ry:n klubitalohankkeena. Fountain House- klubitalotoiminta on saanut alkunsa mielenterveyskuntoutujien tarpeista, mutta mallia voidaan soveltaa myös muille vertaistukea tarvitseville ryhmille (Pöyhönen 2003, 13). Kajaanin klubitalo on matalan kynnyksen kohtaamispaikka ihmisille, jotka vammastaan tai osatyökyvystään huolimatta haluavat

tehdä työtä ja liittyä jäseneksi vapaaehtoisesti. Kajaanin klubitalon jäseniksi voivat liittyä henkilöt, joilla on esimerkiksi mielenterveyden ongelma, neurologinen vamma tai pitkäaikaissairaus, kehitysvamma, liikuntavamma, aistivamma tai mikä tahansa piirre, joka vaikeuttaa pääsyä työelämään Toimintaan liittyvät jäsenet tekevät klubitalon jäsen sopimuksen. (Klubitalon hankesuunnitelma 23.1.12.) Kuviossa 9 kuvataan Kajaanin klubitalon tärkeitä sidosryhmiä Hietala- Paalasmaan ym. (2009, 31) kuvausta mukailten.

Kuvio 9. Klubitalon sidosryhmät.

Mitä klubitalotoiminnan kautta saadut kokemukset kertovat kainuulaisten palvelutarpeista?

Elokuussa 2013 Kajaanin klubitalon jäseniksi liittyneitä oli 66 henkilöä. Heistä 20-29-vuotiaita jäseniä oli 17 henkilöä, 30-39-vuotiaita 18, 40-49-vuotiaita 19 ja 50-63-vuotiaita 12 henkilöä. Keväällä 2013 päivittäinen kävijämäärä oli keskimäärin 17 eri jäsentä. Työskentelyaika oli keskimäärin neljä tuntia päivässä. Viikoittain klubitalolla kävi keskimäärin 27 eri jäsentä ja kuukausittain 49 eri jäsentä. Klubitalon tavoitteena on parantaa osatyökykyisen henkilön edellytyksiä työllistyä tai osallistua koulutukseen. Jäsenten siirtymiä olivat työllistyminen osa-aikaiseen palkkatyöhön (3), siirtyminen kuntouttavaan työtoimintaan (2), Kelan ammatilliseen kuntoutukseen (1), opiskelemaan (4), työharjoitteluun (1), työvoimapolitiittiseen ohjaavaan koulutukseen (2).

Jäsenten kokemuksia kysyttiin kyselyllä joulukuussa 2012. Kyselyyn vastaaminen oli jäsenille vapaaehtoista. Kaikki vastanneet (20) kokivat saaneensa jotain uutta elämäänsä klubitalon jäsenyyden aikana. He kuvasivat kokemuksiaan seuraavasti:

- *Iloisia ja uusia ystäviä ja ihmissuhteita.*
- *Mielekästä tekemistä, toimintaa, sisältöä päivään.*
- *Uusi käyntipaikka, uusia ihmissuhteita.*
- *Hyväksyntää, uudenlaisia tehtäviä, vastuuta.*
- *Mukavan, uuden paikan, jossa käydä.*
- *Rohkeutta päätöksentekoon.*
- *Sitoutumista arkeen.*
- *Puuhastelua.*
- *Rytmiä elämään, ohjausta.*
- *Työpaikan.*
- *Uusia ihmisiä elämääni. (:*
- *Sairastumisen/parantumisen edetessä terveyttä kohti päässyt kokeilemaan psyykkeen vahvuutta töiden parissa.*

Suurin osa vastaajista (17) koki arkipäivänsä muuttuneen klubitalon jäseneksi liittymisen jälkeen:

- *On motivoivaa lähteä kotoaan.*
- *On paikka mihin tulla, ettei jää yksin.*
- *Lisää mielekästä tekemistä.*
- *Aikataulut ovat muuttuneet.*
- *Olen saanut mielekästä tekemistä, vuorokausirytmistä normalisoitunut.*
- *Työn tekemistä, jos haluaa sitä tehdä.*
- *On paikka mihin tulla omana itsenään.*
- *Säännölliset päivä- ja yörytmit.*
- *Sisältöä päiviin.*
- *Jokin syy herätä aamulla.*
- *Enemmän tulee oltua pois kotoa. (:*
- *Uusia tuttavuuksia.*
- *On rytmittänyt päivää, ettei vain oleile.*

Jäsenten kokemukset asioista, joista erityisesti pitivät klubitalolla, liittyivät lähes kaikissa vastauksissa ilmapiiriin:

- *Hyvä porukka.*
- *Porukkahengestä.*
- *Ruoka, kahvit, leivonnaiset, mahtava porukkahenki.*
- *On ollut tekemistä ja ilmapiiri on positiivinen.*
- *Mukava ilmapiiri.*
- *Ei tarvi olla joutilaana kotona, yhteishenki hyvä.*
- *Päässyt kokeilemaan uusia asioita, uusista ihmisistä.*
- *Tämän ilmapiiristä. Tänne on hyvä tulla.*
- *Kassanhoidosta, tilastot ATK:lla.*
- *Henkilökunta, jäsenet.*
- *Työtoiminnoista.*
- *Porukka, ruoka.*
- *Ihmistä ja että pääsee joka päivä syömään (halvalla).*
- *Ilmapiiri, helppo tulla ja olla.*
- *Puuhastelua, ystäviä.*
- *Toimintaa erilaisissa muodoissa, tukiverkosto.*

Ruusuja annettiin erityisesti mukaville ihmisille, päivän toiminnalle, kaikille työntekijöille ja jäsenille, hyväälle ruoalle.

- *Hyvä paikka, jossa arvostetaan ihmisenä ja kaikki on tervetulleita.*
- *Ohjaajat ovat "samalla tasolla" jäsenten/kävijöiden kanssa.*
- *Kiva matalan kynnyksen paikka.*
- *Suosittelun muillekin.*

Risuja annettiin yhdessä vastauksessa:

- *Liikaa kuppikuntia, arvostus ja yhteishenki.*

Kaikki vastanneet (20) aikoivat tulla klubitalolle uudelleen ja suositella sitä myös kavereilleen.

Toimijoiden arvioita

Toimijoiden palautteita klubitalo Tönäristä kysyttiin kesän 2013 aikana. Kyselyyn vastaajat olivat Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon ja 3. sektorin toimijoita. Vastaajia oli yhteensä kahdeksan. Toimijat arvioivat klubitalo Tönäriin merkityksen palvelukokonaisuudessa Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän alueella olevan keskimäärin 3,75 arviointiasteikossa 1-5. Klubitalotyyppiselle toiminnalle koettiin olevan tarvetta Kajaanissa vammaisten, työkyvyttömyyseläkkeellä olevien ja tukea tarvitsevien päivätoiminnan järjestäjänä. Klubitalon koettiin täydentävän muuta palvelutarjontaa Kajaanissa ja olevan hyvä kumppani sosiaalisen kuntoutumisen kehittämisessä. Klubitalon jäsenten näkökulmasta klubitalo koettiin merkitykselliseksi, koska se antaa mahdollisuuksia olla ja toimia subjektina erilaisissa toiminnoissa. Avoin ilmapiiri ja tietoisuus muutoksen mahdollisuudesta koettiin myös tärkeäksi jäsenten kuntoutumisen edistämiseksi. Toimijat arvioivat yhteistyön toimivuuden klubitalon kanssa keskimäärin 3,6:ksi arviointiasteikossa 1-5.

Toimijat arvioivat oman työnsä kautta klubitalon merkityksen syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta olevan 3,75 asteikossa 1-5. Klubitalon koettiin auttavan asiakkaita, joiden toimintakyky ei riitä ammatilliseen kuntoutukseen, mutta jotka tarvitsevat sisältöä arkeen ja sosiaalisten kontaktien ylläpitämiseen. Klubitalon ryhmien koettiin auttavan kuntoutujia ylläpitämään ja kehittämään erilaisissa taidoissa esim. sosiaalisissa taidoissa ja tuovan rytmiä päivään ja viikkoon. Klubitalo kuvattiin omaehtoisen toiminnan paikkana, joka voi innostaa jäseniä muuhunkin omaan toimintaan. Klubitalolla luodut kontaktit ja käytännön rutiinit ihmisten yhdessäololle koettiin helpottavan yhteistyötä ja edistävän yhteisöllisyyttä.

Toimijoista viisi ilmoitti havainneensa muutoksia asiakkaiden hyvinvoinnissa. Muutoksia kuvattiin jäsenten ohjautumisena eteenpäin sopiviin palveluihin esim. ammatilliseen kuntoutukseen, aktiivisuuden, sosiaalisuuden ja osallisuuden lisääntymisenä. Muita havaintoja olivat omanarvon tunteen kasvu, innostuminen ja tyytyväisyys oman osuuden lisääntymiseen päivän toiminnoissa.

Päätelmiä

Klubitalon kasvavasta jäsenmäärästä ja jäsenten palautteiden perusteella voi päätellä, että yhteisön jäsenyyteen perustuvalle, osallisuutta lisäävälle toiminnalle on tarvetta. Palautteiden mukaan klubitalo antaa mahdollisuuden uusiin ihmissuhteisiin ja mielekkääseen tekemiseen. Se auttaa sitoutumaan arkeen ja rytmittää jäsenten päiviä. Yksinäisyyden väheneminen, mielekkääksi koettu tekeminen, mukava ilmapiiri ja kokemukset hyväksytyksi tulemisen tunteista ovat merkittäviä mielenterveyttä edistäviä tekijöitä. Liikunnalla ja terveellisellä ravinnolla on myös suuri merkitys hyvinvoinnin edistymisen ja osallisuuden vahvistumisen kannalta. Yhteisöllisyyttä tukevat, osallisuutta vahvistavat, sosiaalista vastuuta kehittävät ja voimaannuttavat interventiot vaikuttavat myönteisesti mielenterveyteen (THL 2012 c).

Kainuussa (Kajaani, Hyrynsalmi, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo, Suomussalmi) oli joulukuussa vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkettä saavia 5 305 henkilöä, joista sairauspuoleisissa mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt (F00-F99) oli 2 226 henkilöä (Kelasto-tilastot 2011). Klubitalotoiminta määrittellen klubitalon jäsenten omiin tarpeisiin perustuvaksi psykososiaaliseksi kuntoutukseksi (Hietala-Paalasmaa ym. 2009), joten klubitalotoiminnan malli viitekehyyksenä sopii mielenterveyskuntoutujille. Kainuussa aikuisten mielenterveyspalvelujen sairaalapaikkoja pyritään vähentämään 66:sta 56 vuoteen 2020 mennessä (Kainuun maakunta -kuntayhtymä 2011 B:24, 16). Avohoitopainotteisuuden lisääntymisen myötä työpainotteinen toiminta ja tuettu työllistyminen mielenterveyskuntoutujia tukevana palveluna voi osoittautua entistä tärkeämmäksi. Toimijoille teh-

dyn kyselyn mukaan klubitalotoiminnan tarve määriteltiin osaksi palvelukokonaisuutta, joka tarjoaa mielenterveyskuntoutujalle mielekkään, asteittain etenevän kuntoutuspolun.

Mielenterveys- ja päihdekuntoutajat tarvitsevat koulutusmahdollisuuksia ja tukea työllistymiseen. Toimiva yhteistyö työhön ohjaavien tahojen, työnantajien ja hoitavien tahojen välillä on välttämätöntä, jotta työhön kuntoutuminen voi onnistua (Boelius 2012). Mielenterveyttä edistävän ja ongelmia ennaltaehkäisevän työn tarve tulee myös esille klubitalokokemusten kautta. Osatyökykyisten työ- ja toimintakyvyn alenemien taustoilla on usein traumaattisia kokemuksia ja selvittämättömiä elämäntilanteita. Varhainen puuttuminen ja tuki kaikissa toimintaympäristöissä tulisi olla oikea-aikaista. Ongelmia ennaltaehkäisevään työhön panostaminen on välttämätöntä, mikäli halutaan vähentää korjaavan päihde- ja mielenterveystyön kustannuksia. Syrjäytymisen ehkäisy on yksilö- ja yhteistason selviytymisen tukemista kaikissa ikäryhmissä ja toimintaympäristöissä, sillä ihminen voi syrjäytyä ihmissuhteista, perheyhteisöstä, koulutuksesta, työelämästä, päätöksenteosta, kulttuurista, harrastuksista ja muusta osallisuudesta.

Osatyökykyisten ja henkilöiden, joilla on riski syrjäytyä työelämästä on tärkeää ylläpitää työ- ja toimintakykyä, löytää mielekäästä tekemistä ja rakentaa vaihteittain työllistymispolkuja (Kaste-ohjelma 2008–2011, 35). Osatyökykyinen ajatellaan henkilöksi, jolla on työkykyä jäljellä. Työvoimapolitiikassa puhutaan henkilöstä, jolla on vamma, sairaus tai vajavuus, joka vähentää mahdollisuutta saada sopivaa työtä, säilyttää työ tai edetä työssä. Työkykyä tarkastellaan suhteessa työn vaatimuksiin ja myös henkilön subjektiiviseen tuntemukseen. (Lehto 2011, 11.)

Kajaanin klubitalosta saatujen kokemusten perusteella osatyökykyisten työllistymistä voivat edistää tuetun työhönvalmennuksen periaatteet yhdistettynä Fountain House- klubitalotoiminnan ideologiaan. Osatyökykyisten toiminta- ja työkyvyn edistämisen kannalta matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen tulee pystyä huomioimaan yhteisöjensä jäsenten yksilölliset tarpeet. Osatyökykyiset voivat tarvita erilaisia apuvälineitä liikkumisen ja kommunikaation tueksi. Tila- ja toimintaratkaisuisissa tulee ottaa huomioon esimerkiksi mahdollisuudet liikkua pyörätuoleilla ja rollaattorien avulla, inva-wc:n tarve, kuulo- ja näkövammaisten kommunikaation ja liikkumisen mahdollistaminen. Henkilökunnan osaamisesta ja osatyökykyisten toimintakyvystä riippuen tulkkipalvelujen ja henkilökohtaisten avustajien palvelut voivat olla tarpeellisia myös matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa, jotta yhteisön jäsenet ovat tasavertaisessa asemassa. Yhteisön tuki ja työhönvalmennus auttavat jäseniä aktivoitumaan ja etenemään koulutuksiin, kuntoutumiseen, työelämään.

Klubitalotoiminnasta saatujen kokemusten mukaan matalan kynnyksen kohtaamispaikan kautta voidaan kohdata ja saavuttaa myös ihmisiä, jotka ovat palvelujen ulkopuolella. Kaikki eivät välttämättä halua tai osaa hakeutua itse tarvitsemiensa julkisten palvelujen pariin toimistoihin. Sähköisten palvelujen käytön yleistyessä asiakkaat tarvitsevat myös paikkoja ja ohjausta, missä voivat saada tukea sähköisten palvelujen käyttöön. Matalan kynnyksen kohtaamispaikkoihin voi yhdistää tietopalvelua, palveluohjausta, yksilöllistä ohjausta. Paikkakunnan uusien asukkaiden näkökulmista kohtaamispaikat ovat tärkeitä verkoston ja sosiaalisten suhteiden luomisen kannalta. Matalan kynnyksen kohtaamispaikat ovat siten paljon muutakin kuin olohuonetyyppisiä päivätiloja. Ne auttavat kansalaisia ylläpitämään ja edistämään toiminta- ja työkykyään ehkäisten niin syrjäytymistä. Kuntoutumisen tukemisessa kohtaamispaikan merkitys on monitahoinen.

Klubitalon yhteisössä pyritään tasavertaisuuteen ja kokemukseen osallisuudesta ja hyvinvoinnista. Yhteisön jäsenet osallistuvat merkittävästi toiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Jäsenten osallisuus ja vuorovaikutus on maksimoitu ulottumaan tiedottamiseen, koulutukseen, suunnitteluun ja päätöksentekoon. He osallistuvat kaikkeen taloon liittyvään vuorovaikutukseen, työhön ja yhteistyöhön. Tämä lisää osatyökykyisten osallisuuden kokemuksia.

Klubitalotoiminnassa jäsenten tieto-osallisuus lisääntyy, kun he yhteisön jäsenyyden kautta voivat verkostoitua osatyökykyisten työ- ja toimintakykyä edistävien tahojen kanssa. Sosiaali- ja terveysalan järjestöillä on kokemusta ja tietoa palveluista ja osatyökykyisiä koskevista asioista, joten jäse-

net saavat ajankohtaista tietoa ja tukea. Suunnitteluosallisuus lisääntyy, kun jäsenet kertovat näkemyksiään ja osallistuvat toiminnan suunnitteluun. Toimintaosallisuus lisääntyy mielekkäiksi koetuista tehtävistä. Toiminnan kautta jäsenet tulevat tietoisiksi vahvuuksistaan ja voimavaroistaan. Päätöksenteko-osallisuus toteutuu yhteisökokouksissa ja toimeenpano-osallisuus, kun yhdessä sovittu päätös toteutetaan yhteisvoimin. Yhteisöön liittymisen kautta jäsenet voivat löytää kokonaisia uusia elämänpolkujen vaihtoehtoja.

Osallisuudella on yhteys terveyteen, tasa-arvoon ja terveyden taustatekijöihin (Rouvinen- Wilenius, Aalto-Kallio, Koskinen- Ollonqvist & Nikula 2011, 57). Klubitalotoiminnassa voivat jäsenet liikunnan, terveellisen ravinnon sekä terveellisiin elämäntapoihin ohjautumisen kautta vahvistaa fyysistä terveyttään yhteisön tukemana. Fyysisen terveyden vahvistuminen auttaa puolestaan osallisuuden lisääntymiseen. Yhteisössä jäsen voi onnistumisen kokemusten kautta saavuttaa vahvempaa itsetuottamusta, mikä lisää psyykkistä terveyttä. Osallisuutta vahvistavat myös mm. kokemus yhteisön jäsenyydestä, itsensä tarpeelliseksi kokeminen, tunne omista vaikutusmahdollisuuksista, sosiaaliset suhteet.

Seuraavissa kuvioissa tarkastellaan matalan kynnyksen kohtaamispaikan käynnistämistä ja kokonaisuutta Kajaanin klubitalosta saatujen kokemusten perusteella.

TOIMINTAMALLI JULKISEN SEKTORIN JA JÄRJESTÖJEN YHTEISTYÖSTÄ KASTE-OHJELMAN ALLA

KASTE-OHJELMA

Uudenlaisia julkisen, yksityisen ja järjestöjen kumppanuuksia palvelujen tuottamisessa

KASTE-HANKE

- Yhteistyökumppaneiden löytäminen
- Alustavat neuvottelut yhteistyömahdollisuuksista

JÄRJESTÖ

- Esim. sosiaali- ja terveysalan järjestö
- Raha-automaattiyhdistys tukee hankkeita, joiden tavoitteet yhdensuuntaiset Kaste-ohjelman kanssa

YHDENSUUNTAISET TAVOITTEET

Tuotoksena yhteistyösopimus palveluaukkojen täydentämiseksi

- määrittää hankeorganisaation ja järjestön roolit ja tehtävät yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi
- palvelun suunnittelu, toteutus, arviointi ja jatkokehitys
- avoin vuorovaikutus ja tasavertaisuus, säännölliset yhteispalaverit
- tulosten hyödyntäminen perusorganisaatiossa
- mentorointi molemmilta puolilta ja molemmille

- Kehitettävän toiminnan tarve kartoitettu hankkeen esiselvityksessä. Hankkeessa tarkennetaan toiminnan tarve ja kohde-ryhmä toimijatapaamisissa ja kyselyjen avulla saadun tiedon perusteella.
- Hanke järjestää toimijatapaamisia julkisen sektorin ja järjestön välisiin yhteistyöneuvotteluihin. Yhteistyön käynnistäminen.
- Mahdollistaa asiakkaille/kansalaisille osallisuuden palvelujen kehittämiseen.
- Tuottaa tietoa julkiselle sektorille toiminnan edistymisestä, vaikutuksista ja asiakasnäkökulmasta. Tietoa hyödynnetään palvelujärjestelmän kehittämisessä Tiedonkeruumenetelminä esim. kyselyt, ryhmäkeskustelut, osallistuva havainnointi, haastattelut.

- Mahdollistaa toimintansa kautta yksilöille yhteisön jäsenyyden
- Mahdollistaa toiminnan kautta väestölle tieto-, suunnittelu-, toiminta- ja päätöksen-teko- ja toimeenpano-osallisuutta, lisää tasavertaisuutta ja aktiivista kansalaisuutta.
- Järjestö rekrytoi oman henkilökuntansa.
- Toimii yhteistyössä Kaste-hankkeen organisaation ja sidosryhmien kanssa.
- Toiminta tavoitteiden mukaisesti.

SYRJÄYTYMISRISKISSÄ OLEVIA JA OSATYÖKYKYISTEN HENKILÖIDEN TOIMINTA- JA TYÖKYVYN EDISTÄMINEN MATALAN KYNNYKSEN KOHTAAMISPAIKAN KAUTTA

PALVELUOHJAUS:

- aikuissosiaalityö
- riippuvuuksien hoidon- ja mielenterveyspalveluiden avohoitoyksiköt
- kotikäynnit ja sairaalaosastot
- ilmoitukset palvelupaikkojen seinillä
- etsivä nuorisotyö

OHJAUTUMINEN TOIMINTAAN

MUU TIEDOTUS:

- internet-sivut
- ystävät ja tuttavat
- artikkelit ja ilmoitukset lehdissä
- yhdistykset, seurakunnat, hankkeet
- avointen ovien päivät
- paikallisradiot

YHTEISÖN JÄSENET

- yli 18-vuotiaat osatyökykyiset
- työkyvyttömyyseläkkeen saajat
- toimeentulotuen saajat
- eläkeselvittelyssä olevat
- pitkällä sairauslomalla olevat
- ilman toimeentuloa olevat
- palveluiden ulkopuolelle jääneet

TOIMIVA
YHTEIS-
TYÖ-
SUHDE

HENKILÖKUNNAN OSAAMINEN

- työhönvalmentaja
- ihmisten kohtaamisen taito
- monipuolinen ymmärrys osatyökykyisten tilanteisiin
- vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot
- sosiaalipalveluiden tuntemus
- empaattinen ja motivoiva työote
- tasavertaisuus jäsenten kanssa

OSALLISUUS JA OSALLISTUMINEN YHTEISÖSSÄ JA YHTEISÖN KAUTTA

TOIMINNAN SISÄLTÖ

AVOIN KOHTAAMISPAIKKA

- päivätila
- työpainotteinen päiväohjelma
- keskustelua, vertaistukea, toisten auttamista
- yhteistyötä ja yhdessä tekemistä
- tunne vaikutusmahdollisuuksista (toiminnan suunnittelu, kehittäminen, arviointi)

PIENRYHMÄT

- liikunta
- luova toiminta
- leivonta ja ruoanlaitto
- työnhakuryhmät
- koulutukset esim. kielet ja atk
- jäsenten toiveet huomioidaan

NEUVONTA, OHJAUS JA PALVELUOHJAUS

- jalkautuva työote
- asumisen onnistumiseen
- talousasioiden hallintaan
- sosiaalisten etujen selvittämiseen
- viranomaisten luona asioimiseen
- työhönvalmennus ja tuki opiskelua tai työhön paluuta suunnitteleville

RETKET JA TEEMAPÄIVÄT

- luontoretket
- vierailut
- juhlat pyhinä ja merkkipäivinä

- tukipalveluina atk, internet ja puhelinyhteydet, yhteistyössä julkinen ja 3. sektori + hankkeet

ARVIO TOIMINNAN VAIKUTUKSISTA

Yksilön tasolla: Lisää osallisuutta: Mielekkääksi koettu tekeminen ja kokemukset yhteisöön kuulumisesta ja hyväksytyksi tulemisesta vahvistavat voimavaroja ja arjenhallintaa. Auttaa voittamaan sosiaalisten tilanteiden pelkoja ja luomaan sosiaalisia suhteita, kehittää vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja, vähentää yksinäisyyttä, avaa tulevaisuuden näkymiä ja parantaa työelämävalmiuksia, lisää toisten auttamista, kykyä kuunnella ja luottaa, aktivoi vastuunottoon ja itsestä huolehtimiseen. »

Fyysinen, psyykinen ja yhteisöllinen terveys paranevat. Yksilöllinen työhönvalmennus auttaa jäseniä koulutuksiin, kuntoutumisessa ja avoimille työmarkkinoille. » *Osatyökykyisten työelämäosallisuus lisääntyy.*

Yhteisötasolla: Yhteisöön kuulumisen kautta tieto-, suunnittelu-, toiminta- ja päätöksenteko- ja toimeenpano-osallisuus lisääntyvät. Lisää tasavertaisuutta ja aktiivista kansalaisuutta.

Yhteiskunnan tasolla: Lisää osallisuutta: Hyvinvointierot tasaantuvat, kun edistetään osatyökykyisten toiminta- ja työkykyä. Toiminta syrjäytymisen ehkäisyä ja päihde- ja mielenterveyden ongelmien ehkäisyä perusteella vähentää yksilöiden ja perheiden kärsimystä, lisää yhteiskunnan turvallisuutta ja voi vähentää sosiaali- ja terveyspalvelujen menoja. Jäsenillä mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Jäseniä ohjautuu koulutuksiin, kuntoutuksiin ja avoimille työmarkkinoille.

5.2 Jalkautuva asiakastyö

Virta Kainuun Saari-osion projektityöntekijät ja kuntatyöntekijät (mm. aikuissosiaali-työntekijät) jalkautuivat yhteistyössä hankkeen kohderyhmään kuuluvien kainuulaisten pariin Kainuun eri kunnissa. Tarkoituksena oli lisätä etenkin syrjäytymisriskissä olevien asiakkaiden osallisuutta sekä tukea arjessa selviytymistä. Tavoitteina oli löytää palvelujen ulkopuolella olevia kuntalaisia, kartoittaa näkemyksiä oman alueensa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ja päivätoiminnan/yhteisöllisyyden tarpeista, mahdollistaa osallisuus päivätoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen ja ohjata heitä tarpeenmukaisesti palveluihin. Kohtaamisten yhteydessä kuntalaisia ja kaupunkilaisia kutsuttiin mukaan virikkeelliseen päivätoimintapäivään luontoon. Seuraavassa kuvataan muutamia asiakkaiden tilanteita.

”Asiakas oli nuori aikuinen. Hän oli asunut Kainuussa joitakin kuukausia. Aiemmalla kotipaikkakunnallaan hänellä oli todettu merkittävä työkyvyn alenema, jonka taustalla on syvä päihdeongelma ja hänelle oli myönnetty sairauslomaa. Kainuuseen muutettuaan asiakas oli ottanut yhteyttä päihdepalveluihin saadakseen apua. Ensimmäisen käynnin yhteydessä oli tullut esille, että Kainuussa ei päihdeongelma ole peruste sairauslomalle. Asiakas ei ollut saanut uutta aikaa päihdepalveluihin, vaan hänet oli ohjattu ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi. Asiakas oli työttömän statuksella työttömänä työnhakijana, mutta toimintakyvyltään työkyvytön avoimille työmarkkinoille. Päihde- ja mielenterveysongelmat olivat riskissä syventyä huomattavasti ilman mitään tukea hänen odottaessaan mahdollista pääsyä TYP:n palveluihin.”

”Asiakas oli muuttanut alueelle Kainuun ulkopuolelta. Aiemmalla kotipaikkakunnalla asuinalueella oli markkinoitu vehreän kaupunkimiljöön idyllinä, jossa voi elää luonnonläheistä elämää. Muuttoon oli liittynyt suuria odotuksia. Paikkakunnan palvelujen, heikkojen työllistymis-mahdollisuuksien, liikenneyhteyksien ja työ- ja toimintakykyä edistävän toiminnan vähyys yllätti asiakkaan. Hän oli asunut paikkakunnalla jo vuoden, muttei vielä kukaan tiennyt, mistä palveluita saa. Syrjäytyminen oli syventynyt työttömyyden myötä ja asiakas oli jumiutunut paikkakunnalle. Hän ei tiennyt sähköisestä asiointista mitään. Hänellä ei ollut tietokonetta eikä taitoa tietokoneen käyttöön. Elämäntilanne oli turhauttava ja näköalaton.”

”Asiakas oli nuori aikuinen. Avoliiton katkeamisen jälkeen hän oli jäänyt asuntoonsa yksin asumaan. Sukulaiset ja ystävät asuivat eri paikkakunnalla. Hän vietti paljon aikaa kodin seinien sisäpuolella sosiaalisten tilanteiden pelkojen ja ahdistuksen vuoksi. Ulkona liikkuminen oli hänelle vaikeaa, joten päivät kuuluivat pääosin tietokoneen äärellä kotona”.

Virikkeelliset toimintapäivät luonnossa

Virta Kainuun Saari-osiossa järjestettiin virikkeellisiä päivätoimintapäiviä yhteistyössä kuntien paikallisten toimijoiden kanssa. Luontoretkien tarkoituksena oli virikkeellisten päivätoimintapäivien järjestäminen alueiden asukkaille, syrjäytymisriskissä oleville aikuisille ja nuorille aikuisille. Retkien tavoitteena oli lisätä asukkaiden osallisuutta päivätoiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen luontoa hyödyntäen. Tavoite liittyy Virta Kainuu -osahankkeen syrjäytymisen ehkäisyyn, osallisuuden lisäämisen ja sosiaalisen vahvistamisen tavoitteisiin.

Retkille kutsuttiin mukaan asukkaita, jotka etsivät paikkaansa elämässä ja yhteiskunnassa, erityisesti yksinäisiä. Lisäksi mukana oli Kainuun sote-kuntayhtymän toimijoita ja kokemusasiantuntijuutta hyödyntäviä toimijoita. Retket toteutettiin luonnon keskellä. Retkien toimintaympäristöinä olivat kodat ympäristöineen, joissa retkeläiset pystyivät tutustumaan toisiinsa ja toimijoihin nuotitullen lämmittäminä. Retkille osallistuvat asukkaat olivat hyväntuulisia ja ikäeroistaan (18-70-vuotiaita) huolimatta he tulivat hyvin toimeen keskenään ja työntekijöiden kanssa. Asukkailla oli mahdollisuus kysyä alueen palveluista ja kertoa ajatuksiaan päivätoiminnan tarpeista. He määrittivät yhteisen keskustelun kautta näkemyksiään ja toiveitaan. Keskustelujen jälkeen ja lomassa retkeilijät paistoivat lettuja ja makkaroitua nuotiolla, kertoivat tarinoita elämästään ja lauloivat.

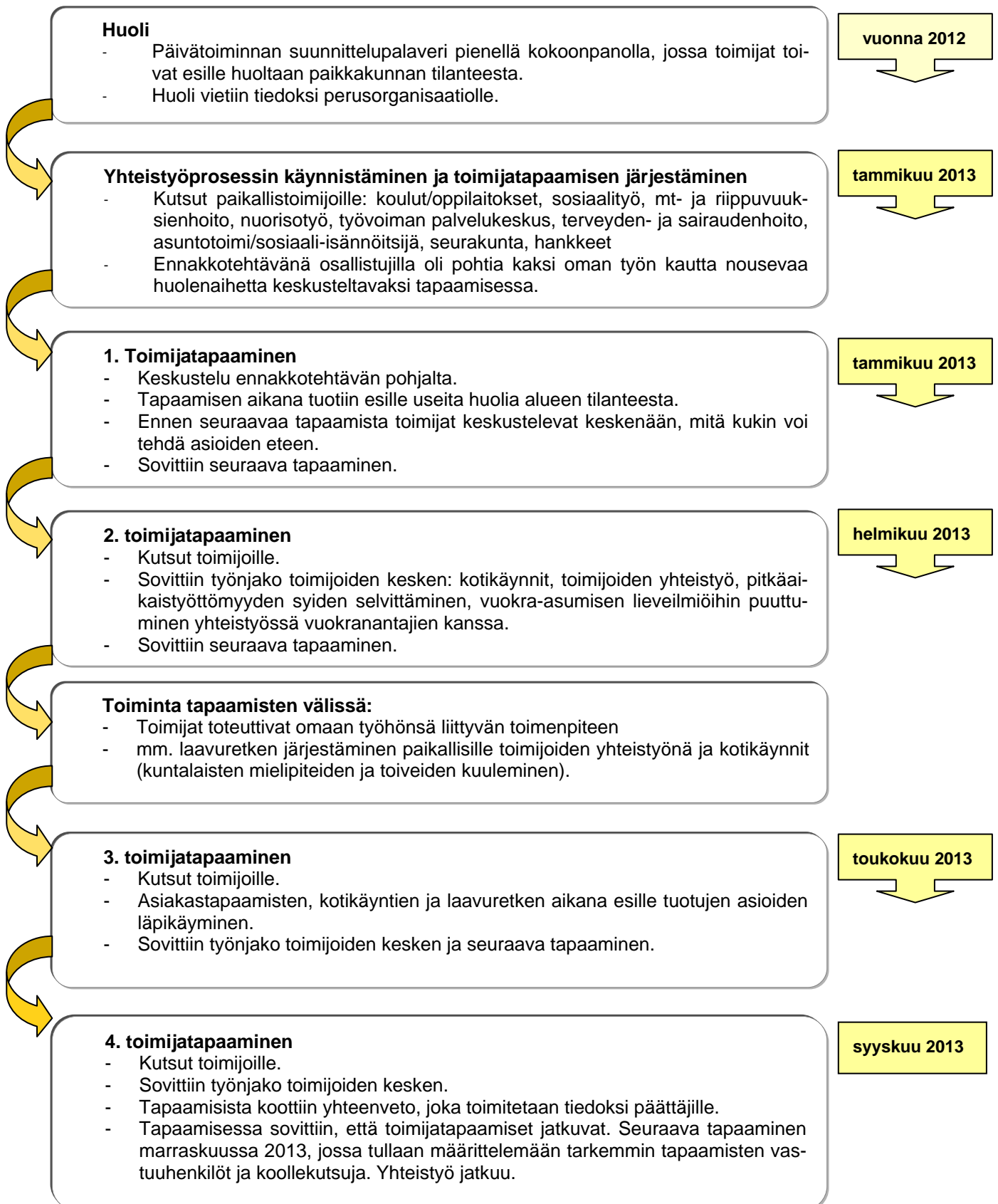
Retkien arviointia

Mitä asiakastason vaikutuksia retkillä oli? Syntyikö hyvinvointivaikutuksia? Miten retket vastasivat syrjäytymisen ehkäisyyn, sosiaalisen vahvistamisen ja osallisuuden lisäämisen vaikuttavuustavoitteisiin? Retkelle osallistujista olivat monet pitkäaikaissairaita ja työttömiä. Suuri osa heistä oli vielä työiässä, mutta työkyvyttömyyseläkkeellä. Retkille osallistui yhteensä yli 60 kuntalaista/kaupunkilaista. Heillä oli mahdollisuus kertoa näkemyksiään ja kokemuksiaan omista elämäntilanteistaan käsin. Osallistujien palautteiden mukaan ilo syntyi yhdessä tekemisestä, yhteisestä ruokailusta, keskusteluista ja luonnossa olemisesta. Osallistujat tutustuivat retkellä toimijoihin ja toisiinsa, joten sosiaalisen kanssakäymisen kannalta retken vaikutukset voivat ulottua asukkaiden osallisuuden lisääntymiseen myös jatkossa. Osallistujilla oli mahdollisuus keskustella ajankohtaisista huolistaan ja saada myös yksilöllistä ohjausta julkisen sektorin työntekijöiltä. Hyvä ruoka, seura ja raitis ilma vahvistivat ja toivat vaihtelua yksinäisten päiviin.

Retken osallistujien näkemykset ja esille tulleita alueellisia kehittämisaatuksia tuotiin esille toimijataapaamisessa, joita järjestettiin kunnittain.

5.3 Asuinalueen kehittämisestä

Kuviossa 10 kuvataan toimintamalli huolta tuottavan asuinalueen toimijayhteistyön kehittämistä. Virta Kainuu kutsui toimijat koolle yhteistyön käynnistämiseksi.

5.4 Palvelutarjotin

Virta Kainuun Saari-osion tarkennettuna alatavoitteena oli selvittää paikkakunnittain eri toimijoiden päivätoimintatarjontaa. Kuntakierroksien ja toimijatapaamisten lisäksi Virta Kainuu -osahankkeessa koottiin tietoa Digium-kyselyllä yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin päivä-toiminnasta ja matalan kynnyksen kohtaamispaikoista.

Digium-kyselyn tarkoituksena oli saada ajankohtaista informaatiota palveluista palvelutarjotinta varten. Kysely lähetettiin sähköpostilla yhteensä noin 250:lle julkisen sektorin päivä- ja työtoimintaa järjestäville tahoille, yksityisen sektorin toimijoille ja järjestöille. Vastauksia saatiin Digium-linkin ja sähköpostien kautta yhteensä noin 40. Kyselyyn tulleiden vastausten vähyys yllätti hanketyöntekijät ja herätti monia kysymyksiä. Päätelmiksi muodostui, että kyselyn vastausprosentin suuruuteen vaikuttavat monet tekijät, esimerkiksi kysymysten määrä, Digium-linkin toimivuus toimijoiden tietokoneissa, toimijoiden haluttomuus vastata kiireen tai muiden syiden vuoksi. Suurimmaksi kysymykseksi nousi kuitenkin mikä on Kainuun todellinen tilanne päivätoiminnan ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen suhteen.

Digium-kyselyn ja toimijatapaamisten lisäksi päivätoimintaa ja kohtaamispaikkoja selvitettiin kunta-kohtaisesti etsimällä tietoa internetistä. Haut osoittivat, että toimijoiden internet-sivut eivät välttämättä anna ajantasaista tietoa. Esimerkiksi Viestivä Kainuu -hankkeen laatima Kainuun järjestöt ja yhdistykset -yhteystietopalvelu on erinomainen tietolähde, mutta käy tehottomaksi, mikäli toimijat eivät päivitä tietoja ajan tasalle. Kainuun Liitto on aloittanut sivuston ylläpidon vuonna 2013, mutta toimijat vastaavat itse tietojensa ilmoittamisesta. Kainuuseen on tullut monia uusia toimijoita ja Kainuussa pidempään olleiden toiminta on kehittynyt ja muuttunut.

Virta Kainuun palvelutarjottimessa kuvataan päivätoimintaa ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, jotka ovat antaneet tietonsa kyselyssä tai kuntakohtaisissa toimijatapaamisissa. Se on saatavilla osoitteessa http://maakunta.kainuu.fi/virta_kainuu

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimivien palvelukokonaisuuksien rakentamista varten tarvitaan tietoa alueen toimijoista. Asiakslähtöisyyden, yhteistyön ja kumppanuuksien kehittäminen edellyttävät, että toimijat ovat tietoisia toisistaan. Asiakkailla on oikeus tieto-osallisuuteen, joten ajantasaista tietoa tarvitaan palveluohjauksessa. Kaste-ohjelmassa pyritään rakentamaan uudenlaisia julkisia ja yksityisiä sekä järjestöjen kumppanuuksia palvelujen tuottamisessa. Asiakslähtöiset, eri sektorien ja hallinnonalojen rajat ylittävät palvelut ovat tulevaisuutta.

6 Pohdintaa ja jatkokehittäminen

Matalan kynnyksen päivätoiminnan merkitys

Virta Kainuu -osahankkeessa syrjäytymisriskissä oleville nuorille ja työkäisille aikuisille tarkoitettuja toimintamalleja kehitettiin toimijoiden yhteistyöllä. Kansalais-/asiakaslähtöinen syrjäytymisen vastainen työ päivätoiminnan ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen muodossa käynnistyi ammatilaisten toimesta. Se toteutuu myös kansalaisten oma-aloitteisena ja itse organisoimana toimintana, kuten lukuisien yhdistysten lukumäärä Kainuussa osoittaa. Hankkeessa annettiin arvoa kokemusasiantuntijuutta, kansalaisten osallisuutta ja jäsenyyttä lisääville mahdollisuuksille.

Asiakkaiden osallisuuden lisääntyminen tulee esille yhteisöllisessä toiminnassa. Toimijat näkivät tärkeänä nuorille suunnatun matalan kynnyksen päivätoiminnan, sillä näin nuoret saisivat arkeensa rytmiä, mikä osaltaan ehkäisee syrjäytymistä ja auttaa sosiaalisessa vahvistumisessa. Päivätoiminta auttoi nuoria voittamaan sosiaalisten tilanteiden pelkoja ja luomaan sosiaalisia suhteita. Se vähensi yksinäisyyttä, lisäsi toisten auttamista, kykyä kuunnella ja luottaa sekä aktivoi vastuunottoon ja itsestä huolehtimiseen. Toiminta auttoi nuoria kehittymään vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaidoissa, suunnittelemaan tulevaisuutta ja parantamaan työelämävalmiuksia. Nuorten ja ohjaajien kanssa yhdessä suunniteltu, toteutettu, kehitetty ja arvioitu toiminta lisäsivät nuorten aktiivisuutta ja osallisuutta. Nuoria ohjautui työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin tai muuhun tarpeenmukaiseen toimintaan. Siirtyminä olivat kuntouttava työtoiminta, työelämävalmennus, avoimet työmarkkinat, kuntoutus, opiskelu ja tarpeenmukainen sairausloma.

Samanlaisia hyvinvointivaikutuksia tuli esille myös muissa kehitetyissä päivätoiminnoissa. Matalan kynnyksen päivätoiminta mahdollisti asiakkaille uusia ihmissuhteita ja mielekästä tekemistä. Yksinäisyyden väheneminen, mielekkääksi koettu tekeminen, mukava ilmapiiri ja kokemukset hyväksytyksi tulemisen tunteista ovat merkittäviä mielenterveyttä edistäviä tekijöitä. Liikunnalla ja terveellisellä ravinnolla on myös suuri merkitys hyvinvoinnin edistymisen ja osallisuuden vahvistumisen kannalta. Yhteisöön kuulumisen kautta osallisuus, aktiivinen kansalaisuus ja tasavertaisuus lisääntyivät. Hyvinvointivaikutukset voivat ulottua myös asumisen laadun ja työmarkkina-aseman paranemiseen. Hyrynsalmen matalan kynnyksen päivätoimintaan liitetty asumisen ohjaus edisti asiakkaiden hyvinvointia ehkäisemällä asumiseen liittyviä ongelmia. Klubitalotoiminnassa yksilöllinen työhönvalmennus ja nuorten päivätoiminnassa intensiivinen palveluohjaus auttoivat yhteisönsä jäseniä hakeutumaan koulutuksiin. Tapahtui kuntoutumista ja avoimille työmarkkinoille siirtymistä, mikä lisäsi siten osatyökykyisten työelämäosallisuutta. Toiminta- ja työkykyä edistävä toiminta tāsasi hyvinvointieroja.

Matalan kynnyksen kohtaamispaikkoihin voi yhdistää tietopalvelua, palveluohjausta, yksilöllistä ohjausta. Kohtaamispaikat ja päivätoiminta ovat paljon muutakin kuin olohuonetyyppisiä päivätiloja. Avoimen päivätoiminnan ja palveluohjauksen kautta voidaan kohdata ja saavuttaa myös kansalaisia, jotka ovat palvelujen ulkopuolella. Kaikki eivät välttämättä halua tai osaa hakeutua itse tarvitsemiensa julkisten palvelujen pariin toimistoihin. Kohtaamispaikkojen internet- ja puhelinpalvelut sekä niiden käyttöön saatava ohjaus auttavat asiakkaita harjaantumaan sähköisten palvelujen käyttöön.

Virta Kainuu -osahankkeessa kehitettyyn matalan kynnyksen päivätoiminnan sisältöön kytkettiin myös asumisen ohjaukseen liittyvät kotikäynnit. Asiakkaat toivat esille kotikäyntien tarpeellisuuden päivätoiminnan aikana, jonka perusteella tehtiin asiakkaan yhteistyösopimuksia kotikäynneistä. Yhteistyö asiakkaiden kanssa osoitti, että asumisen ohjauksella voi ennaltaehkäistä monia asumiseen liittyviä häiriöitä.

Toimijatapaamisissa nousivat esille lähi- ja asukastuotatyypiset kohtaamispaikat jatkokehittämisen aiheiksi. Monilla paikkakunnilla on saatu hyviä kokemuksia erilaisista lähipalvelumalleista. Esimer-

kiksi Sininauhaliiton M20- hankkeen tulokset kertovat monipuolisista mahdollisuuksista kehittää toimintaa (Rutanen & Heimonen 2007). Pitkäaikaistyöttömiä tukee kuntouttavan työtoiminnan työpaikkojen mahdollisuudet lähellä. Osatyökykyisten työllistymisen edistämiseksi voivat matalan kynnyksen kohtaamispaikka ja päivätoiminta olla vaihtoehtoja saada tukea työ- ja toimintakyvyn ylläpitämiseen, terveyden edistämiseen, opiskelu- ja työllistymismahdollisuuksien selvittämiseen.

Virta Kainuu -osahankkeen tekemässä toimijakyselyssä selvitettiin jäsenyyteen perustuvien toimintamallien (matalan kynnyksen/kynnyksettömät päivätoimintaryhmät ja kohtaamispaikat) merkitystä osana palvelujärjestelmää. Yhteenveto toimijoiden näkemyksistä:

- Asiakkaille on tarpeellista ja merkityksellistä osallistua yhteiseen toimintaan.
- Vapaaehtoisuuteen perustuvaan toimintaan sitoutuminen on asiakkaille vaikeampaa kuin lakisääteiseen palveluun.
- Päivätoiminnan, kohtaamispaikan edustajaa tarvitaan mukaan hoitokokouksiin.
- Päivätoiminta on osana koko palvelujärjestelmää paikallaan.
- Toiminnalle on selkeä tarve. Yhteistyön lisääminen kaikkien toimijoiden kesken ja kunnan tuki toiminnalle tärkeää.
- Osallistujien kannalta toiminnan säännöllisyys ja mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöön ovat tärkeitä.
- Toiminnan järjestäjien kannalta on tärkeää sitoutuminen ryhmien ohjaamiseen, toimijoiden välinen moniammatillinen yhteistyö, toiminnan koordinointi, riittävät resurssit (tilat, kyyditys, työaika, rahoitus tarvikkeille), toimijoiden epävirallisuus yhdistettynä ammattimaisuuteen.
- Toiminnan juurtuminen hankkeiden päättymisen jälkeen edellyttää taloudellista tukea kunnilta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymältä.

Päihteiden väärinkäyttö kehittämistyön haasteena

Kunnallisessa aikuissosiaalityössä kohdattavat pääasiallisimmat asiakasryhmät ovat päihteidenkäyttäjät, työttömät ja pitkäaikaistyöttömät, nuoret, taloudellisissa vaikeuksissa olevat sekä mielen-terveysasiakkaat. Myös maahanmuuttajat muodostavat asiakasryhmän. Asiakkailta on erityisesti työllistymiseen, kouluttautumiseen ja aktivoitumiseen liittyviä tarpeita. He tarvitsevat yleisimmin työvoimapalveluja, terveyspalveluja, asumispalveluja sekä päihdepalveluja. (Blomgren & Kivipelto 2012.)

Virta Kainuu -osahankkeen kehittämistyön aikana päihteiden väärinkäyttö nousi esille merkittävänä syrjäytymiskehityksen alkamiseen liittyvänä tekijänä. Ongelman ennaltaehkäisyn ja korjaavan päihdetyön tarve tuli esille hankkeen aikana niin toimijapalautteissa, hankkeen seminaarien aikana kuin asiakkaiden kohtaamisissa.

Päihdetyöhön liittyvien matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen ja päivätoiminnan kehittäminen on yhtä tarpeellista kuin päihteitä käyttämättömien ihmisten päivätoiminnan kehittäminen. Tämä korostui varsinkin asuinalueilla, joille muutetaan esimerkiksi pelkästään edullisten asuinkustannusten vuoksi. Joillakin alueilla oli selvästi nähtävissä ilmiö, jossa päihteiden väärinkäyttäjille muodostuu oma asumisyhteisönsä. Mikäli päihdepalveluja ja vaihtoehtoista mielekästä toimintaa ei ole saatavilla ja sosiaaliset suhteet rajoittuvat ainoastaan toisiin päihteitä haitallisesti käyttäviin, voi tämä merkitä yksilön päihdekierteen syvenemistä, alueen huumeongelmien ja väkivallan lisääntymistä ja samalla turvallisuusriskiä myös seudun muulle väestölle.

Matalan kynnyksen kohtaamispaikat ja päivätoiminta tarjoavat päihdeongelmallisille yhteisöllisyyttä ja yleistä tukea. Toimintaan ei kuulu terapiaa eikä lääkehoito, mutta monipuolinen toiminta ja henkilökunnan motivoiva ja kannustava työote auttavat asiakkaita löytämään toivoa, vahvuuksiaan ja voimavarojaan. Tuki opiskelu- ja työasioissa auttaa asiakkaita avaamaan tulevaisuudennäkymiään ja etenemään elämässään. Toiminta ei voi korvata päihdepalveluja, mutta mahdollisuus mielekkäiseen tekemiseen voi auttaa ehkäisemään retkahduksia, päihdeongelmien syvenemistä ja mielen-terveyshäiriöiden syntymistä. Toimintaan osallistuminen voi auttaa päihdeongelmaisia lisäämään raittiiden päiviensä lukumääriä ja masentuneita ylläpitämään päiväryhtiään ja toivoaan. Toiminta

voi toimia myös matalan kynnyksen palveluohjauspisteenä, mikäli yhteisön jäsen tarvitsee hoidollista apua. Matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen toimintasisällöt (esim. elämäntapaohjaus, päivä- ja ryhmätoiminta, sosiaalisten ja arkielämän taitojen harjoittelu, liikunta, vuorokausirytmien ylläpitäminen) ovat tärkeä osa psykososiaalista kuntoutusta alkoholi- ja huumeongelmaisten kuntoutuskonaisuudessa. (<http://www.kaypahoito.fi>).

Toimijatapaamisissa heti Virta Kainuu -osahankkeen alussa nousi esille nuorten päihdeongelmat. Erityistä huolta herätti nuorten huumeiden käyttö ja keskushermostoon vaikuttavien lääkkeiden käyttö. Hankkeessa selvitettiin kainuulaisten nuorten huumeiden käyttöä, nostettiin asiaa esille ja järjestettiin koulutusta toimijoille. Toimijoiden kehittämissuunnitelmissa esille tulivat riittämättömät päihdepalvelut, niin ennaltaehkäisevänä kuin korjaavankin päihdetyön tarve.

Jalkautumista ja "luotsaamista"

Virta Kainuu -osahankkeen toimijatapaamisissa ja asiakastarinoissa esille tulivat intensiivisen palveluohjauksen ja luotsauksen tarpeet, palvelujen oikea-aikaisuuden ja vaihtoehtojen tärkeys.

Jalkautuva asiakastyö asuinalueilla toi lisää tietoa, miksi ihmiset eristäytyvät koteihinsa. Kotiin jumiutumisen syiksi osoittautuivat sosiaalisten tilanteiden pelot, hallitsematon päihteidenkäyttö, parisuhteen katkeamisen, työttömyyden ja epäonnistumisen kokemusten jälkeinen oma halu eristäytyä, pitkäaikaissairautta seuranneet uupuminen ja liikkumisen ongelmat. Yksinäisyyden tunteen kokemuksia toivat esille eniten yksinhuoltajavanhemmat. Huolta tuotiin esille eniten lasten asioista ja toimeentulosta, pitkäaikaissairauksista, hallitsemattomasta lääkkeiden ja huumeainesten käytöstä, työttömyydestä ja keskeytyneistä koulutuksista.

Kainuun syrjäseuduilla asuvien nuorten on muutettava paikkakunnalta, mikäli sopivaa koulutusala ei ole paikkakunnan oppilaitoksen tarjonnassa. On nuoria, jotka eivät voi tai halua lähteä kauemaksi opiskelemaan. Vaihtoehtojen vähyyden takia joudutaan valitsemaan ala, joka ei kiinnosta. Tällöin on vaarana koulutuksen keskeytyminen. Uudella paikkakunnalla on tärkeää, että nuorelle on tarjolla hyvä tukiverkosto, esim. oppilaitosten kuraattoripalvelut.

Viranomaistoimijat olettavat, että nykyaikana nuoret osaavat käyttää sähköisiä palveluja ja kaikilla on tietokone ja internet, mutta näin ei kuitenkaan ole. Nuorilla ja etenkin iäkkäämmillä on osaamattomuutta sähköisten palvelujen käytössä. Oma tietokonetta ei ole kaikilla eikä varaa hankkia sitä. Paikkakunnilla, joissa välimatkat palveluihin ovat pitkät, toivoivat asiakkaat "minivirastoja". Niillä tarkoitettiin virkailijoiden palveluvastaanottoja esimerkiksi yhdeksi päiväksi viikossa kelan, työllisyysasioiden ja sosiaalitoimen kanssa asioimisen helpottamiseksi. Virta Kainuu- hankkeen aikana nousi esille asiakkaiden tarve saada palveluohjausta ja opastusta sähköisten palvelujen käytössä. Tätä voitiin toteuttaa mm. matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa. Myös jalkautuminen asiakkaiden kotiin ja yhteiset käynnit asiakkaalle tärkeissä paikoissa ja intensiivinen palveluohjaus on tuottanut hyviä tuloksia ja asiakkaan edistymistä. Tukihenkilön, "luotsin", tuella asiakkaan tilanne voi avautua selkeämmin toimijatahoille. Näin asiakasta voidaan auttaa hänen omien tarpeidensa mukaan.

Palvelujen oikea-aikaisuus on tärkeää ongelmien ennaltaehkäisyssä ja ongelmien syvenemisen kannalta. Esimerkiksi viivästyneet lääkärinlausunnot voivat olla syynä kuntoutustuen katkeamiseen ja sitä myötä taloudelliseen ahdinkoon ja jopa terveyden romahtamiseen, mikäli asiakkaalla ei ole varaa hankkia lääkkeitä eikä voimia tai kykyä hakea apua sosiaalitoimistosta. Asiakastarinat kertoivat elämäntilanteista, joissa rahat eivät riittäneet ruokaan ja muihin välttämättömiin menoihin. Ääritapauksissa tämä voi johtaa laskujen kasautumiseen ja vuokratien kautta jopa asunnottomuuteen.

Toimijatapaamisten ja asiakastarinoiden kautta nousi usein esille, että työttöminä työnhakijana on asiakkaita, jotka eivät ole työkykyisiä. Heidän kohdallaan työttömien terveystarkastukset sekä tarpeenmukainen ja oikea-aikainen hoito ja kuntoutus ovat tärkeitä.

Syrjäytymisessä on kyse sekä rahaköyhyydestä että ongelmien kasautumisesta. Vähävaraisilla, pitkien välimatkojen päässä palveluista asuvilla on palvelujen saavutettavuus heikkoa sekä matkakustannusten kalleuden että yhä heikkenevien julkisten liikenneyhteyksien vuoksi. Ihmisillä on suu-rempi kynnys hakeutua palvelujen pariin. Asioiden hoito voi viivästyä ja ongelmat kasautua. Esimerkiksi lääkäriissäkäynti Kajaanissa voi kestää syrjäseudun asiakkaalla koko päivän sisältäen useiden tuntien odotusajan.

Asiakkaiden tarinat kertoivat pitkien välimatkojen lisäksi monenlaisista kynnyksistä kokea osallisuutta, jotka liittyvät sekä yksilöllisiin että yhteiskunnallisiin tekijöihin. Joidenkin tarinat osattomuuden kokemuksista yhteisöissä sisälsivät kokemuksia kiusatuksi tulemisesta perheissä, päiväko- deissa, kouluissa, työyhteisöissä. Monet olivat jääneet osattomiksi työelämäosallisuudesta pitkäai- kaissairauden myötä ja työpaikkojen vähetessä. Asiakastarinat kertoivat myös yllättävistä muista tapahtumista, joiden käsitteleminen olisi ollut tärkeää oikea-aikaisesti. Näitä tapahtumia olivat esi- merkiksi nuoren ikätoverin yllättävä kuolema, epäonnistumisen kokemukset opiskeluissa, äkillinen läheisen menetys. Hallitsematon päihteiden käyttö perheissä oli kuormittanut monia. Useissa asia- kastarinoissa tuli esille, että päihteiden väärinkäyttö oli monesti yritys ratkaista muita ongelmia ja siten enemmän seurausta. Varhainen tuki ja puuttuminen oikea-aikaisesti, mielenterveyttä suojaavien tekijöiden lisääminen ajoissa olisi todennäköisesti auttanut monia selviämään paremmin elä- mänkriiseissään.

Osatyökyisten tarinat kertoivat monista palkkatukityösuhteista ja pätkätöistä, joita ei koskaan va- kinaistettu. Työelämää kehittämällä ja työnantajien tukeminen osatyökyisten palkkaamiseksi lisäisi työelämäosallisuutta ja olisi samalla keino varmistaa työvoiman saatavuus myös tulevaisuu- dessa. Osatyökyisten kuntoutumisen edistäminen oikeissa töissä ja aidoissa työyhteisössä pa- rantaa mahdollisuuksia selvittää myös avoimilla työmarkkinoilla. Ja olisiko yhteiskunnallisten yritysten luominen edullisempaa kuin vastikkeettomat yhteiskunnan palvelut? Esimerkiksi Tanskassa ovat vammaisten omat kaupallisin perustein toimivat sosiaaliset yritykset nykypäivää (Asumispal- velusäätiö ASPA 2013, 11).

Mistä osallisuuden kokemus syntyy? Ihminen ei synny tyhjiöön, vaan keskelle yhteisöjä. Persoona rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristöön. Sosiaalista pääomaa yksilöön siirtäviä yhteisöjä ovat esimerkiksi perhe, suku, päiväkodit, koulut, harrastuspiirit, työyhteisöt, yhteiskunta arvoineen, asenteineen ja palveluineen. Yksilön kokemus osallisuudesta on siten kaikkien asia eikä kenen- kään tulisi antaa pudota tai jäädä sivustakatsojan rooliin. Osallisuuden kokemus syntyy, kun ihmi- set antavat aikaa toisilleen, kohtaavat ja ovat läsnä, keskinäisestä välittämisestä ja arvonnannosta, yhdessä suunnittelemisesta ja tekemisestä, vaikuttamismahdollisuuksista, tietoisuudesta vaihtoeh- doista, muutoksesta ja erilaisista elämänpoluista.

Jatkokehittäminen

Kaste II-ohjelman tavoitteisiin kuuluvat hyvinvointi- ja terveyserojen kaventuminen ja asiakaslähtöi- set sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteet ja palvelut. Painopistettä siirretään ongelmien hoidosta fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin aktiiviseen edistämiseen ja ongelmien ehkäisemi- seen koko väestössä. Riskiryhmien selviytymiseksi kehitetään osallisuutta edistäviä työmuotoja. (Kaste-ohjelma 2012, 20.)

Syrjäytymisen näkökulmasta erityisiä riskiryhmiä ovat nuoret, joiden koulutus on keskeytynyt tai jotka ovat vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa, toimeentulovaikeuksissa olevat, pitkä- aikaistyöttömät ja vajaakuntoiset, päihde- ja mielenterveysongelmaiset, vammaiset, rikoksiin syy- listyneet sekä asunnottomat, maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt. Hyvinvointierojen tasaami- seksi erityistä huomiota tulee kiinnittää vammaisten henkilöiden, etnisten ja kielellisten vähemmis- töjen, maahanmuuttajien sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujien koulutus-mahdollisuuksiin ja työllistymiseen (Kaste-ohjelma 2012–2015, 20).

Voimavarojen kohdentaminen kansanterveyttä parhaiten edistäviin toimiin edellyttää riittävää tietoa erilaisten toimintojen vaikuttavuudesta. Asiakastason muutoksissa voidaan puhua asiakastason hyvinvointivaikutuksista. Vaikuttavuudesta voidaan puhua, kun nämä toiminnan perimmäisenä tavoitteena olevat asiakastason muutokset saavutetaan tavalla, joka on luettavissa toiminnan ansioksi. (Piirainen 2010, 303.) Aikuissosiaalityössä vaikuttavuuden arviointia tarvitaan toimivien ja vaikuttavien työmenetelmien ja käytäntöjen tunnistamiseksi. Vaikuttavuusarviointiin liittyy vaikeus osoittaa varmasti, että muutos tapahtuu juuri sosiaalityön vaikutuksesta. Sosiaalityön toimenpiteillä on merkitystä jopa läpi koko ihmisen elämän, jolloin vaikutukset voivat olla kauaskantoisia. (Kivipelto, Blomgren, Karjalainen & Saikkonen 2013, 17-20.) Arvioinnissa määritellään jonkin kohteen arvo, merkitys tai ansio. Tyypillisiä ovat ennen-jälkeen-asetelmat, joissa kuvataan toiminnan kohteena olevien ihmisten tilanne ennen interventiota ja sen jälkeen. Kun käytettävissä ei ole kontrolliryhmää on vaikea arvioida, johtuuko muutos juuri interventiosta vai joistakin muista tekijöistä. Aiheettomat resurssit (esimerkiksi yhteistyösuhde, vuorovaikutus) voivat olla ratkaisevia, kun tehdään interventioita ihmisten arkeen palveluiden ja sosiaalialan ammattilaisten toiminnan avulla. (Piirainen 2010, 303-305). Tavoitelähtöisessä sosiaalityössä menetelmien merkitys on oleellinen, sillä niiden avulla pyritään tavoitteisiin. Vaikuttavuuden arvioinnissa on saatava tietoa nimenomaan menetelmien ja toimintatapojen vaikutuksista, jotta saadaan tietoa niiden kehittämistä varten. (Kivipelto, Blomgren, Suojanen 2013, 32-33).

Yhteenveto jatkokehittämissuhteista:

- Asukastuvat pitkäaikaistyöttömien ja osatyökykyisten työllistymisen ja osallisuuden lisäämiseen
- Luonnon hyödyntäminen matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa ja palvelujen kehittämisessä
- Palveluohjauksellinen työote kaikkiin palveluihin (palveluohjaajia tai luotseja asiakkaan tueksi)
- Kumppanuuksien kehittäminen palvelujen tuottamisessa
- Vaikuttavuustutkimukset, mikä toiminta on todella hyödyllistä ja mitä kannattaa jatkaa

7 Lähteet

- Boelius, Satu 2012. Malli työyhteisölle mielenterveyskuntoutujan työllistämisen tueksi. Opinnäytetyö. Ylempi AMK Kuntoutuksen koulutusohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 31.1.2013. Saatavissa <http://theseus.fi>.
- Blomgren, Sanna & Kivipelto, Minna 2012. Sosiaalityön toiminnot ja menetelmät mukana päivittäisessä työssä. Valtaistus - Valtakunnallinen aikuissosiaalityön kartoitus. Raportti 7/2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Verkossa ISMN 978-245-630-
- Duodecim 2012 a. Alkoholiongelmaisen hoito. Käypä hoito –suositus 7.2.2011. Viitattu 7.9.2012. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suositukset/naytaartikkeli/tunnus/hoi50028>.
- Duodecim 2012 b. Huumeongelmaisen Käypä hoito -suositus 5.9.2012. Viitattu 7.9.2012. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suositukset/naytaartikkeli/.../hoi50041>
- EMCCDA 2013. Euroopan huumeraportti 2013. Viitattu 29.5.2013. <http://www.emccda.europa.eu/>
- Hannikainen-Ingman, Katri 2010. Sitkeästi terveyseroja vastaan. Arviointi sosioekonomisten terveyserojen kaventamiseen tähtäävästä työstä Kainuussa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Viitattu 2.9.2013. http://www.maakunta.fi/general/Uploads_files/Julkaisut/Muut/Sitkeasti_terveyseroja_vastaan_16122010.pdf.
- Hietala-Paalasmaa, Outi; Hujanen, Timo; Härkäpää, Kristiina & Reuter, Anni 2009. Mielenterveyskuntoutujien klubitalot. Yhteisön tukea ja yksilöllistä kuntoutumista. Kuntoutusalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Kuntoutussäätiö. Avustustoiminnan raportteja 20. RAY.
- Isotalo, Panu & Ringman, Miikka 2012. Suuntia. Digitaalinen portfolio syrjäytymisvaarassa olevien ja syrjäytyneiden nuorten voimaantumisen välineenä. Hämeenlinna. NäytönPaikka ry.
- Kaikkonen, Risto; Kostiainen, Linnanmäki, Elsa; Martelin, Tuija; Prättälä, Ritva & Koskinen, Seppo (toim.) 2008. Sosioekonomiset terveyserot ja niiden kaventaminen Kainuussa. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja 27/2008. http://www.kainuu.fi/UserFiles/File/Hyvinvointi/Sosioekonomiset_terveyserot/sosioekonomiset_terveyserot_Kainuussa_983529202.pdf.
- Kaikkonen, Risto; Mäki, Päivi; Hakulinen-Viita, Tuovi; Markkula, Jaana; Wikström, Katja; Ovaskainen, Marja-Leena; Virtanen, Suvi; Laatikainen, Tiina (toim.) 2012. Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) raportti 6/2912. Viitattu 1.9.2013. <http://www.thl.fi>.
- Kaikkonen, Risto 2012. Terveys- ja hyvinvointierot Kainuussa. Luento herätyseminaarissa 14.9.2012. Viitattu 2.9.2013. Saatavissa <http://maakunta.kainuu.fi>.
- Kainuun liitto 2013. Kainuun maakuntaohjelma 2009- 2014. Seurantaporotti 2013. Viitattu 2.9.2013. http://www.kainuu.fi/UserFiles/suke/File/Kainuun_maakuntaohjelman_2009_2014_SEURANTARAPORTTI_08_2013.pdf.
- Kainuun maakunta –kuntayhtymä 2005. Uusiutuva Kainuu. Kainuun maakuntasuunnitelma 2025. Viitattu 29.8.2012. http://www.kainuu.fi/UserFiles/File/Kainuu/Maakunnan_suunnittelu/Kainuun_maakuntasuunnitelma_2025_painettu.pdf.
- Kainuun maakunta -kuntayhtymä 2011 B:24. Mielellään Kainuussa kaiken ikää. Kainuun mielenterveys- ja päihdestrategia 2011-2016. Laatija Sari Marita Ikäheimo. Viitattu 22.2.2012. http://maakunta.kainuu.fi/general/Uploads_files/Julkaisut/Sarja_b/b_24_mielenterveys_ja_paihdestrategia_07122011.pdf
- Kainuun työllisyyskatsaus, heinäkuu 2013. <http://toimistot.te-palvelut.fi/documents/244949/366230/Kainuun+ty%C3%B6llisyyskatsaus+20.8.2013/9be13f01-6a91-4ed6-b898-950ad363bba2>

- KAIRA-hanke S10179. Vaikuttavuutta Kainuun rakennetyöttömyyden purkamiseen S10179. Topit, opit, hyvät käytännöt ja muut juonenkänteet. Kainuun maakunta – kuntayhtymän julkaisu 2012 D:12.
http://www.maakunta.kainuu.fi/general/Uploads-files/Julkaisut/Sarja/d/d_52_kaira_topit_opit_hyvät_kaytannot.pdf.
- Kaste-ohjelma 2008-2011. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. STM:n julkaisuja 2008:6.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3683.pdf&title=Sosiaali_ ja_ terveydenhuollon_ kansallinen_ kehittämisohjelma_KASTE
- Kaste-ohjelma 2012-2015. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. STM:n julkaisuja 2012:1. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-18303.pdf.
- Kelasto-tilastot 2011. Suomen työkyvyttömyyseläkkeensaajat sairauden mukaan. www.raportit.kela.fi/ibi_apps/WFServlet.
- Kela 2013. Kela kuntoutti eniten Kainuussa, jossa on maan korkein sairastavuus. Kelan tilastokatsaus 7.3.2013. Viitattu 10.5.2013.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/38566>.
- Kivipelto, Minna; Blomgren, Sanna; Karjalainen, Pekka & Saikkonen, Paula 2013 (toim.) Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportissa 8/2013 Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos raportti 8/2013. Viitattu 2.6.2013. http://www.julkari.fi/bistream/handle/10024/104473/URN_ISBN_978-952-245-864-3.pdf?sequence=1
- Klubitalon hankesuunnitelma 23.1.2012. Lyhennetty versio. Nuorten Ystävät ry. Koivisto, Tapio & Grönqvist, Kirsi 2008. "Poiju-projektin esittelyä" Poiju-projektin päätösseminaari, Kaarinassa 20. marraskuuta 2008.
- Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 2010/633.
<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100633>.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 22.9.2000. Viitattu 24.3.2012. <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>.
- Laki Kainuun hallintokokeilusta 2003/343, 9.5.2003. Viitattu 24.2.2012.
<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030343>
- Lehto, Markku 2011. Kaikki mukaan! Osatyökykyiset työmarkkinoilla. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:5.
www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1552539.
- Myrskylä, Pekka 2012. EVA- analyysi. HUKASSA. Keitä ovat syrjäytyneet nuoret. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjailyminen.pdf>.
- Nilsson Ingvar 2006 "Vaikeista mielenterveyshäiriöistä kärsivien asiakkaiden palveluohjaus Ruot sissa". Koulutuspäivä Helsingissä 3. helmikuuta 2006.
- Nuorten yhteiskuntatakuutyöryhmä 2013. <http://www.tem.fi/Yhteiskuntatakuu>
- Outinen, Maarit & Lindqvist, Tuija (toim) 1999. Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle. Valtakunnallinen suositus. STM, Stakes ja Suomen Kuntaliitto. Jyväskylä: Gummerus.
 Saatavilla www-muodossa <http://www.stakes.fi/verkkoiulk/pdf/muui.pdf>.
- Piirainen, Keijo 2010. Syrjäytymisen vastaisen toiminnan vaikuttavuus. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 303-305.
- Punamäki, Marika 2013. Nuorten syrjäytymisen ulottuvuuksia indikaattorien valossa. Raportissa Jussi Ronkainen & Marika Punamäki (toim.) Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa Mikkelin ammattikorkeakoulu. Julkaisusarja A: Tutkimuksia ja raportteja, nro 78. <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/55484/URNISBN9789515883674.pdf?sequence=1>.
- Pöyhönen, Eveliina 2003. Mielenterveyskuntoutujien klubitalo. Yhdessä kohti työelämää. Helsinki: Art-Print Oy.
- Risikko, Paula 2013. Kuntoutus on tärkeä osa nuorisotakuuta. Tiedote 85/2013. 21.5.2013. Viitattu 29.8.2013. <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1856295#fi>

- Rouvinen-Wilenius, Päivi; Aalto-Kallio, Mervi; Koskinen-Ollonqvist, Pirjo & Nikula, Tuuli 2011. Osallisuus osana tasa-arvoa. Teoksessa Päivi Rouvinen-Wilenius & Pirjo Koskinen-Ollonqvist (toim.) Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/2011. Helsinki: Trio-Offset.
- Rusanen, Päivi & Heimonen, Hannu 2007. Päiväkeskus mahdollisuutena. Teoksessa Päivi Heimonen (toim.) Opas päiväkeskustoiminnan kehittämiseen. Sininauhaliitto. Helsinki.
- Sosiaalihuoltolaki 19982/710, 17.9.1982. Viitattu 24.3.2013.
<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21. Helsinki. Viitattu 4.9.2013
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5065240&name=DLFE-2206.pdf.
- SOTKANet 2005-2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilasto- ja indikaattoripankki. Viitattu 26.5.2013. <http://uusi.sotkanet.fi>
- STM 2006:1. Sosiaaliturvan suunta 2005- 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:1, 85. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4072.pdf.
- Suominen, Sauli & Tuominen, Merja 2007. Palveluohjaus - Portti itsenäiseen elämään. Helsinki, profami 2007.
- TEM. Työllisyyskatsaus 7/2013 20.8.2013.
<https://www.tem.fi/files/37321/HEINA13.pdf>.
- Terävä, Eeva; Lähteenmäki-Smith, Kaisa & Eronen, Antti 2011. Kaste-järjestö-hankkeiden arviointi. Avustustoiminnan raportteja 27. Viitattu 10.5.2013
http://www.ray.fi/default/files/emmi_mediabank/Kaste_arviointiraportti_web.pdf.
- THL 2012 a. Sosiaalipalvelujen luokituksen sanasto ja Sosiaalihuollon asiakasasiakirjasanasto. Raportti 1/2012. Viitattu 10.5.2013.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/a270d99b-58c5-44b0-a3bf-cffb01002092>.
- THL 2012 b. Huumetilanne Suomessa 2011. Raportti 62/2011. Viitattu 7.9.2012.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7b3a668F-2958-4d9d-bd6f-a57a176cb0ec>.
- THL 2012 c. Mielen terveyden edistäminen. Viitattu 2.9.2012.
<http://groups.stakes.fi/MTR/FI/mtervedistaminen.htm>.
- Tilastokeskus 2012. Väestöennuste 2012 iän ja sukupuolen mukaan alueittain 2012- 2040. Vuosi 2020.
- Tilastokeskus 2012. Väkiluku kunnittain 31.12.2011 ja 31.12.2012.
Tietokanta: PX-Web Staffin>Väestö/Väestörakenne>Muuttajat ja luokat
- Tieto toiminnaksi – Lapsiperheiden ja nuorten päihdepalvelujärjestelmän kehittäminen Kainuuseen –hankkeen raportista 139/THL/TE/2012 ja Kansanterveyslaitoksen julkaisusta B 27/2008 Sosioekonomiset terveyserot ja niiden kaventaminen Kainuussa.
- Virran hankesuunnitelma 2010. Virta – Pidämme huolta työ- ja toimintakyvystämme sekä tulevaisuudestamme 2011-2012-2013. Viitattu 9.8.2012. Saatavilla
http://maakunta.kainuu.fi/alltypes.asp?menu_id=1575.
- Virta -hankkeen arviointisuunnitelma 31.1.2012.
- Virta Kainuu -hankkeen viestintäsuunnitelma 2012.

Projektihenkilöstö

- projektipäällikkö Mirja Kettunen (2/2012–9/2013) Andra Aldea-Partanen (8-12/2011)
- projektisihteeri Anne Kemppainen (1-9/2013) Kaisu Möttönen (6/2011–12/2012)
- mielenterveys- ja päihdeosaaja Anne Maaranen (10/2011–9/2013)
- kehittäjäyöntekijä Taina Piltonen (8/2012–9/2013)
- projektikoordinaattori Mari Torvinen (10/2012-9/2013) Sari Komulainen (9/2011-7/2012)

Sosiaalisen vahvistamisen kehittämisohjelmaan kuuluvat organisaatiot 2011–2012

- Kainuun kunnat: Hyrynsalmi, Kajaani, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo, Suomussalmi, Vaala
- Kainuun maakunta -kuntayhtymä: koulutustoimiala, perhepalvelut, sosiaali- ja terveystoimiala, sosiaali- ja terveyslautakunta, Kainuun työterveys -liikelaitos, suunnittelu- ja kehittäminen
- Kainuun ELY-keskus
- Länsi-, Itä- ja Ylä-Kainuun työ- ja elinkeinotoimistot
- Kainuun työvoiman palvelukeskus
- Kansaneläkelaitos
- Kainuun työttömien yhdistykset, Kainuun Tiimi ry
- Kainuun Yrittäjät Ry
- Kainuun Nuotta ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- SAK:n Kainuun ammatillinen paikallisjärjestö

Virta Kainuu -hankkeen ohjausryhmän kokoonpano 2013

- Ahola-Anttonen Päivi, perhepalvelupäällikkö, Kainuun sote-kuntayhtymä
- Heikkinen Tuula, hallintosihteeri, Hyrynsalmen kunta
- Ilkko Raisa, hyvinvointialan koulutuspäällikkö, Kainuun ammattiopisto
- Kilponen Lasse, koordinoija/kehittäjä, Kajaanin kaupunki
- Kortelainen Jukka, erityisnuoriso-ohjaaja, Spartak Kajaani ry
- Niiranen Lauri, puheenjohtaja, Kajaanin työttömien yhdistys ry
- Nurmi Maarit, kuntouttavan työtoiminnan koordinaattori, Kainuun sote-kuntayhtymä
- Pietikäinen Marjo, tulosityksikön päällikkö, Kainuun sote-kuntayhtymä
- Pikkarainen Marita, kehittämisjohtaja, Kainuun sote-kuntayhtymä
- Pohjola Eija, sosiaalityöntekijä, Työvoiman palvelukeskus, Kainuun sote-kuntayhtymä
- Pyrrö Eija, nuorisosihteeri, Kajaanin kaupunki
- Ruokolainen Marja-Liisa, sosiaalialan erikoissuunnittelija, Kainuun sote-kuntayhtymä

TARKENNETTUJA ARVIOINTIKYSYMYKSIÄ

- Nämä tarkennetut arviointikysymykset on tarkoitettu asiakastyötä tekeville alahankkeille asiakaspalautteen keräämiseen.
- Kursivoidun ilmauksen kohdalle voi vaihtaa oman ”kohteen”, jota arvioidaan.
- Otaksuttavasti alahankkeilla on lisäksi omia täsmäarviointikysymyksiä, joita mikään ei estä käyttämästä. Alla olevat kysymykset ovat kuitenkin kaikille yhteisiä ja ne kootaan koordinaatiohankkeen toimesta.
- Toisella sivulla on asiakaspalautepohja avuksi alahankkeen mahdollisessa omassa pohjassa vapaasti käytettäväksi.
- Jokainen alahanke voi laatia itselleen parhaaksi soveltuvan ohjeistuksen lomakkeeseen vastaamiseksi.
- Kannattaa miettiä, onko hankkeen työntekijä mukana lomakkeen täyttötilanteessa.

Mitä halutaan selvittää

Asiakkaalle helpommin ymmärrettäviä ja vastattavia kysymyksiä

Miten asiakkaan elämäntilanne on muuttunut

Oletko saanut jotain uutta elämääsi viime aikoina? (Kyllä/ei)
Jos olet, niin mitä?

Onko arkipäiväsi muuttunut *työlinikkajakson* jälkeen? (Kyllä/ei)
Jos on, niin miten?

Onko asiakas voinut vaikuttaa *työlinikkajakson* sisältöön

Onko mielipidettäsi *työlinikkajaksosta* kuultu? (Kyllä/ei)

Onko mielipiteelläsi ollut vaikutusta toimintaan? (Kyllä/ei)

Mitä asioita asiakas haluaisi kehittää ja miten

Onko toimintaa ollut riittävästi? (Kyllä/ei)

Vastasiko *työlinikkajakso* odotuksiasi? (Kyllä/ei)
Jos ei, niin mitä olisit kaivannut lisää?

Mikä on asiakkaan mielestä toiminut hyvin

Mistä olet erityisesti pitänyt *työlinikkajaksolla*?

Tulisitko uudestaan *työlinikkajaksolle*? (Kyllä/ei)

Suosittelisitko *työlinikkajaksoa* kaverille? (Kyllä/ei)

Yleinen avoin kysymys

Ruusut ja risut

Jos lomaketta täytetään tietokoneella, kysymysten muokkauksen jälkeen lukitse lomake Lomake-työkalurivin Suojaa lomake painikkeella (lukon kuva). Lomake työkalurivin saat näkyviin Näytä > Työkalurivit > Lomakkeet.

Projektijohtaja: Päivi Ahola-Anttonen

Postitusosoite: Kainuun maakunta -kuntayhtymä
Virta-koordinaatiohanke

Puhelin: +358 44 797 4997

Sähköposti: paivi.ahola-anttonen@kainuu.fi

Käyntiosoite: PL 400, 87070 KAINUU

Kotisivut: http://maakunta.kainuu.fi/virta_koordinaatiohanke_silta

Kauppatie 20, 89600 SUOMUSSALMI

PALAUTELOMAKE

Oletko saanut jotain uutta elämääsi *Auringonkukan päivätoiminnan* aikana? Kyllä Ei

Jos vastasit kyllä, niin mitä uutta olet saanut elämääsi?

Onko arkipäiväsi muuttunut *Auringonkukan päivätoimintaan* osallistumisen jälkeen? Kyllä Ei

Jos vastasit kyllä, niin miten elämäsi on muuttunut?

Onko mielipidettäsi kuultu *Auringonkukan päivätoiminnassa*? Kyllä Ei

Onko mielipiteelläsi ollut vaikutusta toimintaan? Kyllä Ei

Onko toimintaa ollut riittävästi? Kyllä Ei

Vastaako *Auringonkukan päivätoiminta* odotuksiasi? Kyllä Ei

Jos se ei vastannut odotuksiasi, niin mitä olisit kaivannut lisää?

Mistä olet erityisesti pitänyt *Auringonkukan päivätoiminnassa*?

Tuletko ensi vuonna *Auringonkukan päivätoimintaan* mukaan? Kyllä Ei

Kuinka monena päivänä viikossa toivot päivätoimintaa olevan? _____

Suosittelisitko *Auringonkukan päivätoimintaa* kaverillesi? Kyllä Ei

Ruusut

Risut

Kiitos vastauksestasi!

Virta Kainuu -hanke

Kainuun sote

- Pidämme huolta työ- ja toimintakyvystämme sekä tulevaisuudestamme

Virta Kainuu -hankkeen arviointikysely toimijoille/ Auringonkukka, Hyrynsalmi

Saate

VIRTA KAINUU -HANKKEEN ARVIOINTIKYSELY TOIMIJOILLE/AURINGONKUKKA, HYRYNSALMI

Arvoisa vastaanottaja,

Olet osallistunut Virta Kainuu -hankkeen kehittämistyöhön tai hankkeen kehittämistoiminta on läheisessä yhteydessä omaan työkenttääsi. Pyydämme sinua arvioimaan hankkeen toimintaa ja tavoitteiden toteutumista vastaamalla alla oleviin kysymyksiin, jotka koskevat matalan kynnyksen päivätoimintaa (ja sen merkitystä palvelujärjestelmässä).

Arviointia tehdään toiminnan vaikuttavuuden arvioimiseksi, jatkokehittämisen pohjaksi ja hyvien käytäntöjen tunnistamiseksi.

Yhtenä painopisteenä Virta Kainuussa on ollut virikkeellisen matalan kynnyksen päivätoiminnan kehittäminen yhteistyössä julkisen ja 3. sektorin kanssa eri elämäntaakan vaiheissa olevien kansalaisten elämänhallinnan ja hyvinvoinnin parantamiseksi.

Voitte välittää kyselyn henkilölle/henkilöille/tiimille, jonka katsotte olevan sopivin vastaamaan alla olevaan kyselyyn, kiitos.

Pyydämme ystävällisesti vastaamaan kyselyyn 19.6.2013 mennessä.

Ystävällisin terveisin,
Virta Kainuu -hanke

Lisätietoa tarvittaessa:
Mirja Kettunen, projektipäällikkö
puh. 044 777 3041, mirja.kettunen@kainuu.fi

Jatka >

33 %

Virta Kainuu -hanke

Kainuun sote

- Pidämme huolta työ- ja toimintakyvystämme sekä tulevaisuudestamme

KASTE

stm.fi/kaste

Virta Kainuu -hankkeen arviointikysely toimijoille/ Auringonkukka, Hyrynsalmi

Kysely / Auringonkukka, Hyrynsalmi

1. Organisaatio, jossa työskentelet

2. Tehtävänimike

3. Miten näet oman työsi kautta päivätoiminnan merkityksen palvelukokonaisuudessa?

ei mitään
merkitystä

erittäin
merkityksellinen

Kommentit

4. Miten näet oman työsi kautta toiminnan merkityksen syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta?

ei mitään
merkitystä

erittäin
merkityksellinen

Kommentit

---

5. Oletko havainnut muutoksia asiakkaiden hyvinvoinnin edistymisessä?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Jos olet havainnut muutoksia, niin millaisia ne ovat olleet?

---

6. Mikä ryhmän toiminnassa tai toimintatavoissa on osoittautunut hyväksi?

---

7. Mikä ryhmän toiminnassa tai toimintatavoissa on osoittautunut hankalaksi/toimimattomaksi?

---

8. Ratkaisuehdotuksesi ko. ongelmaan?

---

9. Miten kehittäisit päivätoimintaa? (sisältö, toimintatavat, yhteistyö, resursointi jne)

---

10. Onko toiminnan kautta tullut esille ennalta odottamattomia tuloksia syrjäytymiseen liittyen?

---

11. Avoin palautteesi Hyrynsalmen Auringonkukan päivätoiminnasta:

---

12. Kommentteja, terveisiä ja palautetta Virta Kainuu -hankkeelle:

[< Takaisin](#)

[Jatka >](#)

67 %

KAINUUN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON KUNTAYHTYMÄ

JULKAISULUETTELO

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut

Sarja B: selvitykset ja tutkimukset

Sarja C: hallinnolliset asiakirjat

Sarja D: monistesarja

=====

Sarja A

Sarja B

B:1 Vammaispalveluhankkeen Kainuun
osahankkeen loppuraportti

B:2 Tukeva 3 – juurruttamishanke
Lasten, nuorten ja lapsiperheiden
hyvinvoinnin tukeminen Pohjois-Suomessa
Kainuun osahanke
Loppuraportti 1.10.2012–31.10.2013

Sarja C

C:1 Talousarvio 2013 ja taloussuunnitelma
2014–2016

C:2 Vuosikertomus 2012 Kainuun maakunta -
kuntayhtymä

Sarja D

D:1 Tieto toiminnaksi – hankkeen raportti
Lapsiperheiden ja nuorten
päihdepalvelujen
kehittämislinjauksia – Tietoa päihteistä ja
päihdepalvelujen tarpeesta Kainuussa

D:2 Osallisuutta ja sosiaalista vahvistumista
Kainuussa - Virta Kainuu -osahankkeen
loppuraportti

Kainuun sote

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
PL 400
87070 Kainuu
puh. vaihde 08 61 561
s-posti kirjaamo@kainuu.fi

www.kainuu.fi